

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-навчальний центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

СУЧАСНА ОСВІТА: СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

*29–30 вересня 2017 р.
м. Одеса*

Одеса
Інститут інноваційної освіти
2017

УДК 001(063):378.4 (Укр)
ББК 72я43
С89

*До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті),
надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.*

*Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.
Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.
Претензії до організаторів не приймаються.
При передруку матеріалів посилання обов'язкове.*

*Відповідає п. 12 Порядку присудження наукових ступенів Затвердженого
Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.*

С89 **Сучасна освіта: світові тенденції та регіональний аспект :** Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 29—30 вересня 2017 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. — Одеса : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2017. — 108 с.

Матеріали конференції рекомендуються освітянам, науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо.

Відповідальний редактор: *І.В. Козак*
Коректор: *П.А. Нємкова*

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 001(063):378.4 (Укр)

© Усі права авторів застережені, 2017
© Інститут інноваційної освіти, 2017
© Друк ФОП Москвін А.А., 2017

Підписано до друку 02.10.2017. Формат 60х84/16.

Віддруковано з готового оригінал-макету.

Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Literaturnaya. Ум. друк. арк. 6,28.

Зам. № 0210-1. Тираж 50 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., рос., англ., пол.

Виготівник. ФОП Москвін А.А. Поліграфічний центр «Copy Art».

69095, Запоріжжя, пр. Леніна, 109. Тел.: +38-067-259-11-89.

Інститут інноваційної освіти: e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

Видання здійснене за експертної підтримки

Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України

03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40.

ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

А.С. ДРОКІНА,

здобувач кафедри інтелектуальної властивості та креативної педагогіки
Української інженерно-педагогічної академії

ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ОДНА З УМОВ ІХ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ У ПОДАЛЬШІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Стрімкі темпи постійно зростаючого науково-технічного прогресу стають рушійними силами інноваційних процесів у системі освіти. Одним із необхідних результатів професійної підготовки вчителя початкових класів є формування в нього інформаційної компетентності, що дозволить успішно адаптуватися молодому фахівцеві в освітньому просторі школи.

Аналіз педагогічного потенціалу інформатизації навчального процесу розкрито в працях А. Верланя, Б. Гершунського, А. Гуржія, Ю. Дорошенка, А. Єршова, М. Жалдака, І. Прокопенка, О. Співаковського, П. Старра та багатьох інших. Концептуальні засади професійно-педагогічної підготовки вчителів початкової школи стали предметом розгляду вчених С. Гунька, М. Жалдака, Ю. Жука, М. Левшина, О. Майбороди, Є. Разинкіної, І. Смирнової, В. Шакотька, О. Шиман та ін. Науковий та методичний супровід впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчально-виховний процес початкової школи детально розглядали науковці С. Колесніков, М. Левшин, Г. Ломаковська, Ф. Ривкінд, В. Шевченко, А. Горячев, Ю. Первін, А. Семенов, Б. Хантер та ін. Також суттєвий інтерес представленої проблеми ґрунтується на основі теоретичного розгляду поглядів представників психолого-педагогічної науки щодо аналізу початкового періоду діяльності молодого вчителя, а саме у період його соціально-професійного становлення, серед них дослідники Т. Аксакова, С. Вершловський, Г. Кондратьєва, І. Лушнікова, Т. Полякова та ін.

На державному рівні велика увага приділяється підвищенню кваліфікації учителів початкових класів, в тому числі у інноваційному напрямку використання інформаційно-комунікаційних технологій із метою оптимізації навчально-виховного процесу початкової школи. Отже, вже сьогодні важливим стає якісне оновлення професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів, у тому числі формування в них інформаційної компетентності у процесі професійної підготовки у педагогічному вищому навчальному закладі (ВНЗ). Це дасть змогу випускнику, що прийшов працювати до школи, вже з перших днів своєї професійної діяльності

ефективно вирішувати професійні завдання в умовах інформатизації освіти, а головне — гнучко реагувати на інноваційні зміни в освітній сфері та впевнено реалізовувати будь-які напрямки інформатизації початкової школи.

Отже, аналіз науково-педагогічної та методичної літератури вищезазначених дослідників та власний досвід дає підстави стверджувати, що інформаційна компетентність вчителя початкової школи є однією із найважливіших складових його професійної компетентності. Саме від рівня сформованості інформаційної компетентності випускника педагогічного ВНЗ значною мірою залежить успіх його подальшої професійної діяльності в освітньому просторі школи.

У контексті нашого дослідження *інформаційну компетентність майбутнього вчителя початкової школи* слід розуміти як інтегративну особистісну якість особистості, що характеризується: сукупністю наукових знань, умінь і навичок, сформованими в спеціально організованому навчально-виховному процесі у ВНЗ; здатністю орієнтуватися в освітньому середовищі на базі сучасних засобів ІКТ і готовністю творчо їх використовувати у своїй професійній діяльності; бажанням та умінням безперервного самовдосконалення в сфері ІКТ.

Ми поділяємо думку А. Соловйова в тому, що структуроутворюючими компонентами інформаційної компетентності вчителя, є такі: технологічна, експертна, організаційно методична, проектувальна, пошуково-дослідницька та інноваційна [1, с. 11–12]. Сформованість вищезазначених компетенцій дозволить молодому фахівцеві не лише на конкурентоспроможному рівні використовувати засоби ІКТ з метою оптимізації навчально-виховної діяльності у початковій школі, але й уміти постійно пристосовуватись до будь-яких інновацій у сфері інформаційних технологій.

Стає очевидним, що інформаційна компетентність вчителя початкових класів тісно пов'язана з вибором технологій навчання, засобів, форм і методів педагогічного впливу, способів формування знань, навичок і умінь учнів. Здійснюючи навчально-виховну діяльність з використанням ІКТ, молодий фахівець набуває навиків пошукової, аналітичної і комунікативної діяльності, відбувається зростання професійно-особистісного усвідомлення себе, й, відповідно, спостерігається посилення мотиваційних установок на подальший професійний саморозвиток.

Таким чином, сформованість інформаційної компетентності майбутнього вчителя початкової школи, безсумнівно, впливає на конкурентоспроможність випускника, підвищує його потреби у постійному саморозвитку, допомагає стати самостійним і відповідальним педагогом, якого чекає сучасне суспільство. Період адаптації молодого вчителя в освітньому просторі школи буде проходити більш успішно і з меншими психологічними проблемами, якщо він спроможний ефективно вирішувати професійні завдання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Література

1. Соловйов А. В. Модель методичного супроводу професійної діяльності в умовах інформатизації освіти, як фактор підвищення ІКТ-компететності педагога. — Донецький облППО, 2012. — 28 с.

О.О. КОРЖ,
аспірант кафедри загальної педагогіки та андрагогіки
Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка

ЗМІСТ ШКІЛЬНОЇ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Однією з необхідних умов удосконалення змісту шкільної освіти є забезпечення його посиленості для учнів. Як відомо, сучасний зміст загальної середньої освіти характеризується недостатнім ступенем обґрунтованості, великим обсягом і складністю. Це є вагомою причиною зниження інтересу учнів до навчання, їх психофізіологічного перевантаження. У зв'язку з цим необхідно створити державні загальноосвітні стандарти, які будуть враховувати реальні навчальні можливості учнів різних вікових періодів, запобігати впровадженню дріб'язкового фактологічного матеріалу, а також інформації, яка не несе суттєвого загальноосвітнього навантаження. Важливо також окреслити загальні контури змісту середньої освіти на рівні обґрунтування, переліку і загальних характеристик освітніх галузей, що мають вивчатися в школі, без поділу їх на конкретні навчальні предмети. Такий узагальнений підхід дає змогу представити навчальний зміст як єдине ціле, розробити засади його формування, оцінити за критеріями необхідності і достатності. Важливою складовою змісту освіти є забезпечення особистісної значущості для кожного школяра засвоєних знань [1, с. 26].

Необхідно зазначити, що цілісність національного освітнього простору досягається внутрішнім зв'язком його елементів, який охоплює всю територію країни і є тіснішим, ніж зв'язок з іншими елементами, що існують поза межами цього простору. Вісник Національної академії державного управління вважає єдиним і цілісним за умови, якщо в суспільстві існують: розвинені спільні символічні системи - мова, система цінностей, національна культурна спадщина [2].

Руйнування цілісності й повноти національного освітнього простору зумовлює істотні відмінності у системах цінностей, світоглядних орієнтаціях різних груп суспільства, населення певних територій країни, окремих громадян, і у наслідок чого продукуються протилежні погляди на минуле і майбутнє нації, шляхи її подальшого поступу, утворюється підґрунтя для міжрегіональних, міжетнічних, мовних конфліктів, що жодним чином не сприяє національній консолідації, ідентичності і позначається на успіхах державотворення.

За роки незалежності Україна, здавалося б, повинна була вже стати єдиним національним організмом з патріотичними громадянами і високим рівнем національної самосвідомості. Проте аналіз розвитку освітньої сфери нашої держави свідчить, що український освітній простір не є цілісним, у ній формуються не громадяни з українською національною свідомістю, а населення, яке ідентифікує себе з іншими державами. Консолідація українського народу відбувається надто повільно і, відповідно, надто повільно зміцнюється Українська держава.

Формування українського загальнонаціонального освітнього простору стикається із серйозними труднощами, насамперед, унаслідок того, що до цього часу

не розроблена загальнонаціональна стратегія розвитку України як суверенної держави, в основі якої полягала б система цінностей, яку поділяла б переважна більшість громадян і яка б об'єднувала суспільство. Крім того, відсутність консолідації еліти, насамперед політико-управлінської, викликає різне бачення проблем освітньої сфери, тому з приходом до влади тих чи інших політичних сил розв'язуються лише окремі проблеми гуманітарного розвитку, залежно від певних політичних уподобань. Не сприяє їй надмірна політизація, оскільки часто заради утвердження свого авторитету політичні сили спекулюють на освітніх проблемах [3, с. 3–6].

Важливим сегментом національної ідентичності є історична пам'ять. Від того, яка концепція історії закладена у свідомість людини, залежать її ціннісні орієнтації, світогляд, політична культура та поведінка. Слід враховувати специфіку історичної науки. Історичні знання в суспільстві є своєрідною багатоплановою пірамідою. На її вершині маємо академічну історичну науку; далі розміщено предмет історії, що викладається у навчальних закладах; а в основі піраміди — історична пам'ять широких верств населення, так звана «буденна свідомість». У цій ієрархії кожна вища ланка справляє вплив на нижчу, але сфера цього впливу обмежена, бо кожен з цих рівнів має свою специфіку і свою функцію. Академічна історія прагне встановити історичні явища і факти та концептуально пов'язати їх. Професійний історик завжди піддає сумніву результати своїх пошуків, і це природний для нього стан. Та подібних сумнівів не має бути на рівні викладання історії в школі. Тут історія має служити навчально-виховним завданням, при цьому учень не повинен ігнорувати фактів та інтерпретацій: процес вивчення історії підпорядкований вихованню вдумливого, законослухняного громадянина. І, нарешті, для масової історичної свідомості майже не мають значення академічні напрацювання — перевага віддається ЗМІ, популярним виданням, чуткам і родинним спогадам. Ця сфера пронизана історичними міфами, які, тим часом, відіграють свою роль — пов'язують окремого індивіда з суспільством, культивуючи ту чи іншу ідентичність [4, с. 63–75].

Отже, наука наукою, а історичні міфи все ж відіграють винятково важливу роль в націотворчому процесі. Більше того, громадяни демонструють, що для них буденні уявлення про історію важливіші, ніж будь-які наукові аргументи. Ось і сучасна Україна є своєрідним полем протистояння між двома версіями української історії: радянською, що все ще популярна в південно-східних регіонах, а також етнонаціональною, що культивується в західних областях. Таким є реальний стан справ, який призводить до того, що школи час від часу одержують від Міністерства освіти і науки роз'яснення, як слід ставитися до тої чи іншої історичної події і як її слід відзначати. Все це спонукає до аналізу рівня й змісту історичної освіти в цілому та до пошуку шляхів удосконалення викладання історії. В суспільстві назріла проблема досягнення консенсусу з низки загальнонаціональних пріоритетів щодо нашого минулого. Важливу роль у розв'язанні цих завдань має відіграти історія як предмет викладання в навчальних закладах. В будь-якому суспільстві навчальний предмет історії об'єктивно виконує дві основні функції: освітню, ознайомлюючи молоде покоління з актуальними проблемами історії, а також суспільну, виховуючи майбутніх громадян на прикладах минулого.

Література

1. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи). — Київ, „Грамота”, 2003. — С. 26.
2. Культура, національний культурний простір та суспільна консолідація в сучасній Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.culturalstudies.in.ua/zv_2009-10-2.php.
3. Жулинський М. Гуманітарний розвиток України, або Як нам набути духовну ідентичність / М. Жулинський // Імідж.Уа. — 2008. — № 3. — С. 3–6.
4. Грицак Я. Як викладати історію України після 1991 року? // Українська історична дидактика: Міжнародний діалог (фахівці різних країн про сучасні українські підручники з історії): Зб. наук. ст. — К.: Генеза, 2000. — С. 63–75.

О.О. КОРЖ,

аспірант кафедри загальної педагогіки та андрагогіки
Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка

ОСВІТА ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Удосконалення вітчизняної системи освіти має відбуватися в межах загальнодержавного курсу на захист національних інтересів. Кризові явища в державі не подолати лише соціально-економічними перетвореннями чи політичними трансформаціями. Будь-які зміни та реформи в суспільстві можуть бути успішними лише за умови їх відповідності світоглядів і ціннісним орієнтаціям більшості громадян. Тож пріоритетом політики має бути досягнення національної єдності, консолідації суспільства, утвердження національної ідентичності громадян держави. Ключову роль у виконанні цього архіважливого завдання відіграє освітня система.

Освітня галузь спроможна бути рушієм становлення повноцінної національної спільноти. Провідне місце в цьому процесі належить українознавчим та історичним дисциплінам. Завдяки наявності їх в освітніх планах шкіл стає можливим ліквідувати в суспільстві дуалізм поглядів на минуле, орієнтацію на історичні наративи сусідів, комплекс народу-жертви, відсутність цілісного бачення національної історії, недоформованість на рівні колективної пам'яті усвідомлення історичної окремішності українського народу, розмитість уявлень про походження та розвиток нації та держави, тяглість і безперервність державотворчого процесу, національно-визвольної боротьби тощо.

Надзвичайно актуальними стають питання зміцнення національної єдності та самосвідомості українців, формування національної ідентичності, що в цілому неможливо зробити без виховання гармонійно розвинутої, патріотично налаштованої та соціально відповідальної особистості, яка спроможна протистояти деструктивним інформаційним впливам, може здійснювати неупереджений аналіз інформації та здатна до самостійного критичного мислення.

Ігнорування необхідності максимального використання потенціалу історичної освіти й спадщини у справі патріотичного виховання, небажання формувати в

суспільній свідомості позитивний образ національної історії вже призвело до підриву основ національної безпеки України. Адже захоплення російськими терористами частини наших земель є результатом безвідповідальної, непродуманої та непослідовної політики впродовж незалежності, зокрема в галузі історичної освіти.

Розробка комплексної освітньої політики є необхідною умовою захисту національних інтересів України, а значення її важко переоцінити, адже основними завданнями, згідно із законодавством, є патріотичне та правове виховання, утвердження моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися, примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства [1].

Звернемо увагу на окремі положення законів України, що регулюють відносини в сфері освіти. Так, одним з базових принципів освіти названо «органічний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, традиціями» [1], а також принцип компетентності, що характеризується як «динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей» [1]. Саме дисципліни соціально-гуманітарного блоку формують ціннісні орієнтири та світогляд молодшої людини, сприяють розвитку активної громадянської позиції, творчого мислення, розширюють «культурний горизонт», озброюють методами та методологією наукового пізнання і виховують соціально зрілу та всебічно розвинуту особистість. Освітня галузь, взаємодіючи з іншими складовими гуманітарної політики, спроможна бути «рушієм становлення повноцінної національної спільноти» [2, с. 14], прищеплювати навички критично-го сприйняття інформації, формування самостійних поглядів на суперечливу інформацію, що надходить з різних джерел. Як зазначається в Мельниченка А. А., Лазарева С. В. [3, с. 49–52], одна з основних функцій освіти полягає у вихованні, тобто в закладенні аксіологічних, гносеологічних і світоглядних життєвих орієнтирів.

Крім того, «освіта виступає чинником для розвитку громадянського суспільства, яке створює широкий діапазон можливостей постійного удосконалення освіти» [4, с. 68–71].

Критерієм якісної освіти визначається сформованість у людини нового образу мислення, нових цінностей, нового відчуття та сприйняття, що відповідають сучасним швидкозмінним реаліям. Царина освіти відтак покликана виконувати не лише традиційну функцію передачі соціального досвіду, але й значною мірою випереджаючу превентивну функцію підготовки людини до життя в епоху посилення соціального динамізму [5, с.76].

Так, у філософсько-педагогічній думці новітнього часу — як зарубіжній, так і вітчизняній — сформувалася позиція щодо функцій освіти в суспільстві:

1. готувати людину до життя;
2. готувати до соціального спілкування, що диктує необхідність пріоритетної орієнтації молоді на загальнолюдські цінності, моральну відповідальність, яка дасть можливість розуміти одне одного заради ефективного вирішення суспільних проблем;

3. сприяти формуванню позитивної особистісної філософії, здатності до самоорганізації, підвищення загальної культури;

4. здійснювати підготовку нового покоління до життя в полікультурному суспільстві, заснованому на принципах демократії та ідеалах суспільної злагоди й соціальної справедливості [6, с. 15].

Розбудова національної системи освіти в сучасних умовах з урахуванням кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя, історичних викликів ХХІ століття вимагає критичного осмислення досягнутого і зосередження зусиль та ресурсів на розв'язанні найбільш гострих проблем, які стримують розвиток, не дають можливості забезпечити нову якість освіти, адекватну нинішній історичній епосі.

Серед зазначених проблем на сьогодні це і недостатня відповідність освітніх послуг вимогам суспільства, запитам особистості, потребам ринку праці, це і відсутність цілісної системи виховання, фізичного, морального та духовного розвитку і соціалізації дітей та молоді; це і зниження суспільної моралі, духовності, культури поведінки частини учнівської молоді; це і недостатній розвиток громадського самоврядування навчальних закладів, недосконалість механізмів залучення до управління освітою та її оновлення інституцій громадянського суспільства, громадськості.

Важливою умовою вдосконалення змісту шкільної освіти є подолання суперечності між суспільними вимогами, щодо загальноосвітньої підготовки учнів і потребами та інтересами особистості. У процесі формування змісту освіти необхідно враховувати і забезпечувати збалансованість особистісних і загальнодержавних інтересів. Це обумовлює наявність двох основних напрямів формування змісту освіти: державного (постановка обов'язкових для всіх вимог до загальноосвітньої підготовки) та особистісного (забезпечення індивідуальної зорієнтованості змісту освіти). Останній робить реальною для кожного учня можливість вибирати предмети і курси, які поглиблюють і доповнюють визначений державою навчальний зміст.

Підсумовуючи вищезазначене, необхідно наголосити на тому, що, згідно із діючими нормативно-правовими актами, освіта має передбачати виховання гармонійно розвинутої людини, а до кола завдань входить формування «особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності...», а також «збереження та примноження моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства».

Складно переоцінити роль освіти у процесі убезпечення від негативних інформаційних впливів та формування критичного способу мислення, адже саме вона закладає світоглядні орієнтири, розширює «культурний горизонт», озброює методами та методологією наукового пізнання, готує нове покоління до життя в полікультурному суспільстві і виховує соціально зрілу та всебічно розвинуту особистість.

Література

1. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII; в редакції від 01.01.2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
2. Дервинський В. Гуманітарні виклики для освіти й міністерства / Василь Дервинський // Український тиждень. — 2015. — № 5. — С. 14–17.
3. Мельниченко А. А., Лазарева С. В. Подолання кризи в сфері освіти як чинник забезпечення стійкого розвитку суспільства / А. А. Мельниченко, С. В. Лазарева // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка: Зб. наук. праць. — 2011. — №.3. — С. 49–54.
4. Надольний І. Якісний вектор освіти як світоглядний імператив духовного буття особистості / І. Надольний // Філософсько-методологічні засади підвищення якості вищої освіти України : європейський вимір. — К. : Педагогічна думка, 2012. — С. 68–76.
5. Предборська І., Ганаба С. Творчість як концептуальна складова якості освіти / І. Предборська, С. Ганаба // Філософсько-методологічні засади підвищення якості освіти України : європейський вимір. — К. : Педагогічна думка, 2012. — С. 76–91.
6. Красикова Е. Н. Кейс-метод в структуре и содержании методической компетенции лингвиста-преподавателя / Е. Н. Красикова : Дис. ...канд. пед. наук : 13.00.02. — Ставрополь, 2009. — 151 с., — С. 15.

М.О. КУРИЦИНА,

вчитель-методист СЗШ № 306 Деснянського району м. Києва

КРЕАТИВНИЙ ПІДХІД ВЧИТЕЛЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Сучасна школа стоїть одразу перед декількома викликами. Розвиток інформаційних технологій, загальний науково-технічний прогрес, зміни у способі життя докорінно змінюють бачення змісту освіти, а також місця освіти в житті людини. Це знаходить відображення і у ставленні до вчителя в суспільстві, і до взаємовідносин вчителя з учнями. В українських же умовах перед школою викликів ще більше, оскільки до них ще додаються складнощі, з якими стикається наша держава на шляху реформування освітньої сфери, а також кризові явища в економіці країни та її суспільстві.

Перед вчителем географії наразі постають дещо інші завдання. На відміну від інших предметів викладання, в географії учні вже значно краще підготовлені, ніж ще десятиліття тому. Масове розповсюдження мобільних пристроїв для виходу в Інтернет, доступність якісної, безкоштовної географічної інформації, подорожі світом роблять учня інформованим та обізнаним щодо предмету викладання. В таких умовах вчитель обов'язково має демонструвати свою креативність, аби володіти аудиторією та бути в змозі надати учням достовірні, актуальні знання.

Отже, метою даних тез є спроба окреслити сутність креативного підходу вчителя географії, а також основні напрямки, за якими цей підхід має реалізовуватись.

Креативний підхід є поняттям дуже широким. Навіть у рамках педагогіки можна зустріти велику кількість його тлумачень. Ми під терміном «креативний

підхід вчителя» розуміємо перш за все відхід вчителя від загальноприйнятих прийомів викладання та застосування власноруч розроблених методів, прийомів, власних напрацювань. У рамках викладання географії у школі таких прийомів слід згадати декілька. Основний з них — це творче застосування в учбовому процесі досягнень інформаційно-комунікаційних технологій. Сюди відноситься не лише застосування мультимедійних засобів, а й активне використання ресурсів Інтернету. Ще одним креативним підходом у викладанні географії є побудова уроку на практичних заняттях. Також креативним підходом є застосування під час уроків елементів наукового дослідження. Слід зауважити, що креативні підходи і при викладанні фізичної географії, і соціальної, мало різняться. У обох випадках вони спираються на специфіку географічної науки [1, с. 39]. Втім, різноманітність підходів до викладання не має змінювати сутності викладання географії у школі.

Очевидно, що найбільш поширеним творчим підходом для вчителя географії є взаємодія з ресурсами, які надає Інтернет. Зараз у цьому середовищі розташований величезний обсяг безкоштовної інформації, яку можна творчо використати у учбовому процесі. Це не лише енциклопедичні дані. Такою корисною інформацією є мультимедійні файли на популярних сервісах для поширення відеоданих. Приміром, цікавим та продуктивним може бути побудова уроку з землезнавства шляхом ознайомлення з відеороликами (професійними чи аматорськими), присвяченими тим чи іншим місцинам. Більш того, сучасні технології роблять дуже простим і дешевим створення учнями подібних роликів самостійно. Творчо використовуючи мультимедійні засоби у класі та доступну у Інтернеті інформацію вчитель може суттєво збагатити свою методику викладання.

Зараз можна констатувати, особливо щодо сучасної української школи, що дуже часто вчитель вступає у пряму конкуренцію з ресурсами Інтернету та електронними пристроями для їх застосування. Мається на увазі конкуренція за увагу учнів. Іншими словами, за умови, коли у кожного учня у класі є смартфон, традиційний спосіб викладання географії не має шансів на успіх. Оскільки кожен учень має миттєвий доступ до величезного обсягу інформації самого різного формату, вчитель не зможе бути швидшим, аніж той самий смартфон. Більш того, через те, що наразі у вільному доступі існує картографічний матеріал, а також велика кількість відео, де розкриваються питання географії, усе традиційне обладнання класу, яке призначено для демонстрації географічних явищ та процесів на практиці, втрачає свою цінність. Тобто, якщо вчитель буде намагатися пояснити особливості Сонячної системи, застосовуючи старі моделі, то він навряд чи зможе перевершити доступні відео, присвячені цьому ж питанню [4, с. 70].

Щодо застосування під час уроку елементів наукового дослідження. Перевагою географічної науки над іншими у контексті викладання у школі є відносна простота та дешевизна організації елементарних наукових досліджень. Так, на відміну від хімії чи фізики, для організації демонстраційного наукового експерименту у географії не потрібно спеціально обладнаних лабораторій та оснащення. Творчим та результативним може бути такий підхід у викладанні географії, як демонстрація деяких географічних законів у дії. Наприклад, досить

легко організувати демонстрацію поняття ландшафту на лоні природи. Також, якщо поблизу школи є водойма, то можна поруч з нею провести урок-демонстрацію основних гідрологічних понять. Те ж саме можна сказати і про заняття з метеорологічної тематики. Тут відкривається безліч можливостей щодо проведення різноманітних самостійних спостережень учнями, демонстрації метеорологічних явищ у природних умовах.

Найбільший творчий потенціал у проведенні шкільних занять з географії має такий напрям, як вивчення власного краю. Як правило, такий рівень дослідження, як вивчення особливостей місцин, не охоплюється професійними науковими дослідженнями. Приміром, будь-які суспільно-географічні явища досліджуються на рівні не нижчому, ніж окремий великий населений пункт (велике місто). За таких умов існує величезний потенціал у тому, щоб організувати вивчення географічний понять на прикладі власного населеного пункту. До речі, за нинішніх умов це ще більш просто зробити. Широка доступність спеціалізованого програмного забезпечення, в тому числі картографічних пакетів (ГІС), великої кількості доступної географічної інформації роблять можливими проведення учнем самостійного географічного дослідження території. Річ у тім, що навіть старшокласник, застосовуючи методи географічного опису території, збираючи інформацію з відкритих джерел та проводячи власні огляди території, здатен виявити прояв на певній ділянці всіх основних суспільно-географічних та природно-географічних процесів. До прикладу, дуже цікавим завданням для школярів, котрі вивчають географію у старших класах, може бути спостереження у своєму рідному місті за проявами таких явищ, як недбале поводження з побутовими відходами, забруднення повітря, неоптимальна організація життєвого простору [3, с. 31].

До речі, для застосування елементів наукового дослідження у процесі навчання в Україні існує розвинена мережа Малої Академії наук. На її основі існує багато можливостей для обдарованих дітей для самореалізації та здійсненні перших кроків у науковій кар'єрі.

Вагомим та значимим креативним прийомом вчителя географії, на рівні роботи з окремими обдарованими дітьми (або для підготовки до шкільних олімпіад, або ж взагалі для саморозвитку) є проведення з ними пошукових робіт, або організація елементарних природничих експериментів. Тематика таких робіт може бути самою різною: від ведення щоденника під час подорожі до застосування окремих методів дистанційного зондування землі.

Взагалі, якомога ширше застосування практичних завдань, проведення занять на відкритому повітрі є найбільш дієвим напрямком розвитку творчих здібностей учнів та прояву креативного підходу самого вчителя.

Інший блок креативних підходів, який вчитель географії може застосувати у своїй роботі, збігається з підходами в інших навчальних дисциплінах. Так, для молодших класів такими підходами можуть бути: активне застосування елементів гри при навчанні, підштовхування учнів до творчого мислення. В старших класах такими підходами можуть виступати організація дискусії між учнями на актуальні теми, проведення змагань. В старших класах такими творчими підходами можуть

виступати проведення авторських уроків. Тобто таких, які випадають за тематикою з шкільної програми та повністю присвяченні певній географічній проблемі [2, с. 108].

Висновки. Можна стверджувати, що в сучасних умовах креативність під час проведення уроку географії є для вчителя обов'язковим. При нинішньому рівні інформаційного насичення повсякденного життя, в тому числі географічною інформацією, відносної доступності подорожей, учні і основному є достатньо підготовленими. Відтак, аби утримувати їх увагу, вчитель багато в чому має відійти від традиційного уявлення про урок. До того ж, у викладанні географії є своя специфіка, у порівнянні з іншими дисциплінами. З одного боку, проявляти креативність для вчителя-географа важче, в першу чергу через специфічність предмету викладання. З іншого, можливості залучення до навчального процесу нових програмних продуктів у галузі електронного картографування, проведення експериментальних уроків, уроків — походів відкриває перед вчителем нові обрії для творчості. Тобто саме географія є тим шкільним переметом, який як найбільше придатне для педагогічних експериментів, і де вчитель може повністю розкрити свій творчий потенціал.

Література

1. Булгаков В.П. Принцип використання геоморфологічних понять у процесі навчання фізичної географії в основній школі / В.П. Булгаков // Проблеми сучасного підручника. — 2016. - № 16. — С. 38—45.
2. Мантуленко С.В. Методичні аспекти формування готовності майбутніх вчителів географії до профільного навчання старшокласників / С.В. Мантуленко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. — 2016. — № 1. — С. 102—110.
3. Назаренко Т.Г. Методика застосування педагогічних програмованих засобів у навчально-виховному процесі географії / Т.Г. Назаренко // Комп'ютер у школі та сім'ї. — 2017. — № 137. — С. 29—35.
4. Савченко І.В. Інформаційно-комунікаційні технології як ефективний інструмент реалізації інноваційних педагогічних ідей у практику навчально-виховного процесу ПТНЗ / І.В. Савченко // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2014. — № 1. — С. 68—79.

Т.В. ЛЕХІЦЬКИЙ,

викладач інформатики Луцького педагогічного коледжу

ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «КОМП'ЮТЕРНА ГРАФІКА»

Інформатика на сьогоднішній день є одним із засобів формування не тільки освітнього, а й розвиваючого та інтелектуального потенціалу особистості. Комп'ютерна графіка охоплює всі види та форми представлення зображень, доступних для сприйняття людиною або на екрані монітора, або у вигляді копії на зовнішньому носії. З появою доступних сканерів, цифрових фотоапаратів, Web-камер люди отримали в свої руки велику кількість цифрових зображень. Це

породило потребу в їх обробці, відновленні, створення на їх основі нових зображень, колажів і так далі. Тому вміння працювати з комп'ютерною графікою є невід'ємною частиною інформаційної грамотності будь-якої людини. Дана ситуація призвела до зміни соціального замовлення суспільства навчальному закладу: необхідний якісно новий підхід до вивчення дисципліни «Комп'ютерна графіка».

Велике різноманіття професійних програмних засобів обробки об'єктів растрової графіки ставить перед викладачем складні завдання, пов'язані з розробкою методики викладання.

Навчання студентів за умов систематичного доступу до комп'ютера, як правило, проходить при підвищеному емоційному стані. Пояснюється це, зокрема, тим, що при правильному формулюванні завдань для виконання з використанням комп'ютера студенти одержують наочні результати своєї роботи, що додає їм впевненості в своїх силах. В студента виникає природне прагнення поділитися своїми знаннями та результатами роботи зі своїми товаришами.

Систематичне використання комп'ютера для розв'язування навчальних задач створює передумови для копіювання студентами дій педагога. Можливості використання локальної мережі дозволяють у багатьох випадках ефективно застосовувати ідею «копіювання» в навчанні, причому викладач одержує можливість одночасної роботи із всіма студентами при збереженні принципу індивідуальності [6].

Як свідчить практика, основним методом навчання при вивченні будь-якого графічного редактора повинен бути метод доцільно підібраних задач та метод демонстраційних прикладів [4] у вигляді конкретних малюнків.

Окремо слід зазначити відмінність між практичними та лабораторними роботами, які передбачені у програмі як одна із форм звітності. Практична робота може виконуватися як індивідуально, так і в групах, відповідно до обраної викладачем методики. Її виконання передбачає реалізацію конкретного однакового для всіх завдання протягом нетривалого часу на занятті і призначене для поточного закріплення нового матеріалу, вироблення практичних навичок. Для перевірки оволодіння практичними навиками варто запропонувати самостійно виконати завдання за зразком (без вказаного алгоритму виконання, з використанням довільних інструментів та засобів редактора). При проведенні практичних робіт оцінювання роботи кожного не обов'язкове для викладача, але бажане для студента.

Метою проведення заняття у вигляді лабораторної роботи є перевірка рівня здобутих навиків практичної роботи, засвоєння теоретичного матеріалу та вміння вибирати та використовувати методи обробки інформації. Для підвищення мотивації та інтересу доцільно спланувати такі заняття у вигляді роботи над деяким проектом [5]. Лабораторні роботи рекомендуються до виконання самостійно за індивідуальними завданнями. Мета їх проведення — перевірка і оцінювання навичок та вмінь студентів, що передбачає оцінювання роботи кожного. Бажано, щоб для проведення лабораторних робіт були розроблені спеціальні інструкції, в яких були б викладені: мета роботи, перелік необхідних знань та вмінь, стислий теоретичний матеріал, приклад виконання завдання з поясненням виконання

кожного окремого кроку, індивідуальні завдання, запитання для самоконтролю та вимоги щодо звітності виконання [2].

Контрольні і самостійні роботи — проведення контролю знань, умінь і навичок в процесі самостійного розв'язування задач різного характеру і рівня складності. До форм проміжного контролю доцільно віднести роботу з тестами, основною метою застосування яких є перевірка та оцінювання репродуктивних знань з курсу.

При вивченні загальних понять комп'ютерної графіки доцільно використати вербальний метод навчання та провести заняття у вигляді лекції [6]. З метою формування мотивації та зацікавлення студентів доцільно використати наочний метод — демонстрування презентації з основним текстовим матеріалом та достатньою кількістю прикладів різних типів зображень. При розгляді теми «Знайомство з інтерфейсом графічного середовища» доцільно використати пояснювально-ілюстративний метод, при якому відбувається демонстрація та розповідь про основні елементи інтерфейсу, налаштування деяких параметрів редактора, вибір інструментів з тієї чи іншої групи, налаштування параметру конкретного інструменту. Демонстрацію варто здійснювати за допомогою мультимедійного проектора або за допомогою програми мережевої підтримки.

Пояснювально-ілюстративний метод, реалізований у вигляді презентації, дозволить продемонструвати можливості використання різних способів виділення залежно від об'єкту виділення. Важливим є наголошення на необхідності вміти використовувати всі інструменти, а не обмежуватися лише одним (наприклад, магнітне ласо чи чарівна паличка). Для здобуття практичних вмінь оптимальним є репродуктивний метод навчання, при якому учень повторює дії викладача [1, 3].

Вироблення практичних навиків доцільно організувати у два етапи: спочатку виконання завдання за фіксованим алгоритмом — репродуктивний метод, а потім — індивідуальна робота для розвитку творчих здібностей, з використанням вивчених інструментів та можливостей редактора.

Використання пошукового методу дозволить студентам навчитися орієнтуватися у величезній масі доступної інформації, добувати з неї конкретні знання, правильно будувати запити до інформаційно-пошукових систем та уміти швидко і гнучко коригувати свій запит при невдалому пошуку [1, 4].

Методичні розробки по графічному редактору повинні містити якомога менше текстового матеріалу і якомога більше ілюстрацій. Текстовий матеріал повинен тільки описувати і уточнювати ілюстрації. При роботі з методичним навчальним матеріалом учень повинен отримувати більшу частину інформації, тільки подивившись на ілюстрацію. Він повинен бачити як скористатися додатком і що він отримає в результаті своїх дій. Якщо йому доведеться довго читати і аналізувати прочитане, то це не тільки знизить сприйняття матеріалу, але і викличе втрату інтересу до даної теми і до графічного редактора в цілому.

Доцільною є розробка мультимедійних презентацій до кожного уроку, що дасть можливість студентам працювати з матеріалом самостійно в позаурочний час. Також дієвим засобом навчання служить оптичний диск із підібраними демонстраційними прикладами до відповідних тем.

Література

1. Березовський В.С., Потієнко В.О., Завадський І.О. Основи комп'ютерної графіки. — К., 2010, Вид. група BNV, — 400 с.
2. Книга вчителя інформатики: Довідково-методичне видання / Упоряд. Н.С.Прокопенко, Т.Г.Проценко — Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. — 256 с.
3. Комолова Н.В. Adobe Photoshop CS3. Мастер-класс +Видеокурс на DVD / Н.В. Комолова, Є.З. Яковлева. — СПб.: БХВ-Петербург, 2007.
4. Морзе Н.В. Метод демонстраційних прикладів при навчанні інформатики //Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: Зб. наук. праць/ Редкол. — К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова. — Вип. 5. — 2002. — С. 44—54.
5. Морзе Н.В. Методика навчання інформатики. Ч. 2. Методика навчання інформаційних технологій. — К.: Навчальна книга, 2003. — 287 с.
6. Морзе Н.В. Методика навчання інформатики. Ч. 1. Загальна методика навчання інформатики. — К.: Навчальна книга, 2003. — 254 с.

А.В. НУРЖИНСЬКА,

старший викладач, аспірант кафедри психології та педагогіки
Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ФОРМУВАННІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДГОТОВКИ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ PR ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗІ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Застосування системи дистанційного навчання у освітньому процесі професійної підготовки майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю має низку переваг для студентів та дає змогу викладачеві змінювати традиційні методи і форми навчання на інноваційні, які залучають сучасні технології навчання та викладання, сприяють впровадженню інноваційних методів, що безперечно підвищує мотивацію студентів та рівень якості засвоєного навчального матеріалу, зокрема сприяє формуванню компетентності підготовки матеріалів для PR діяльності.

Основною перевагою впровадження систем електронного навчання у освітній процес професійної підготовки майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю є те, що викладач розміщує навчально-методичний супровід курсу, використовуючи всі можливі інструменти системи, навчальні матеріали із використанням сучасних освітніх інструментів: мультимедійні ресурси, графічні та анімовані ресурси, тести різного типу тощо. А майбутні фахівці зі зв'язків з громадськістю мають можливість опрацьовувати навчальний матеріал, який пропонує викладач: переглядати та коментувати мультимедійні, графічні, анімовані ресурси, проходити тест, аналізувати результати своєї навчально-пізнавальної діяльності.

Для раціонального та ефективного застосування ресурсів систем дистанційного навчання і для групової і для індивідуальної форми роботи студентів з метою формування компетентності підготовки матеріалів для майбутньої професійної діяльності пропонуємо задати уніфіковану структуру подачі

навчального матеріалу. Перший блок матеріалів — нормативні матеріали курсу, які представляють основні змістовні блоки дисципліни, розкривають програму навчання, основні завдання курсу, знайомлять майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю з тематичним планом, який відображає послідовність опрацювання навчальних матеріалів (лекцій, практичних або семінарських робіт, проходження тестів, виконання модульного контролю та завдань для самостійної роботи), містить рекомендовану літературу та критерії оцінювання навчальних досягнень студентів. Решта блоків навчальних матеріалів курсу представлені за змістовими модулями і включають: теоретичний матеріал, завдання для формування вмінь та навичок, завдання для самостійної роботи та контролю.

Для ознайомлення майбутнім фахівцям зі зв'язків з громадськістю з теоретичним матеріалом пропонуємо лекції, які представлені у вигляді: документу, презентації, відеозапису, гіперпосилання на зовнішні ресурси. До теоретичних матеріалів викладачеві доцільно долучати довідкові та нормативні документи (форми, шаблони, стандарти, нормативні акти, закони тощо) посилання на ресурси мережі Інтернет, назви програмних продуктів, які сприятимуть реалізації теоретичних аспектів теми та формування компетентності у підготовці матеріалів для PR діяльності. Формування умінь та навичок відбувається на практичних, семінарських заняттях, тому складовою навчально-методичного супроводу у електронному курсі мають бути саме ресурси, які забезпечують представлення матеріалів до занять такого типу. Вважаємо за доцільне до кожного такого ресурсу додавати творчі завдання, які сприятимуть формуванню всіх складових компетентності майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю у підготовці матеріалів для PR-діяльності, диференціювати завдання за рівнями та за формами роботи у групі (індивідуальна, групова, фронтальна), методичні рекомендації, які допоможуть студентам у набутті відповідних знань, умінь та навичок, визначити критерії оцінювання результатів виконання завдання з метою визначення об'єктивного рівня навчальних досягнень студентів на принципах гуманістичних цінностей та демократизму, індивідуалізації та диференціації.

Наступним, на нашу думку, обов'язковим елементом освітнього процесу формування компетентності є закріплення навчального матеріалу, яке можна реалізувати через завдання для самостійної роботи, що містять обов'язкові вимоги до виконання, інструкції та критерії їх оцінювання. Вважаємо, що завдання для самостійної роботи мають бути індивідуального характеру та диференційовані відповідно до рівнів знань, умінь та навичок студентів. При формуванні завдань для самостійної роботи студента викладач має передбачувати низку альтернативних програмних продуктів, які сприятимуть їх успішному виконанню та можуть бути використані у майбутній фаховій діяльності для створення PR-матеріалів.

Для контролю навчальних досягнень у підготовці матеріалів для майбутньої професійної діяльності вважаємо обов'язковою складовою систем дистанційного навчання тести різного типу: попереднього, навчального, контрольного та підсумкового. Тест може бути обмежений часом та кількістю запитань, містити

велику кількість типів тестових запитань: альтернативні запитання, питання з однією правильною відповіддю, з декількома правильними відповідями, запитання на нумерацію, питання відкритого типу, запитання на відповідність тощо.

Не можна обійти увагою і обов'язковий модульний контроль, який може бути представлений у різних формах проведення: підготувати матеріал для майбутньої професійної діяльності відповідно до зазначених вимог, пройти тест, який включає запитання різних типів, обмежений в часі та кількості спроб, виконати творче завдання.

Крім того, реалізації завдання формування компетентності у майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю мають сприяти навчальні матеріали курсу, що представлені посиланням на персональний веб-сайт викладача, який містить ефективні приклади розроблених матеріалів для майбутньої PR-діяльності. Викладач на даному ресурсі розміщує посилання на ресурси мережі Інтернет, такі як: тематичні групи у соціальних мережах, приклади створення інфографіки, лінки, які містять доступ до спільних документів у хмарі, блог викладача, відео канал, форум тощо. Викладач може запропонувати створити власні веб-сайти студентам, на яких буде розміщено портфоліо створених матеріалів студента для майбутньої PR-діяльності.

Особливою складовою навчального курсу в системі дистанційного навчання науковці називають медіа технології із застосуванням веб-конференцій, які сприятимуть інтерактивному процесу навчання та використання фільмів [1; 2].

Результати оцінювання всіх видів діяльності заносяться до журналу оцінок, так студент і викладач мають можливість проводити аналіз успішності результатів навчально-пізнавальної діяльності та рівня сформованості компетентності.

Зокрема, зауважимо, що впровадження активних методів навчання із застосуванням електронного навчального курсу, впливає на те, що студенти витрачають значну частину часу на діяльність, яка вимагає від них активного опрацювання та застосування інформаційних даних різними способами, виконання вправ у системі дистанційного навчання, обговорення та вирішення проблем [3].

Таким чином, застосування системи дистанційного навчання в освітньому процесі професійної підготовки майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю дає можливість залучати інноваційні технології організації навчального процесу, які сприяють підвищенню рівня якості засвоєння навчального матеріалу та формувати конкурентоспроможного на ринку праці фахівця зі зв'язків з громадськістю, компетентного у підготовці матеріалів для PR діяльності.

Література

1. Bates, A.W. (1995). *Technology, Open Learning and Distance Education*. London: Routledge, 266.
2. Marsap, A. Narin, M. (2009) The integration of distance learning via internet and face to face learning: Why face to face learning is required in distance learning via internet? *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1, 2871–2878.
3. Wieman, Carl E. (2014) Large-scale comparison of science teaching methods sends clear message PNAS, vol. 111, № 23, 8319–8320.

Д.Д. ОЗЕРНИЙ,
дійсний член Малої академії наук України,
член Міжнародної асоціації технологів, Асоціації середньої освіти

Н.Ф. ШВЕДОВА,
вчитель хімії та суміжних дисциплін колегіуму № 16 м. Кам'янського,
спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист, Відмінник освіти

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ІНТЕГРОВАНИХ КУРСІВ З ХІМІЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

Анотація. Стаття присвячена розгляду проблем розробки календарного планування інтегрованих курсів у профільній школі в умовах компетентісного підходу до навчального процесу.

Ключові слова: календарне планування, профільна школа, інтегровані курси, компетентісний підхід.

Постановка проблеми: Стрімкий вихід України у світовий та європейський гуманітарний простір створює потребу певних змін у галузі освіти, а особливо в галузі викладання природничих іноземних мов. В сучасному постіндустріальному суспільстві формується чітке соціальне замовлення на володіння відповідними компетентностями. Щододалі необхіднішим стає знання принаймні однієї іноземної мови та наявність певного багажу знань принаймні з однієї природничої дисципліни, як-то хімії; професійний успіх та подальше фахове зростання стають неможливими без вільного використання мов у поєднанні з наукою. Значні зміни в українському суспільстві вимагають модернізації освітньої системи, і сучасні досягнення в галузі загальної дидактики мов ставлять вчителів перед необхідністю застосування інноваційних підходів на уроках з цих дисциплін. Тож, інновації в педагогіці пов'язані із загальними процесами в суспільстві, глобальними явищами, інтеграцією знань і форм соціального буття.

З вищевказаного виявляється логічним, що необхідністю є створення інтегрованих курсів нового дидактичного типу, де учні будуть отримувати знання з хімії, або іншої природничої дисципліни, засобами англійської мови, а точніше, через засоби англійської мови; засвоюючи знання одразу англійською. З огляду на поставлену проблему, було вирішено розглянути теоретичний базис питання інтеграції, а також детальніше дослідити тонкощі укладання календарного планування інтегрованих курсів.

Стан дослідження. Сутність інтеграції як цілісного впливу на становлення особистості, її форми і види розкриті у працях О. Алексеєнко, Ю. Бабанського, С. Гончаренка, М. Вашуленка, І. Козловської, В. Максимової, В. Тиценка та С. Якименка.

Проблеми формування особистості на засадах інтегративності досліджувалися Є. Суботським, Є. Помиткіним, В. Смирновим.

Нормативною базою, що керує написанням календарних плануваль, є Положення про календарно-тематичне планування, складене на основі Закону

України «Про освіту», Державного стандарту загальної освіти в контексті модернізації української освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури показав, що ідея інтегрованого навчання актуальна, оскільки з її успішною методичною реалізацією передбачається досягнення якісної освіти, тобто освіти конкурентоздатної, спроможної забезпечити кожній людині можливість самостійно досягти тієї чи іншої життєвої цілі, творчо самостверджуватися в різних соціальних сферах.

Враховуючи вищесказане, було укладено курс з вивчення хімії англійською, що вимагав відповідного календарно-тематичного планування. Підручник складається з п'яти розділів по три-чотири уроки в кожному. Розділи охоплюють такі теми: загальна хімія, неорганічна хімія, органічна хімія, аналітична хімія, природничі науки, пов'язані з хімією. Матеріал викладено логічно, послідовно, доступно для розуміння, але водночас стисло. Теоретична частина уроку супроводжується практичними завданнями, як-то: обчислити кількість речовини, молярну масу; врівноважити рівняння; знайти додаткову інформацію в Інтернеті і т. ін. Матеріал кожного уроку доповнено завданням з англійської мови. Наприкінці підручника надано таблицю Д.Менделєєва англійською мовою, а також таблицю розчинності елементів. Підручник має яскраві кольорові ілюстрації, що дозволяють краще та ефективніше засвоювати викладений матеріал.

Висновки. Відповідно до проведеної роботи, було укладено курс з вивчення хімії англійської мови, розроблено програму курсу та календарне планування до нього. У процесі роботи було доведено, що проблема укладання супровідних дидактичних матеріалів до інтегрованих курсів нового типу в профільній школі вимагає подальшого дослідження.

Д.Д. ОЗЕРНИЙ,

дійсний член Малої академії наук України, член Міжнародної асоціації технологів,
Федеральної асоціації управління інформаційними ресурсами (США)

О.А. СЕРОСТАНОВА,

вчитель англійської мови та суміжних дисциплін колегіуму № 16 м. Кам'янське,
спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист, член Асоціації середньої освіти,
Міжнародної спільноти лінгвістики англійської мови

НМК «BRITISH LITERATURE» ТА «AMERICAN LITERATURE» ДЛЯ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ ЗА РІВНЯМИ B2-C1 CEFR: УКЛАДАННЯ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ

Анотація. У статті розглянуто деякі аспекти укладання НМК «British literature» та «American literature» для профільної школи за рівнями B2-C1 CEFR, а також їх укладання в умовах компетентісного підходу до навчального процесу.

Ключові слова: НМК, компетентності, CEFR, British literature, American literature.

Постановка завдань та проблем. На початку 2017 року автори стикнулися із проблемою відсутності програм та відповідних НМК, які б задовільнили вимоги до викладання курсів британської та американської літератур. Оптимальним рішенням було написати такі посібники із врахуванням сучасних вимог до навчального процесу та спрямувати загально-педагогічну мету курсу на розвиток пізнавальної активності учнів.

Основний виклад. Відповідно до поставлених завдань було укладено програми відповідних курсів.

НМК “British Literature” складається з програми, посібника, рекомендацій для вчителя та електронної хрестоматії творів у повному (якщо це вірші, оповідання, новели чи навіть повісті) або скороченому вигляді (романи). Курс розрахований на 1 навчальний рік з 1 годиною на тиждень. У I семестрі передбачено вивчення літератури від початку її розвитку, включно з епохою Відродження, неокласицизму та романтизму (Беовульф, балади про Робін Гуда, Джефрі Чосер, Вільям Шекспір, Даніель Дефо, Джонатан Свіфт, Роберт Бернс, Джордж Гордон Байрон, Чарльз Дікенс). У II семестрі вивчається Вікторіанський, Едвардіанський, модерністський та постмодерністський періоди (Роберт Луї Стівенсон, Оскар Вайльд, Редьярд Кіплінг, Бернард Шоу, Герберт Уелс, Джон Голсуорсі, Сомерсет Моєм, Арчібалд Джозеф Кронін, Вільям Голдінг, Джоан Роулінг). Вчитель може також зупинитися на творчості інших письменників, які лише згадані в описі літературних періодів, врахована можливість зацікавлення учнів саме їх творчістю. Розподіл годин у програмі є орієнтовним і дозволяє вчителю самому коригувати кількість годин на вивчення творчості того чи іншого письменника, спираючись на власне бачення значущості їх творчого доробку.

Для вивчення творчості кожного письменника надається його стисла біографія, уривок з його визначного твору та завдання для їх опрацювання, що відповідають вимогам до сучасного уроку англійської мови та спонукають до інтерактивної діяльності. За бажанням вчитель може давати власні завдання, спираючись на свій педагогічний досвід та виходячи з особливостей підготовки тієї чи іншої групи. Для опрацювання вдома може надаватися текст у більш повному обсязі, який є у хрестоматії у вчителя та учнів на електронному флеш-носії. В подальшому можна виходити на драматизацію чи виразне читання уривків у групі чи навіть у рамках школи, влаштовуючи конкурси або фестивалі.

Необхідно зазначити, що уривки з творів надані лише в оригіналі; вони обрані так, щоб дати учням уявлення про зміст твору, його головних героїв, зацікавити їх та спонукати до подальшого читання твору. Доступність уривків переконує учнів, що читати в оригіналі — цілком реальне завдання. З урахуванням оригінальності використаних творів рівень посібника — В-2—С-1 за Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти.

Мета спецкурсу — дати учням уявлення про британську літературу на прикладі всесвітньо відомих шедеврів, прищепити зацікавлення та бажання читати твори британських письменників саме в оригіналі, отримуючи змогу насолоджуватися їх неповторним (у кожного по-своєму) стилем, тематичним та

жанровим різноманіттям, дотепністю, яскравими літературними персонажами й художніми засобами.

НМК “American Literature” складається також з програми, посібника, рекомендацій для вчителя та електронної хрестоматії творів у повному (якщо це невеликі літературні форми) або скороченому вигляді (романи). Курс розрахований на 1 навчальний рік з 1 годиною на тиждень. У I семестрі передбачено вивчення передумов розвитку американської літератури на тлі історичних процесів, а також періодів романтизму та реалізму (Вашингтон Ірвінг, Фенімор Купер, Едгар По, Генрі Лонгфелоу, Майн Рід, Герріет Бічер-Стоу, Марк Твен). У другому семестрі продовжується вивчення реалізму, а також вивчаються періоди першої половини XX століття, модернізм та постмодернізм (О. Генрі, Джек Лондон, Теодор Драйзер, Френсіс Скотт Фітцджеральд, Вільям Фолкнер, Ернест Хемінгуей, Маргарет Мітчел, Джером Девід Селінджер, Рей Бредбері). Вчитель може детальніше розглянути творчість інших письменників, які лише згадані в описі літературних періодів – можливо, учні зацікавляться саме їх доробком. Розподіл годин у програмі є орієнтовним і дозволяє вчителю самому коригувати кількість годин на вивчення творчості того чи іншого письменника, виходячи з міркувань зацікавленості та доцільності.

Для ознайомлення з творчим шляхом кожного письменника надається його стисла біографія, уривок з його визначного твору та завдання для їх опрацювання, що відповідають вимогам до сучасного уроку англійської мови та спонукають до інтерактивної діяльності. Так, передбачена робота в парах, групах, створення презентацій, ілюстрацій, «мозковий штурм» і т. ін. За бажанням вчитель може розподіляти ці завдання між учнями залежно від їх рівня володіння мовою чи особистих уподобань, а також давати власні завдання, спираючись на свій педагогічний досвід та виходячи з особливостей підготовки тієї чи іншої групи. Для опрацювання вдома може надаватися текст у більш повному обсязі, який є в електронній хрестоматії у вчителя та учнів на електронному флеш-носії. В подальшому можна влаштовувати драматизацію, декламування чи виразне читання уривків у групі чи навіть у рамках школи, влаштовуючи конкурси, літературні читання або фестивалі.

Зазначимо, що уривки творів у посібнику наведені саме в оригіналі; вони обиралися з метою зацікавити учнів процитованими творами, заохотити їх до ознайомлення з ними у повному обсязі, переконати учнів у тому, що їм стане знань та навичок насолоджуватися англійською літературою безпосередньо, без перекладу рідною мовою. Враховуючи оригінальність використаних творів, рівень посібника можна визначити як B-2–C-1 за Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти.

Вивчення даного курсу безумовно збагатить знання учнів не лише з літератури США, але й озброїть їх інформацією з інших галузей, розширить їх світогляд. Так, учням буде корисно дізнатися про американізм та їх походження, а також цікаві факти з життя деяких авторів, спонукаючи їх до самостійних пошуків з метою знайти більше інформації.

Висновки. Авторами було розглянуто методичні проблеми створення НМК нового дидактичного типу для профільної школи, що ґрунтується на новітньому компетентісному підході до викладання. З огляду на отримані результати, що довели ефективність укладених НМК, запропоновану методику вважаємо правильною, а напрям дослідження — актуальним та перспективним.

К.С. ОРДУ,

викладач кафедри суспільних наук
Одеського національного медичного університету

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В АСПЕКТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ВНЗ

Актуальність дослідження. Модернізація системи вищої освіти України характеризується поєднанням традицій, що склалися у вітчизняній вищій школі, з новими ідеями, які пов'язані із входженням України у європейський та світовий освітній простір. Серед напрямів державної політики визначено проблеми постійного підвищення якості освіти, модернізації її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; розроблення та впровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій. Мовна змістова лінія вузівської освіти спрямована на формування особистості, котра вільно та правильно користується вокабуляром української мови, нормами культури мови в усіх сферах суспільного життя. Отже, навчання української мови за професійним спрямуванням у медичних вишах має бути сфокусовано на формування комунікативної компетентності студентів.

Метою статті є спроба визначити характерні особливості засобів, форм і методів інноваційного навчання та з'ясувати роль у формуванні комунікативної компетентності студентів-медиків.

Стан розробленості теми. Інноваційні моделі навчання у вищій школі та впровадження освітніх інновацій в системі вищої освіти стали об'єктом дослідження як зарубіжних, так і українських учених. Зокрема автори пов'язують інновації у навчанні з необхідністю: вдосконалення традиційного педагогічного процесу (модернізація, модифікація, раціоналізація). Дослідники проблем педагогічної інноватики О. І. Абдалова, О. Ю. Ісакова, О. В. Василенко, Ю. В. Бистрова, М. Ю. Кадемія, І. М. Дичківська та інші розуміння нового в освітньому процесі співвідносять із такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове [1, с. 50]. Інновації у навчальній діяльності пов'язані з активним процесом впровадження нових методів і засобів для вирішення дидактичних завдань підготовки фахівців у гармонійному поєднанні класичних традиційних методик і результатів творчого пошуку, застосування прогресивних технологій [2, с. 28]. У сучасних методичних джерелах детально описано багато інтерактивних технологій. Майже всі вони

придатні для підвищення рівня комунікативної компетентності. Одною з найрезультативніших є технологія презентації: майбутній медик готує презентацію себе як фахівця, може бути групова презентація певного медичного проекту або установи (наприклад, приватної клініки). Цей вид інтерактивної роботи допускає формальне різноманіття: письмова, усна презентація, презентація з використанням комп'ютерно-інформаційних технологій. Серед інтерактивних методів, форм і прийомів, що найчастіше використовуються в навчальній роботі ВНЗ, слід назвати такі: аудіовізуальний метод навчання; брейнстормінг; діалог Сократа; «дерево рішень»; дискусія із запрошенням фахівців; ділова гра (студенти перебувають у ролі лікаря, провізора, фармацевта); «займи позицію»; коментування, оцінка дій учасників; майстер-класи; метод аналізу і діагностики ситуації; метод інтерв'ю; метод проєктів; моделювання; «навчальний полігон»; PRES-формула; проблемний (проблемно-пошуковий) метод; публічний виступ; робота в малих групах; тренінги індивідуальні та групові та ін. [1, с. 15].

Висновки. Отже, інноваційні методи і технології під час вивчення української мови за професійним спрямуванням в медичних ВНЗ сприятимуть підвищенню рівня мовної освіти, вдосконалюють якість навчання мови завдяки: інтенсифікації й індивідуалізації навчально-виховного процесу за допомогою більш повного використання доступної інформації; розробки перспективних методів, засобів і форм навчання мови з орієнтацією на комунікативну, розвиваючу, діяльнісну й особистісно орієнтовану освіту. Таким чином, сучасний зміст освіти має орієнтуватися на використання інформаційних технологій, поширення інтерактивного, електронного навчання з доступом до цифрових ресурсів та інтелект-навчання для майбутнього.

Література

1. Абдалова О. И. Использование технологий электронного обучения в учебном процессе / О. И. Абдалова, О. Ю. Исакова // Дистанц. и виртуал. обучение. — 2014. — № 12. — С. 50—55.
2. Бистрова Ю. В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України / Ю. В. Бистрова // Право та інноваційне суспільство. — 2015. — № 1 (4). — С. 28—32.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник / І. М. Дичківська. - 2-ге вид., доповн. - К. : Академвидав, 2012. — 349 с.
4. Лобач Н.В. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх лікарів в освітньому середовищі вищого медичного навчального закладу : дис. спец. канд. пед. наук / Лобач Наталія Вячеславівна. — Полтава, 2016. — 234 с.
5. Феномен інновації: освіта, суспільство, культура: [монографія] / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн, С. В. Пролеєв [та ін.]; Ін-т обдар. дитини АПН України. — К.: Пед. думка, 2008. — 471 с.

А.В. СЕРГІЄВА,
старший викладач кафедри українознавства,
Харківський національний університет радіоелектроніки

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ КУРСІВ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ

Сучасність вимагає від викладача не тільки відмінного знання матеріалу, а й креативного підходу до викладання. Результативність навчання в багатьох випадках залежить від правильно обраних методів навчання. Це завдання ускладнюються, якщо викладач працює зі студентами-іноземцями. Саме тому, використання інноваційних методів під час навчання іноземних студентів є доволі актуальною темою. Мета нашої роботи — окреслити найбільш результативні методи, які було використано під час навчання іноземних студентів. Методи сучасного навчання стали об'єктом дослідження як зарубіжних, так і українських учених: А.М. Алексюка, І.І. Доброскока, В.П. Коцура, С. О. Нікітчиної, В.Г. Кременя, В.В. Ільїної, С.В. Пролеєва, М.В. Лисенка та інших. Велика кількість робіт присвячена загальнотеоретичним, науково-практичним проблемам інноваційної парадигми у вищій школі, окремим прогресивним формам і технологіям навчання, досвіду та перспективам їх використання в освітній практиці.

У сучасній освіті існує чотири основні концептуальні поняття, які визначають методологію сучасних освітніх програм:

Спілкування. Ключове поняття при навчанні учнів літературним умінням (читанню, письму, умінню говорити, слухати), візуальним видам мистецтва, математиці.

Турбота. Поняття, яке широко використовується при вивченні наукових дисциплін, особливо природничих наук.

Спільнота. Допомогає учням та вчителям зрозуміти глибинні взаємозв'язки між історією, географією та суспільними процесами.

Зв'язки. Дає можливість учням зрозуміти взаємопов'язаність усього в житті, допомагає їм висувати нові концепції, виходячи з уже відомих, і сприяє формуванню в учнів співчутливого та турботливого ставлення до навколишнього світу. Використання цих концептуальних понять має на меті підвищити якість освіти [3].

Під час викладання курсів іноземним студентам, викладачами ХНУРЕ активно використовуються новітні методи навчання. Варто з'ясувати поняття «інноваційні методики викладання». На нашу думку, цей термін є полікомпонентним, оскільки об'єднує всі ті нові й ефективні способи освітнього процесу (здобуття, передачі й продукування знань), які, власне, сприяють інтенсифікації та модернізації навчання, розвивають творчий підхід і особистісний потенціал здобувачів вищої освіти. Один з таких методів вже міцно ввійшов у освітній простір — це мультимедійний проектор. Заняття з використанням слайдового матеріалу значно результативніші, ніж традиційні

уроки. Особливо це помітно під час викладання курсу «Російська як іноземна». Опрацювання нової лексики з супроводом малюнками легше, яскравіше та ефективніше. Засвоєння матеріалу становить приблизно 80%, порівняно з 30-40% звичайного заучування слів. Візуалізація допомагає збільшити обсяг викладеного матеріалу, зробити заняття цікавим та інтерактивним.

Не можна залишити поза увагою й використання соціальних мереж для навчання. Створення груп, спільнот, об'єднує студентів, дозволяє ще раз повторити вивчений матеріал, швидко знайти потрібну літературу, обмінятись необхідною інформацією тощо. На нашу думку, сьогодні молодь активно використовує соціальні мережі для спілкування, то чому не використовувати їх для навчання? Звична форма спілкування для студентів, зручний час (будь-коли), традиційність з одного боку та інноваційність з іншого. Один з плюсів — це доступність викладача фактично в будь-який час. Викладач не просто читає лекцію, дає завдання, а й допомагає знайти відповіді, скеровує пошуки студента. Таку підказку можна отримати швидко, і вдень, і вночі, що підвищує ефективність навчання.

Варто ще додати про дистанційне навчання, яке сьогодні активно використовується поряд з традиційними формами навчання. ХНУРЕ проводить частину занять у дистанційній формі, це можуть бути як лекційні заняття (відео-лекція або он-лайн лекція), так і різноманітні форми контролю. Наприклад опитування студентів у формі чату пришвидшує цей процес майже вдвічі. Плюсом можна також назвати той факт, що і викладач, і студенти можуть знаходитись будь-де (вдома, у кав'ярні), головне, щоб вони мали доступ до Інтернету. Швидкість опитування вимагає від студентів знання матеріалу, а отже претендує на одну з форм контролю. Крім того, дозволяю позбутись сором'язливості та мовної невпевненості, яка часто заважає іноземним студентам добре відповідати.

Таким чином, можемо зазначити, що сьогодні викладач повинен не тільки вміти розказати необхідний матеріал, а й подати його у цікавій та зручній формі для сучасної молоді. Інноваційні методи навчання мають велику кількість переваг та можуть зробити процес викладання та навчання не тільки корисним, а й цікавим.

Література

1. Абдалова О.И. Использование технологий электронного обучения в учебном процессе / О.И. Абдалова, О.Ю. Исакова // Дистанц. и виртуал. обучение. — 2014. — №12. — С. 50—55.
2. Інформаційне забезпечення навчального процесу: інноваційні засоби і технології: Колективна монографія. — К.: Атіка, 2005. — 252 с.
3. Сучасна освіта. Електронний ресурс — Софій Н. Інноваційні методи навчання та викладання. — Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/1663/>

М.О. СЯБА,
аспірант філологічного факультету,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
Є.А. ЗЕЛЕНОВ,
науковий керівник, доктор педагогічних наук, професор,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

СІМ'Я ЯК ОСНОВА ПІДТРИМКИ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В США

В США вихованню дитини з особливими потребами в сім'ї приділяється значна увага. Не зважаючи на зайнятість, батьки відчують відповідальність за те, щоб більше часу приділяти дітям, слідкувати за їхнім розвитком та успіхами, звертати увагу на їх захоплення та проблеми. Діти посідають важливе місце в американській сім'ї, але батьки не роблять з них культу.

Американські сім'ї переважно складаються з іммігрантів, історія яких є досить короткотривалою, що сприяє швидкому прийняттю та розробці нових ідей під впливом культурних цінностей різних народів. Тому, нові методи щодо виховання дітей, які мають особливі потреби, постійно розробляються та використовуються батьками в процесі виховання. Американські батьки спрямовані на виховання індивідуалізму у дітей. Вони наголошують на індивідуальному розвитку дитини та цінності кожної особистості.

Всі члени родини вважаються рівними в американському суспільстві. У дітей виховується самостійність прийняття рішень та вирішення проблем. Батьки можуть надати поради своїм дітям, але остаточне рішення повинні приймати діти, а батьки повинні прислухатися до своїх дітей та поважати їхній вибір. Таким чином, американські діти мають наступні характерні риси: вони завжди прагнуть бути активними, зберігають спокій під час проблем, добре ладять з людьми, оптимістичні, нічого не бояться, легко долають труднощі, вільно мислять, самостійно діють та дуже винахідливі. Більш того, вони впевнені в своїх силах, беруть участь в громадських заходах та є активними членами суспільства.

В американському суспільстві батьки ще до школи прагнуть навчити дитину з особливими потребами розуміти, знати та робити те, що в її віці повинні робити всі здорові діти. Батьки намагаються допомогти дитині сформувати навички самообслуговування, самостійності, дотримання правил поведінки та спілкування з іншими дітьми. Американські спеціалісти рекомендують батькам не концентрувати увагу дитини на її вадах, бо тим самим вони викликають у неї жалість до себе та вказують на її неповноцінність. Вони радять звернути увагу на позитивні якості дитини, частіше хвалити її за незначні досягнення та допомагати в подоланні труднощів, що, в свою чергу, зміцнить віру дитини з особливими потребами у власні сили та можливості.

Виховна робота сім'ї дитини з особливими потребами повинна починатися ще в дошкільний період та продовжуватися протягом шкільних років, бо така дитина потребує постійної психологічної та фізичної підтримки близьких людей.

Обов'язком батьків є допомогти такій дитині соціалізуватися в суспільстві та співпрацювати з різними фахівцями та спеціалістами.

В Америці налічується велика кількість клубів для жінок, які мають маленьких дітей з особливими потребами. Дані зібрання є проявом творчого потенціалу їх учасників та допомагають батькам подолати труднощі виховання дітей з особливими потребами [1, с. 23].

Саме доскональне вивчення американського досвіду може допомогти виявити внутрішні зв'язки між педагогічними інноваціями та національними культурними традиціями. Американське суспільство зацікавлено розвитком інституту сім'ї, проблемами виховання у дітей моральності та духовності. Тому, в США батьки беруть активну участь в шкільному житті дітей з особливими потребами. Майже в кожній школі функціонують батьківсько-вчительські організації, які є невід'ємною частиною американської системи виховання та освіти. Батьки, які є членами даних організацій, постійно співпрацюють з працівниками шкільної адміністрації та вчителями, є добровольцями в шкільних проектах, екскурсіях, компаніях по збору коштів та в інших заходах, які проходять в школі, та повідомляють директора школи або вчителя про певні проблеми, виносять свої пропозиції для шкільних проектів та беруть участь у розробці шкільної політики [2, с. 45].

Американські організації для батьків значною мірою вплинули на зміну ставлення до навчання дітей, які мають особливі потреби. Протягом досить тривалого періоду діти з особливими потребами вчилися в окремих класах. Але сучасна концепція освіти надає дітям з особливими потребами можливість вчитися в загальній школі разом з їхніми однолітками. Таким чином, діти відчують свою причетність до суспільства, де кожна людина займає своє місце та має свою цінність.

За останні 20 років спеціальна американська освіта докорінно змінилася. Закони, які захищають осіб з особливими потребами, значною мірою вплинули на освіту, яка стала доступнішою, та кількість дітей з особливими потребами у звичайних класах значно збільшилася. В процесі навчання діти з особливими потребами та діти без особливих потреб стають друзями, що сприяє кращому входженню дітей з особливими потребами в суспільство [3, с. 70].

На даний момент у США діти з особливими потребами мають можливість отримувати освіту, яка допомагає їм повністю розкрити свій потенціал та здібності. Тому, коли діти з особливими потребами стають дорослими, то вони отримують можливість працювати та користуватися всіма правами, які надає американське суспільство.

Література

1. Brooks-Gunn J., Fuligni A. S., & Berlin L. J. (Eds.). (2003). Early child development in the 21st century: Profiles of current research initiatives. New York: Teachers College Press.
2. Loreman T., Deppeler J.M. and Harvey D.H.P. (2005). Inclusive education: A practical guide to supporting diversity in the classroom.
3. Міжнародний досвід інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами (за матеріалами ДОППО). Підготували: Зинов'єва І.Ф., практичний психолог КДНЗ № 93, Кропива О.Є., практичний психолог КДНЗ № 314.

А.Ю. ЧУФАРЛІЧЕВА,

доцент Ізмаїльського державного гуманітарного університету

ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИЗМУ АНГЛОМОВНОГО ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ НА ОСНОВІ КОМП'ЮТЕРНИХ ВПРАВ

Анотація. У статті розглядається процес формування вмінь майбутніх менеджерів туризму англійського писемного мовлення із залученням комп'ютерних вправ необхідних для створення англомовних професійних проектів.

Ключові слова: текстовий професійний проект, діяльнісно-орієнтований підхід, конструктивістський підхід, комп'ютерна вправа, ділове англійське мовлення, етапи текстової діяльності.

Відповідно до сучасних міжнародних освітніх вимог випускник вищого навчального закладу (ВНЗ) (за рекомендаціями Комітету Ради Європи з питань освіти) має володіти вмінням писати зрозумілі, деталізовані тексти різного спрямування, пов'язані з професійною сферою, писати з високим рівнем граматичної коректності, знаходити інформацію в різних джерелах, реферувати довгі, складні тексти професійного спрямування [11, с. 103].

Сучасний менеджер — спеціаліст ринкової орієнтації, що самостійно організовує експлуатацію економічних ресурсів, вивчає ринок, оцінює кон'юнктуру та динаміку попиту, перебудовує організацію з урахуванням вимог ринку. За таких умов постають цілком нові методи, цілі і завдання у підготовці менеджерів [8, с. 148–160].

Для курсу англійської мови для професійного спілкування у вищому немовному навчальному закладі програмою рекомендуються письмові роботи, різновидом яких є *текстові професійні проекти* [11, с. 19]. Функція знань при цьому допоміжна — знання входять до процесуального блоку (блоку засобів, які забезпечують уміння) [2, с. 34]. При визначенні переліку вказаних вище вмінь ми брали до уваги, по-перше, вміння, виділені Б.А.Лапідусом [5], як складник змісту навчання створення англомовних професійних проектів, і, по-друге, вимоги за програмою з англійської мови для професійного спілкування [11, с. 103] до вмінь написання рефератів, конспектів, резюме.

У процесі підготовки та створення англомовних професійних проектів реалізуються дидактичні принципи інтелектуальної та пізнавальної активності та самостійності [14, с. 10–13]. Так, *принцип інтелектуальної активності* передбачає вдосконалення психологічних механізмів письма випереджаючого синтезу, мислення, пам'яті, уваги, внутрішнього промовляння. Щодо *принципу пізнавальної активності та самостійності*, то в методичній літературі виділяються у студентів три рівні розвитку: копіюючий, перетворюючий і вибірково-творчий [14, с. 10–13]. Для процесу підготовки професійних проектів необхідні вміння другого і третього рівнів.

На другому рівні студенти повинні оволодіти такими *вміннями*, як: співвідносити й узагальнювати теми різних джерел; співвідносити й оцінювати інформацію; узагальнювати інформацію та вибирати її для використання в тексті; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між новими факторами чи фактами; аналізувати матеріали і укладати певні висновки.

Щодо третього рівня розвитку пізнавальної активності та самостійності студентів, то такими *вміннями* є: вивчати, узагальнювати та систематизувати інформацію; надавати власні коментарі; укладати висновки; творчо створювати варіанти тексту.

Тому метою даної статті є розкрити вміння студентів ВНЗ необхідних для створення таких письмових робіт як англомовні професійні проекти за допомогою комп'ютерних вправ.

Спираючись на викладене вище, ми уклали перелік умінь, необхідних для створення студентами професійних проектів англійською мовою на основі первинних джерел. Ці вміння умовно поділено за етапами текстової діяльності, оскільки система комп'ютерних вправ повинна враховувати поетапність формування розумових дій, де під кожним етапом розуміємо послідовність певних операцій. Таким чином, у системі вправ ураховуються чотири етапи засвоєння матеріалу: плануючий, орієнтуючий, реалізуючий та контролюючий.

На плануючому етапі розвиваються вміння знаходити інформацію, досліджувати, мислити, широко використовувати англійську мову, а саме: самостійно добирати й опрацьовувати літературу; знаходити потрібну інформацію в джерелі.

На орієнтуючому етапі розвиваються такі вміння академічного писемного мовлення, як уміння читання, дослідницькі вміння та вміння мислення.

На реалізуючому етапі розвиваються вміння академічного писемного мовлення та дослідницькі вміння графічно реалізувати текст дослідження у відповідному лексикографічному оформленні з урахуванням норм англійської мови.

На контролюючому етапі розвиваються такі методичні вміння: виправляти власні орфографічні, лексичні, граматичні та пунктуаційні помилки в роботі; самостійно редагувати написане та створювати остаточний варіант власного проекту.

Професійні англомовні проекти є важливою формою контролю студентів, які вивчають *ділове (професійне) англійське мовлення* у вищому немовному навчальному закладі. Провідними принципами такого методу навчання є такі: забезпечення мотиваційної достатності в навчанні, практична реалізація комунікативної компетенції та автономія творчої навчальної діяльності [17, с. 83].

Забезпечення **принципу мотиваційної достатності** в навчанні англійської мови для ділового спілкування на економічному факультеті відбувається за умови проведення навчального процесу у формі гри в бізнес засобами мови, яку вивчають [16, с. 83]. Принцип практичної реалізації комунікативної компетенції

у навчанні пов'язаний з повною імітацією в аудиторії тієї практичної діяльності, для якої необхідні певні мовленнєві навички. Зазначений принцип втілений в сучасному підході до навчання — *конструктивістському*, основою якого є *діяльнісно-орієнтований підхід (action-oriented approach)* [16, с. 83].

Досвід використання можливостей сучасної техніки у навчальному процесі показує, що комп'ютер може виявляти резерви навчального процесу, особистості студента [1; 4; 7; 10]. Важливим завданням сучасної методики навчання англійського мовлення для професійного спілкування ми вважаємо використання дидактичних можливостей комп'ютера для навчання створення англомовних професійних проектів на основі відомих принципів.

Загальновідомо, що вправа, незалежно від рівня її складності, включає три обов'язкові компоненти: 1) завдання (*плануючий та орієнтуючий етапи*); 2) виконання завдання (*реалізуючий етап*); 3) контроль виконаного завдання (*контролюючий етап*) [6, с. 64]. Наведені нижче вимоги до кожного з компонентів комп'ютерних вправ для навчання створення професійних проектів на основі загально визначених вимог до комп'ютерних засобів навчання співвідносяться із обов'язковими компонентами вправи.

Практичною метою навчання у вищому навчальному немовному закладі є формування у студентів загальних та професійно-орієнтованих комунікативних мовленнєвих компетенцій для забезпечення їхнього ефективного спілкування в академічному та професійному середовищі [11, с. 6]. Отже, процес спілкування іноземною мовою в аудиторії повинен бути максимально наближеним до процесу спілкування в реальному житті. Згідно з провідним загально-методичним принципом *комунікативності* [9] у вправі має моделюватися певний відрізок реального процесу комунікації. Відомо, що комунікативна діяльність у комп'ютерному навчанні іноземних мов, тобто діалогічна взаємодія студента з комп'ютером, має два плани: з одного боку, при виконанні комунікативних вправ між студентом та умовним комп'ютерним „співрозмовником” відбувається навчальний діалог мовою, що вивчається, з другого, будь-яка взаємодія з комп'ютером — це діалог „людина-машина” [13, с. 5]. Крім того, процес спілкування є мовленнєвою діяльністю, а будь-яка діяльність народжується з потреби, тобто спілкування також повинно мотивуватися потребою [9, с. 26].

Аналіз робіт з проблеми комп'ютерного навчання іноземних мов [1;10;12;18] свідчить про наявність багатьох чинників, що формують мотивацію студента у навчанні: змістовність, конкретність, доцільність виконання вправ при вирішенні навчальних завдань за допомогою комп'ютерних технологій, Таким чином, однією з основних вимог до комп'ютерних завдань у вправах для навчання створення туристичного проекту є їх *вмотивованість*. Оскільки реальна комунікативна ситуація передбачає елемент новизни, необхідно, щоб завдання до вправи теж мало певну *новизну* [15, с. 3]. Зверненість мовлення допомагає референтові обрати відповідний стиль мовлення. Отже, це передбачає відповідність комп'ютерних вправ ще одній вимозі — *забезпечення адресата мовлення засобом зворотного зв'язку*.

Зважаючи на те, що оволодіння англійською мовою є невідривним від культури народів-носіїв мови, слід висунути ще одну важливу вимогу до завдання і змісту вправи — *культурологічну спрямованість* (за Ю.І.Пассовим) [9], що має на меті знайомити студентів зі стереотипами мовленнєвої поведінки в тій спільноті, де майбутній фахівець проводить презентацію проекту, з культурними реаліями різних країн, їх традиціями та звичаями людей. Наприклад, існують розроблені комп'ютерні посібники [7], які містять вправи для розвитку навичок читання, оскільки завдяки текстам вправ студенти здобувають не тільки мовну практику, а й знайомляться з окремими аспектами країнознавчої інформації: культурою, професійною діяльністю населення англomовних країн. Це означає, що комп'ютерні вправи повинні надавати можливість студентам самостійно обирати тематику комунікації, що відповідатиме їх навчальним потребам у процесі створення професійних проектів за певною тематикою.

Отже, виходячи з викладеного вище, можна сформулювати ще одну вимогу до вправ: *навчання створення професійного проекту, взаємопов'язане з говорінням, читанням, аудіюванням*. У цьому випадку комп'ютерні вправи передбачають *стимулювання всіх видів активності* студентів, які відповідають осмисленому володінню мовою і мовленням.

Отже, формування вмінь майбутніх менеджерів туризму англійського писемного мовлення із залученням комп'ютерних вправ сприятиме успішному створенню англomовних професійних проектів. Крім цього, необхідно брати до уваги особливості перебігу текстової діяльності, що містить декілька етапів (плануючий, орієнтуючий, реалізуючий, контролюючий), на кожному з яких доцільно послідовно розвивати вміння написання тексту професійного проекту.

Література

1. Асоянц П.Г., Норенко О.П. Мультимедійний курс GCSE з навчання писемного мовлення // Іноземні мови. — 1999. — № 4. — С. 42 — 43.
2. Бердичевский А.Л. Оптимизация системы обучения иностранном языку в педагогическом вузе: Науч.-теор. пособие. — М.: Высшая школа, 1989. — 103 с.
3. Карпов А.С. Психолого-методические проблемы в подготовке будущих учителей // Іноземні мови в навчальних закладах. — 2002. — № 1 — 2. — С. 14 — 17.
4. Корж Т. М. Навчання студентів вищих технічних навчальних закладів анотування англійських професійно орієнтованих текстів: Дис. ...канд.пед.наук: 13.00.02. / Киевский гос. лингвистический ун-т. — К.: 2008. — 265 с.
5. Лapidус Б.А. Обучение второму иностранному языку как специальности: Учеб.пособие. — М.: Высшая школа, 1980. — 173 с.
6. Методика навчання іноземних мов в середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб./ Кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. — К.: Ленвіт, 2002. — 209 с.
7. Москалець О.О. Можливості комп'ютерного посібника “Azar Interactive” для організації позааудиторної роботи першокурсників мовного вищого закладу // Іноземні мови. — 2001. — №4. — С. 35 — 36.
8. Нікітчина С. Теоретичні аспекти розроблення сучасної концепції підготовки менеджерів освіти у вищій школі // Освіта і управління. — 2004. — Т. 7.4.1. — С. 148 — 160.
9. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. — М.: Просвещение. — 1985. — 208 с.
10. Полат Е.С. Интернет на уроках иностранного языка // ИЯШ. — 2001. — № 2. — С. 17.

11. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г.Є.Бакаєва, О.А.Борисенко, І.І.Зуєнок та ін. — К.: Ленвіт, 2005. — 119 с.
12. Свірідюк В.П. Методика навчання німецького писемного мовлення студентів-заочників вищих мовних навчальних закладів на основі використання дистанційного курсу: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний ун-т. — К.: 2007. — 21 с.
13. Сердюков П.І. Теоретичні основи навчання іноземних мов у мовному вузі з використанням інформаційних технологій: Автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний ун-т. — К.: 1997. — 14 с.
14. Серова Т.С. Управление процессом формирования речевых умений профессионально-ориентированого иноязычного чтения // Управление профессионально-ориентированным обучением иностранным языкам в вузе: Межвуз. сб. науч. тр. — Пермь: Перм. политех. ин-т, 1992. — С. 3 — 13.
15. Скалкин В.Л. Основы обучения устной иноязычной речи. М.: Русский язык, 1981. — 248 с.
16. Тарнопольский О.Б., Кожушко С.П. Методика обучения английскому языку для делового общения. — К.: Ленвіт, 2004. — 192 с.
17. Чекаль Г.С., Коваль Т.І. Зворотний зв'язок як засіб управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів у комп'ютерних вправах з іноземних мов // Іноземні мови. — 2005. — №3. — С. 29.
18. Higgins J. Language, Learners and Computers. Human Intelligence and Artificial Unintelligence. — Harlow: Longman Group, 1998. — 190 p.

УДК 378.147:373.3.011.3-051

Ю.В. ШАЛІВСЬКА,

здобувач Рівненського державного гуманітарного університету

УПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ

Анотація. Стаття присвячена проблемі впровадження педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів. Описано етапи, схарактеризовано зміст і методи впровадження означених умов у практиці ВНЗ.

Ключові слова: комунікативно-мовленнєвий розвиток, фахова готовність, ціннісно-мотиваційна спрямованість, пізнавальна активність і самостійність, рефлексія.

Постановка проблеми. Закон України «Про вищу освіту» стверджує про необхідність формування у процесі професійної підготовки фахівців комплексу «систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією» [1].

Комунікативно-мовленнєва сфера особистості — це та сфера, де педагог має виявляти не лише власні комунікативні й мовленнєві вміння, але й стійкі професійно-педагогічні знання, уміння й навички дидактичного, методичного й виховного змісту. Ці завдання обґрунтовані ратифікованими в нашої державі

основними європейськими документами про освіту — Рекомендацією Ради міністрів Європейського Союзу «Про сучасні мови» (1998), Декларацією про вищу освіту для XXI століття (1998), Лісабонською конвенцією про визнання кваліфікацій для системи освіти європейського регіону (1997), Сорбонською декларацією щодо узгодження структури системи вищої освіти в Європі (1998), Болонською декларацією (1999).

Підготовка майбутніх учителів до комплексної дидактичної та навчально-виховної діяльності з дітьми потребує урахування не лише суб'єктних, але й об'єктних характеристик педагогічної діяльності; у зв'язку з цим проблема комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів початкової школи виступає надважливим завданням кожного педагога в системі початкової освіти й потребує цілеспрямованого розвитку відповідних знань, умінь, навичок, особистісних характеристик випускника педагогічного ВНЗ. Специфіка комунікативно-мовленнєвого розвитку як наукової категорії полягає у тому, що в ньому концентровано вміщено як комунікативний (вміння сприймати, відтворювати й створювати усні й письмові висловлювання), так і мовленнєвий (здатність мовця реалізувати мовленнєві дії відповідно до мети і умов спілкування) аспекти особистісного розвитку учня початкової школи з урахуванням його вікових психолого-педагогічних характеристик.

Стан дослідження. Попри те, що проблема комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів розглядається в сучасній науці досить ґрунтовно (А. Богуш, М. Львов, В. Мельничайко, М. Пентилюк, В. Підгурська, Т. Симоненко та ін.), підготовка майбутніх педагогів до формування таких умінь у учнів (в тому числі й початкової школи) рідко стає предметом дослідження в педагогічній науці.

Проблеми комунікативно-мовленнєвого розвитку особистості порушуються в наукових розвідках В. Андрієвської, Г. Балла, В. Біблера, В. Бірюкової, М. Бахтіна, Н. Бориско, Н. Ботвіної, Ю. Габермаса, Ф. Гогартен, О. Дубасенюк, Ф. Ебнера, В. Калініна, Г. Коена, М. Лакшина, Ю. Лотмана, Є. Пассова, Ф. Розенцвейга, О. Розеншток-Хюссі та інших вітчизняних і зарубіжних учених. Професійна підготовка майбутніх педагогів в Україні розглядається досить різноаспектно: з точки зору філософської (А. Алексюк, В. Андрущенко, І. Зязюн, Н. Дамська, П. Саух, А. Столяр, М. Шкіль та ін.), технологічної (Л. Буркова, Н. Тализіна, Н. Нікандров, Т. Ільїна, Н. Кузьміна, В. Полонський, М. Кларін, Г. Селевко, С. Сисоева, І. Шапошнікова та ін.), методичної (М. Вашуленко, Л. Варзацька, І. Гудзик, М. Проць, Л. Роєнко, І. Сагарда, О. Хорошковська та ін.), в рамках компетентнісного підходу (Н. Бібік, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, О. Овчарук, О. Пошетун, С. Трубачова та ін.) тощо.

Водночас, аналіз наукового доробку багатьох учених дозволяє стверджувати, що їх увага прикута, передовсім, до формування професійних умінь майбутніх вчителів, або ж до розвитку різноманітних компетенцій і компетентностей, тоді як підготовка майбутніх педагогів до розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь учнів різних вікових груп, в тому числі й початкової школи залишаються переважно поза увагою дослідників.

Виклад основного матеріалу. У результаті факторного аналізу нами було

сформовано систему педагогічних умов та доведено статистично значущість їх впливу на процес підготовки майбутніх учителів початкової школи до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів. До цієї системи умов віднесено: забезпечення фахової готовності майбутніх педагогів до комунікативно-мовленнєвого розвитку молодших школярів через формування знань, умінь, компетенцій відповідної педагогічної діяльності; врахування й формування ціннісно-мотиваційної спрямованості особистості майбутніх педагогів до професії вчителя початкової школи; спрямованість процесу професійної педагогічної підготовки на інтелектуальний розвиток студентів через забезпечення їх пізнавальної активності й самостійності; використання інструментів для рефлексії майбутніми учителями рівня своєї готовності до комунікативно-мовленнєвого розвитку школярів; цілеспрямований і системний розвиток комунікативних умінь студентської молоді.

Обґрунтовані педагогічні умови утворюють систему, що характеризується тісним взаємозв'язком окремих умов та їх системним впливом на предмет дослідження.

Етапи реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів (підготовчий, навчальний, практичний та виховний) демонструють порядок реалізації педагогічних умов.

Опишемо етапи і зміст діяльності із реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів.

Підготовчий етап спрямований на врахування й формування ціннісно-мотиваційної спрямованості майбутніх учителів щодо підготовки до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів. Також на цьому етапі відбувається обговорення із науково-педагогічними працівниками ВНЗ змісту педагогічних умов та методів їх реалізації; прийняття стратегії організації професійної підготовки майбутніх педагогів, напрацювання науково-методичного забезпечення досліджуваного процесу. Організаційні форми реалізації: круглі столи, засідання кафедр, семінари, тренінги, дискусії, кейс-навчання.

Навчальний етап характеризується введенням у процес професійної підготовки спеціальних тем та окремих спецкурсів щодо комунікативно-мовленнєвого розвитку молодших школярів. Визначена на навчальному етапі діяльність спрямована на інформування студентів щодо сутності та змісту комунікативно-мовленнєвого розвитку, особливостей розвивальної та корекційної педагогічної діяльності. Організаційні форми: лекції, семінари, практичні заняття, факультативи, наукові гуртки, самостійна робота.

Практичний етап реалізації педагогічних умов спрямований на оволодіння студентами уміннями, здатностями, методиками, технологіями розвивальної та корекційної роботи із дітьми; надання студентам інструментарію для діагностики рівня комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів та його підвищення. Організаційними формами реалізації етапу є: тренінги, навчальні й виробничі практики, соціальне партнерство ВНЗ і ЗНЗ.

Виховний етап реалізується через формування професійно значущих якостей особистості майбутніх педагогів, до яких ми, в першу чергу, відносимо комунікативні та рефлексивні уміння, здатність до самоосвіти та саморозвитку. Організація такої роботи може лежати як у навальному, так і виховному, позааудиторному напрямках; основні форми: неформальна освіта, виховні години, тренінги, години рефлексії, учительські портфоліо.

Опишемо форми та методи реалізації педагогічних умов у змісті кожної педагогічної умови.

Забезпечення фахової готовності майбутніх педагогів до комунікативно-мовленнєвого розвитку молодших школярів через формування знань, умінь, компетенцій відповідної педагогічної діяльності.

Здійснювати фахову підготовку майбутніх педагогів до комунікативно-мовленнєвого розвитку можна декількома шляхами: 1) інтегрувати відповідні теми у процес вивчення фахових дисциплін; 2) через створення, вивчення та розв'язання творчих завдань (навчальних кейсів) із особливостей комунікації молодших школярів, зібраних під час навчальної та педагогічної практики майбутніх учителів; 3) через додаткове факультативне (неформальне) навчання майбутніх учителів.

Організація навчання передбачає оволодіння студентами імітаційною, конструктивною, творчою, комунікативною методиками розвитку мовлення учнів. Імітаційна методика (навчання за зразками) ґрунтується на аналізі текстів-зразків і відповідному конструюванні власних висловлювань (усні та письмові перекази, заучування напам'ять, інсценування, драматизація, літературна творчість). Конструктивна методика розвитку мовлення заснована на теорії текстів та містить логічні прийоми й вправи із розвитку зв'язного мовлення учнів (побудова роздумів, доказів, складання та редагування текстів, роботі із реченням). Творча методика використовує організацію навчання школярів без наперед заданих зразків (усні та письмові твори дітей, імпровізація, творчість, творчі перекази, словесне малювання). Комунікативна методика базується на природних або близьких до них мовленнєвих ситуаціях взаємодії учнів (рольові ігри, екскурсії, походи, відгуки про прочитане).

Відповідно поставленим цілям і завданням оволодіння студентами тренінгового курсу характеризується розробкою власних авторських уроків за певними напрямками.

Врахування й формування ціннісно-мотиваційної спрямованості особистості майбутніх педагогів до професії вчителя початкової школи.

Ціннісно-мотиваційна сфера особистості визначає свідомість довільного вибору діяльності та є основою її ефективності й цілеспрямованості.

Основними принципами врахування й формування ціннісно-мотиваційної спрямованості особистості майбутніх педагогів вважаємо: діяльнісний принцип; принцип системності педагогічних впливів із формування готовності майбутніх учителів; принцип пріоритетності, тобто спрямованість педагогічних впливів на причини, а не наслідки негативних ставлень, зовнішніх мотивів та цінностей;

принцип єдності діагностики та корекції, що визначає потребу у вивченні рівня готовності майбутніх педагогів та виявленні основних труднощів у процесі фахової підготовки до проведення перетворюючої діяльності.

Відповідно до означених принципів нами були підібрані основні методики роботи із ціннісно-мотиваційною сферою студентів, засновані на діалогічності, інноваційності, пізнавальному інтересі молоді.

До таких методик можна віднести: ігрову терапію, арттерапію, тренінги.

Спрямованість процесу професійної педагогічної підготовки на інтелектуальний розвиток студентів через забезпечення їх пізнавальної активності й самостійності.

Ми розглядаємо пізнавальну активність та пізнавальну самостійність майбутніх учителів як високий рівень розвитку пізнавальних мотивів, що характеризують спрямованість особистості на інтелектуальний розвиток та процеси пізнання.

Навчальна діяльність завжди полімотивована системою навчальних мотивів, найбільш відома класифікація яких розділяє на внутрішні (власний розвиток у процесі навчання, спільна діяльність, пізнання нового) та зовнішні (навчання як вимушена поведінка, навчання як обов'язковий елемент життєдіяльності, навчання заради статусу та престижу) [2].

Мислення може стимулюватися ззовні через постановку навчальних завдань, в той час як інтелектуальна активність мотивується внутрішньо, через власні ініціативи та переконання (творча особистість). Тому спрямованість майбутніх учителів на інтелектуальну активність реалізується через організацію творчої діяльності, стимулювання студентів до саморозкриття у творчості, мотивації досягнення, створення ситуації успіху.

Для розвитку пізнавальної активності студентів доцільно застосовувати методичні прийоми «Ключ до невідомого», «Викладач, який помиляється», «Скорочення розповіді» та інші.

Використання інструментів для рефлексії майбутніми учителями рівня своєї готовності до комунікативно-мовленнєвого розвитку школярів.

Адекватність оцінювання майбутніми учителями рівня своєї готовності до професійної діяльності може визначатися на основі володіння ними інструментами оцінювання результатів педагогічних процесів. Таким інструментом може бути розроблена нами авторська методика діагностики рівня комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів початкової школи відповідно до структури та видів мовленнєвих і комунікативних компетенцій школярів. Критеріями комунікативно-мовленнєвого розвитку молодших школярів було обрано: фонетико-орфоепічну, лексичну, граматично-стилістичну, діалогологічну, комунікативну компетенцію з відповідними показниками (комунікативно-мовленнєвими вміннями) [3, с.107-109].

Цілеспрямований і системний розвиток комунікативних умінь студентської молоді.

Відомо, що основним механізмом соціалізації як процесу оволодіння

соціальним досвідом, є механізм наслідування, тобто перенесення дітьми моделей поведінки референтних осіб у власні моделі життєдіяльності. Учитель початкової школи є референтною особою у розвитку молодшого школяра, що відображається у наслідуванні дітьми стилей поведінки та комунікацій. Це визначає актуальність цілеспрямованого й системного розвитку комунікативних умінь студентської молоді як таких, що надалі будуть наслідуватися, копіюватися та примножуватися у середовищі дітей. Загалом, процес соціального виховання є лише почасти контрольованим та організованим, значна кількість виховних впливів є стихійною внаслідок відтворення дітьми досвіду комунікацій у різних системах.

Розвиток комунікативних умінь молоді здійснюється у процесі комунікативних тренінгів.

Висновки. Таким чином, нами схарактеризовано зміст і методи упровадження педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів. Подальшу перспективу вбачаємо у введенні описаних положень у процес професійного навчання експериментальних груп з експериментальною метою перевірки їх ефективності.

Література

1. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : закон Верховної Ради України від 01.07.2014 № 1556-VII / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Фридман Л. М. Психологический справочник учителя. / Л. М. Фридман, И. Ю. Кулагин. — М. : Просвещение, 1991. — 288 с.
3. Особливості комунікативно-мовленнєвого розвитку молодших школярів на уроках читання // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 15 (58). — Рівне: РДГУ, 2017. — С.107—110.

КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

I. VINICHYK,

Assistant Professor of the National academy of leading shots culture and arts

A. VINICHYK,

Graduate Student of the National academy of leading shots culture and arts

THE MAIN DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF ARTISTIC TECHNOLOGIES IN THEATER AND CONCERT ACTIVITY OF MODERN SOCIETY

The urgency of the topic lies in the fact that in modern society it is changing rapidly, the role of culture becomes determinant for the development of Ukraine and the creation of its positive image surrounded by other states. In recent international relations, issues of intercultural cooperation are playing an increasingly important role. It is recognized at various levels: international, regional, national. Cultural ties today are seen as an independent and important tool of foreign policy activity, which, in turn, undergoes a significant transformation, acquiring rather vivid, unusual and interesting forms and covering the widest audience. The study of art technologies in modern art processes is perhaps the most difficult and at the same time almost the most interesting problem, but the difficulties in systematization of all processes that occur in contemporary theater and concert activity do not remove the need to identify the factors of this process. Transformations of artistic technologies that have arisen in theatrical and concert activities certainly require further scientific reflection [4].

The concert is one of the types of public performances in which music, literature, choreography, theater, pop music in one form or another. Concert sound making in its present state is in many cases closely connected with theatrical techniques of stage concert directed, based on which are the best examples of theatrical culture. Just as theatrical directing entered the concert stage, the concert sound work is closely linked to the techniques of theatrical sound-making. Information technology covers practically all spheres of modern society. In today's society, it is changing rapidly, the role of culture becomes crucial for the development of Ukraine and the creation of its positive image in the environment of other states.

Concert performances are associated with theatrical and circus performances. The concert is a contest of different genres, different genera and types of performing arts. This is an indispensable discovery of the expressiveness and high artistry skills. A contemporary concert, composed of different genres, arose relatively recently. This is due to the growth of the population's culture. On the stage came the genres of chamber and instrumental music. Moreover, the piano, violin, cello became regular participants

in mixed concerts and even in entertainment concerts, where they are faced with pop genres.

Analysis of philosophical, socio-psychological and pedagogical research (L.Zakov, T.Zavadskaya, L.Koval, V.Krivurochenko, I.Melnikova, A.Mudrik, G.Padalka, G.Rindin M.Scatkin O.Rostotsky, O.Rudnitsky, A.Shevro, B.Yavorsky) makes it possible to conclude that the process of formation of artistic orientations contributes to the development of theatrical and concert art [3, 150]

The features of the perception of art were studied by such scholars as B.Asafiev, Y.Afanashev, L.Vygotsky, M.Blinova, L.Bohkarev, T.Doroshenko, O.Kostiuk, M.Markov, O.Rudnitskaya, E.Nazaykinsky, O. Rostovsky and others.

Problems of the development of artistic technologies in theatrical and concert events, reflecting the dynamics of the formation and transformation of sound design for the creation of sound image on the stage, were considered by many scholars. The features of the perception of art were studied by such scholars as B.Asafeev, Y.Afanashev, L.Vygotsky, M.Blinov, L.Bokarev, T.Doroshenko, O.Kostiuk, M.Markov, A.Rudnitskaya, E.Nazaikinsky, O.Rostov and others.

Subject of research: the dynamics of formation and transformation of artistic technologies used in theater and concert activity in Ukraine.

In the opinion of the scientist V. Movchan, the artistic image created by means of artistic technologies, endowed with logic and developed in accordance with its internal laws, is the basis of any kind, variety, genre of art and method. Creation of an artistic image is the main criterion for belonging to that other species. Art [1].

Problems of the development of various forms of cultural leisure were studied by such scholars as I.Avdeev, S.Bratchenko, V.Vilchech, L.Vygotsky, T.Darnkov, V.Druzhinin, A.Kostyuk, L.Lyubov, N.Myropolsk, V.Mazepa, S.Naumenko, H.Negauz, V.Rushin, S.Rubinstein, A.Shelokova, S.Sholomovich, I.Ponomarev.

Scientific novelty is the study of old traditions and the study of the experiences of such famous scientists as E.Vershkovsky, O.Rubb, A.Silin, D.Tumanov, A.Chechetun, I.Sharoyev, V.Abramovich, V.Vovkun, D.Mukharsky, B.Savruko and others.

Scientists, theatrical teachers in different historical periods addressed the study of the creative heritage of the coryphaeus of the Ukrainian stage: K.Rudnitsky, G.Dovbyshchenko, Y.Kosach, V.Maksimov, N.Kuzyakin, I.Chbanenko, P.Kravchuk, A.Klekkovin. As a result of working with historical literature and archival material, we can say that the masters of stage art, whose creativity took place during the same period, was addressed to the study and analysis of the theater and artistic activity of the theater of the Coryphaeus, namely: K.Stanislavsky, I.Marianenko, S.Tobilevich, V.Vasil'ko, A.Buchma, B.Gorin-Goryanov, L.Kurbas; Their contemporaries - theatrical scholars, writers, theatrical figures - I.Karpenko-Karyi, A.Suvorin, Y.Mamontov, M.Voronyi, S. Yefremov, O. Zaharov, M.Synelnikov, A. Nezvinsky.

Today in the theater it is important to find new expressive means and techniques that can convey the idea of a performance or concert. In solving these problems, music plays an important role in the formation of an artistic image. In the typological system of artistic images the theory of Ukrainian scholars occupies a separate place I. Kovalik

and M. Kotsyubinskaya about the mega-image, macroforms and microforms. Modern researchers T.Serikova, Y.Lukashevskaya, G.Demin, V.Portland.

For theaters, acoustic systems are used. Acoustic systems for theaters must meet professional requirements. This is connected, first of all, with the general features of theatrical technique. The size of one or another degree, dictates the location itself and the way of using microphone systems. It is used in telephony, broadcasting, television, sound amplification and sound recording systems. According to the principle of operation, the microphones are divided into coil, electro dynamic, condenser, electret, piezoelectric and electromagnetic, in the direction of action - to the non-directional, one-way directed (cardioid) and bi-directional. In the presence of several microphone positions, for which there is a satisfactory sound clarity, we have to analyze these positions in terms of "microphone balance". The audio equipment for the theater should be sufficiently versatile. Its opportunities should not end with simply voice-over: many plays use complex phonograms. The acoustic systems of the theater should have a large frequency range and provide high-quality sound. And this means a thorough selection of acoustic systems. The technique of the theater is a complex system. It has a lot of components and everything should work without disturbing each other. Mechanics of scene, lighting devices, scene clothes, places for changing scenery is a great complex. Acoustic systems should be invisible, but at the same time - functional and powerful. Some theaters have concerts and musicals, and they require additional sound equipment, such as monitors. It is also necessary to anticipate and anticipate how to integrate the new equipment into the acoustic system. These are the main tasks that have to be solved with the acoustic calculation and selection of acoustic systems for the theater. And, finally, the most important thing is acoustic calculation. Often, actors perform at the performances without sound amplifiers, which is facilitated by the mastery and acoustics of the hall. Acoustic calculation is the basis of good sounding. Calculation of acoustics and placement of acoustic systems requires serious knowledge and extensive experience. It is necessary to take into account, in particular, the combination of architectural acoustics and the work of sound equipment.

Today, for the creation of modern large-scale multimedia installations, 3D-mapping, methods of obtaining an image using projection technologies are used. The technology of video-messaging (video-mapping, video-editing, 3D-mapping, projection mapping, projection show, projection display (3D mapping) creates a 3D projection. Video technology is used to create the illusion of a three-dimensional virtual space in which you can easily create and modify the environment without using complicated and expensive landscapes [2].

The Wings Vioso software has an advanced functionality for design and deformation of the image, which allows you to easily adapt the show to the projection surface. Projection surface can be any, ranging from ordinary or concave screens to spheres, 3D models and even to completely unusual surfaces, for example, rocks. The Wings AV system is a comprehensive hardware and software solution for creating, editing, playing content and managing any show. The system allows you to control all audio-visual systems at a concert, theater, create multimedia installations in museums, 3D display shows, etc [3].

The musical performance of a performance or a concert requires a professional sound recording and a transfer of a profound understanding of the character of the characters and the plot. Music is a kind of art that, reproducing reality, affects a person thanks to sound complexes built in a special way. In the presence of several microphone positions, for which there is a satisfactory sound clarity, we have to analyze these positions in terms of "microphone balance". Music, fine arts, literature, choreography - all the synthesis of the arts in theatrical practice, there is probably as much time as there is the theater itself. The modern period of the development of the domestic theater, which is associated with the search for expressive means of the festive, ritual, cult theater, masterfully owned by the artists of the stage art of Ukraine of the late XIX - early XX century.

References

1. Мовчан В. С. Естетика : навч. посібник / В. С. Мовчан. — К. : Знання, 2011. — 527 с.
2. Милорадович А. «Латерна Магика»: в этом театре обходятся без слов [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://ptel.cz>
3. Станіславська К.І. Театралізація інструментального виконавства у зарубіжній музичній культурі / Станіславська К. І. // Мистецтвознавчі записки . — 2010. — № 17. — С. 27–34
4. Социальный театр для дискриминируемых. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.forumn.kiev.ua/newspaper/archive/129/sotsyalnyi-teatr-dlya-dyskrymynuemykh.html>

М.М. ВОЛОСЮК,

науковий працівник Почаївського історико-художнього музею

ДУХОВНА МУЗИКА І СПІВ ПЕРШИХ ХРИСТИЯН

Перше християнство появившись у світі стало поступово витіснити язичництво і проникати у всі сфери життєдіяльності людини: моральну, естетичну, сімейну та ін. Звичайно цей вплив не міг не відбитися на виникненні, розвитку і формуванні православної духовної музики.

До Різдва Христового музика була головним чином інструментальна або вокально-інструментальна, тому з початком нашої ери музика стала чисто акапельна. Хоча музика «акапела» як стиль багатоголосого хорового співу без супроводу визначився у культовій поліфонії у нідерландській школі і остаточно сформувався в класичній римській школі до кінця середніх віків, а мелодійний одноголосий спів без супроводу появився ще на початку нашої ери. Своїм же виникненням воно всеціло зобов'язане основоположнику — Ісусу Христу.

Спів псалмів Христа з апостолами на Тайній Вечері свідчив про те, що час Старозавітної інструментальної музики закінчився і це стало початком нового стилю вокально-хорового співу, правда, тоді ще одноголосого. З тих часів вокально-унісонний спів без супроводу ліг в основу богослужінь перших християн, а заодно і всього православного християнства Сходу.

Сучасне музикознавство активно вивчає питання виникнення і походження православного богослужбового співу. Джерела його знаходять і у храмовому, і

синагогічному співі іудеїв, і у ладівській системі греків, і у сирійській та в інших музичних проявах середземноморських культур. Нові християни, спочатку не могли швидко знайти своє музичне вираження — для цього був потрібен час, а з плином часу, новизна появлялась вже у звичних формах. Саме це і створювало враження розвитку і прийнятності музичних форм культури. Новизна православного співу полягає у тому, що джерелом духовного звуку являється не інструмент, а оновлена християнським навчанням сама суть людини, саме серце. Звук народжується не від струни чи звуку як такого, а від розспіву слів молитви і тільки через нього.

На зміну бездушному інструменту із дерева або металу появився новий мирний інструмент — людина, на відмінну від усіх інших інструментів.

Людям, які виховувались у язичницькій культурі, котрі звикли до поклоніння ідолам, було важко відмовитись від чутливої інструментальної музики, як іудеї, яких Мойсей водив у пустелі, згадували єгипетські наїдки, так і християни, які стали на шлях духовного удосконалення, спокушались тим, що намагалися вводити у богослужіння звучання інструментів танцювальних ритмів.

Багато видатних дослідників церковної музики, вкладали негативний задум у принцип інструменталізму як вираження всякого нестійкого і язичницького, при тому присвячували все своє життя затвердженню принципу розспіву, як істинного православного співу, що втілює в собі ідеї християнської моралі, віровчення і культури. Особливу увагу цій проблемі приділяли вчителі Церкви — Климент Олександрійський, Василій Великий, Іоан Золотоуст, Григорій Ниський та багато інших. У їх працях вміщена ціла наука про музику і спів, в яких сформульоване православне розуміння музики, пропагувалося у суворому співвідношенні між музичними засобами і духовним станом людини, у розумінні богослужбового співу, як продовження чіткого аскетичного життя, відповідно до християнського вчення, з одного боку, і як споглядання і наукового богослов'я — з іншого. Дослідження музики для отців церкви полягало не у вивченні теоретичного співвідношення тонів, а в розгляді внутрішнього серцевого складу, у потребі наслідувати християнські заповіді, у суворій моральній оцінці розглянутих музичних засобів. Якщо хитка язичницька теорія музики завжди засновувалась на практиці, задовільняючись обдумуванням (осмисленням — М.В.) і коментарями вже здійсненого музичного факту, то наука про музику навпаки, йшла попереду музичної практики, формуючи і виховуючи практику в православному дусі.

Старозавітний лад музики — це шлях зовнішній, емпіричний, де зовнішнє подання формує внутрішнє, а новий шлях музики — це шлях внутрішнього вираження, духовний, де внутрішнє формує зовнішнє. Духовна музика, знаходячись на самому ранньому етапі свого розвитку, йшла шляхом відбору і відсіювання всього шкідливого, незізвучного з християнським вченням. У часи коли ще не складалось повністю богослужіння, не існувало ще багатьох богослужбових текстів, розспівів, котрі є формою існування богослужбового тексту, знаходячись на самому ранньому етапі свого розвитку. Отці і вчителі Церкви створили концепцію духовно-теоретичного обґрунтування принципу розспіву, фактично сформували нове музичне бачення і музичне мислення.

Внутрішній аскетичний досвід отців-подвижників єгипетських і палестинських пустинь — став тою живою основою, на якому розвивався метод «спів серця».

Про особливості співу перших християн, свідчить культурне життя народів, які жили на початку нашої ери. У древній християнській церкві найрозвинутішим у музичному відношенні були греки. Всі інші народи римської імперії у своєму духовному розвитку знаходились в залежності від грецької культури. І навіть Рим, політично керуючи всім світом, у своєму культурному розвитку, безумовно, залежав від греків. Другим музично обдарованим народом були євреї. Таким чином, музична культура цих двох народів: греків і євреїв була тою фундаментальною основою, на якій розвивався богослужбовий спів першопочаткової християнської церкви.

Сама ж грецька і єврейська музика і спів мають давньоєгипетське походження, оскільки історична батьківщина обох культур — Єгипет. На основі цього можна зробити висновок, що першопочаткова музика і спів як греків, так і євреїв, мало чим відрізнялися між собою. Так за свідченнями філософа-ідеаліста релігійно-містичної олександрійської школи — Філона, Мойсей, як духовний провідник ізраїльського народу, який жив біля 1500 років до Різдва Христового (Р.Х.), навчався у єгипетських жерців геометрії, поезії і музики, а один із засновників давньогрецької музичної системи, Піфагор (VIр. до Р.Х.), також був навчений музиці єгипетськими жерцями Сонхісом і Онуфісом.

Отож, запозичена у єгиптян грецька і єврейська музична культура ставала у наступних культурних проявах національною: у греків — з часів дорійського переселення (за 100 р. до Р.Х.), у євреїв — у період царювання Давида (1055-1015р. до Р.Х.).

Поступово в музиці і співі як греків так і євреїв, спостерігається бажання до самостійного розвитку, і з плином часу вони мало вже чим стають схожі один на одного. Так різниця їх проявлялась вже у тому, що музика і спів євреїв належали закритій касті людей, зв'язаній родинними зв'язками, і людині, яка не входила в ту касту, неможливо було стати хористом («півчим» як тоді говорилося — М.В.) або ж музикантом, і розвивались вони традиційним шляхом, практично без музично-теоретичної основи. Не було музичних знаків для запису мелодії, правил і законів піснетворення. До того ж музична культура євреїв осмислювалась не як мистецтво, а була частиною богослужіння, а областю вивчення її була не область художнього мислення, а область релігійно-настроеного серця, тому єврейське пісенне мистецтво ніколи не мало будь-якої музичної системи, але розвивалось воно або в живому виконанні, або за прикладом загальноприйнятих наспівів, тобто традиційно. В Греції ж музична культура оцінювалась не зі сторони художньої чи естетичної, скільки зі сторони педагогічної. Зі слів давньогрецького письменника — мораліста I століття Плутарха «древні зі своєю справедливістю звертали увагу більше всього на виховне значення музики», оскільки вона мала державне і виховне значення. Саме тому музика і спів у Греції отримали відповідне теоретичне напрацювання.

Коли ж християнство проявилось у тогочасному соціумі, то музичне мистецтво, як таке, існувало у теоретико-практичних формах. І вже готові форми такого мистецтва музики в співу були представлені новій релігії і новій філософії життя. Спочатку християнство повністю приймало ці форми, незважаючи на те, що це не відповідало його духу і могло перешкоджати поширенню християнського вчення або навіть в цілому підривало його (наприклад, знищення кровних жертв, поклоніння ідолам і т.п.). Все інше, що не суперечило духу християнського вчення і було несуттєвим, християнство приймало на перших етапах, оскільки метою християнства було моральне виховання людини, одухотворення його образу, а не матеріальне або фізичне явлення в людині. Саме тому християнство повністю використовувало існуючі на той час форми життя.

Християнська музика, так як і інші види мистецтва, спочатку не виходила за межі існуючого ладу і національностей. Спів псалмів займав у богослужінні древньої християнської церкви чільне місце. Була так звана «Пісенна послідовність» — древня форма християнського богослужіння.

Таким чином, християнська церква використовувала готові музичні форми, які існували у тій чи іншій церкві, у того чи іншого народу. Але із розвитком християнської церкви розвивалась і церковна музика, яка набувала нового ладу і форми, тримаючи у центрі своєї всієї уваги жагу до абсолюту догмату, який у той час називали дещо інакше.

Література

1. Бычков В. В. Византийская эстетика. Теоретические проблемы / В. В. Бычков. — М.: Искусство, 1977. — 199 с.
2. Мартынов В.И. История богослужебного пения / В.И. Мартынов. — М.: Риофа, 1994. — 240 с.

УДК 7.071

Н.М. ДЕМЕНКО,

викладач-методист циклової комісії викладачів музики
ВКНЗ СОР «Лебединське педагогічне училище імені А.С. Макаренка»

Р.О. ДЕМЕНКО,

викладач циклової комісії викладачів музики
ВКНЗ СОР «Лебединське педагогічне училище імені А.С. Макаренка»

КОМПОЗИТОРСЬКА ТВОРЧІСТЬ В. ЛИСА В РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА МІСТА ЛЕБЕДИНА

Анотація. Стаття присвячена розгляду композиторської творчості сучасного композитора В.В. Лиса як важливої складової музично-освітнього розвитку молоді та окреслення її ролі в формуванні культурно-мистецького середовища Лебединщини.

Ключові слова: композитор, творчість, музичні жанри, пісня, музично-естетичні смаки, національно-патріотичне виховання.

Цього року виповнюється сімдесят років сучасному українському композитору Володимирі Васильовичу Лису, лауреату низки конкурсів композиторів, члену Всеукраїнської музичної спілки, який нині працює в Лебединському педагогічному училищі викладачем музики. Композиторська творчість митця становить важливу складову у розвитку жанрів національної вокально-хорової, камерно-інструментальної, оркестрової музики, є прикладом творчо-потенційного розвитку міста Лебедина як культурного центру Сумщини.

Метою статті є висвітлення соціотворчого портрету композитора у контексті культуротворчих процесів у музичному житті міста. Друковані твори автора в жанрах камерно-вокальної, камерно-інструментальної, оркестрової та хорової музики стверджують їх значущість у збагаченні національної композиторської спадщини творами духовної музики, піснями для дітей молодшого й середнього шкільного віку, для солістів-вокалістів, інструменталістів, вокальних ансамблів, хорових, оркестрових колективів.

Як зазначено в «Енциклопедії сучасної України» «музика композитора позначена емоційною щирістю, відтворенням широкого спектру почуттів, однак домінують світлі, акварельно-прозорі звукові образи» [1, с. 198]. «Українська музична енциклопедія» підкреслює, що «музичній мові композитора притаманні пластичність мелодики, гармонічне багатство» [2, с. 106].

Народився Володимир Васильович в селі Сягрів Шепетівського району що на Хмельниччині. Закінчив Курське музичне училище, музично-педагогічний факультет Рівненського педагогічного інституту, працював викладачем у Ніжинському культурно-освітньому училищі, Славутівській музичній школі, від 1976 року і дотепер є викладачем музики Лебединського педагогічного училища імені А. С. Макаренка. Внаслідок перенесеної хвороби в тридцятирічному віці втратив зір.

Відомий фольклорист С. Мишанич зазначав, що «пісня перебуває в стані активного побутування, отже, сприяє вихованню національної свідомості українців, окреслює провідні ознаки їх психологічного укладу, випробовує й розвиває голосові здібності, емоційну рухливість людини, закладає драматичні основи душі, а найголовніше, дає почуття належності до рідного народу, його духовних скарбів, без пісні нема не те що митця, а й людини» [3, с. 65]. Тож зрозуміло, що значну частину композиторського доробку В. Лиса складають пісні. Авторські пісні, аранжування й транскрипція фольклорних зразків здійснені композитором збагачують концертний репертуар музичних колективів міста Лебедина. Так, пісні «Балада про жито», сл. В. Григорака, «Пісня про Сумщину», сл. О. Сорокопуда, «Грай бандуро, грай», сл. Д. Луценка виконувала капела бандуристів, яка довгий час існувала при Лебединському педагогічному училищі. Цікавою сторінкою репертуару академічного хору Лебединського педагогічного училища імені А.С. Макаренка стали твори «Сива ластівка», сл. Б. Олійника, «Батькові слова», сл. Я. Стельмаха, «Молитва», слова власні.

Композиторські обробки народних пісень виконував студентський фольклорний ансамбль «Золоті ключі» — колектив, що мав звання «народного» і яким керував В. Лис з 1995 року. За переконанням композитора, необхідно повернути народній пісні місце, яке вона об'єктивно має право займати. За виконання цього завдання В. Лис

бореться все своє життя. Найдоцільнішими заходами впровадження в сучасне життя народної пісні вважає, насамперед, усебічне вивчення музичної творчості і побуту народу, непримиренне викривання тих явищ, що заважають його піднесенню і збагаченню. По-друге, оволодіння митцями вмінням подати пісню слухачеві так, щоб вона стала привабливішою за зовнішньо ефектні, але антихудожні витвори сучасного шоу бізнесу. Мається на увазі вміння спрямувати пісню на слухача, підкреслити красу, щирість і мудрість її емоційно-образного змісту. Композитора надихають моменти, коли його власні хорові обробки викликають в аудиторії глибоке почуття насолоди від краси народної пісні. Як бачимо, проблема народного в музиці посідає величезне місце в естетиці композитора В.Лиса.

Дітищем композитора був ще один колектив нашого міста – електродомровий ансамбль, для якого написані твори «Гімн братерству», сюїта «Слобожанські візерунки». Чимало пісень В. Лиса на вірші поетів Л. Ластівки, Л. Голоти, Д. Чередниченка, Е. Зарембо, В. Крищенка, С. Пушика входять до репертуару дитячих співочих колективів міста.

В останні роки навчальні заклади України різних рівнів приділяють велику увагу саме національно-патріотичному вихованню молоді. Так, і концепція «Нова українська школа» робить неабиякий акцент на такий напрям як виховання на цінностях, який передбачає орієнтацію виховного процесу на загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм) [4, с. 17]. За концепцією, нова українська школа буде плекати українську ідентичність, виховувати цілісну, всебічно розвинену особистість [4, с. 8].

Розглядаючи творчість композитора крізь призму сучасних напрямів освіти стверджуємо, що композиторська діяльність В. Лиса сприяє вихованню музично-естетичних смаків слухацької аудиторії: дитячої, студентської, дорослої, є джерелом і чинником розвитку патріотизму, національної самосвідомості та самоідентифікації молоді. Так пісні «Гімн Лебедину» на слова В. Довжика, «Лебединський вальс» на слова В. Дудченка, «Наш пісенний завітчаний край» на слова М. Кулішенко, «Розквітай, край мій Лебедин», «Земле моя», «Слобожанська перлина» на власні слова викликають патріотичні почуття, розуміння власної значущості, гордості за рідне місто у лебединських слухачів. В піснях композитора сконцентровано культурно-ментальні цінності українського народу: глибокий патріотизм, любов і пошану до батьків, до свого роду, кохання й дружбу, усвідомлення людської гідності і честі, непереможне прагнення до волі та ненависть до рабства, віру в Бога.

Передумови розвитку композиторської творчості органічно пов'язані з розвитком музичної освіти в Лебединському педагогічному училищі імені А. С. Макаренка. Викладач поєднує педагогічну, концертно-виконавську діяльність з композиторською творчістю. Необхідно зауважити, що заняття з студентами по опануванню гри на баяні стали поштовхом для написання ряду творів для цього інструменту. Концерт для баяну з фортепіано, джазовий триптих, дві сонати, дитяча сюїта «Акварелі», поліфонічні твори, обробки українських народних пісень та танців поповнили творчий доробок автора та збагатили виконавський репертуар студентів

училища різних рівнів музичної підготовки. Його камерно-вокальні та камерно-інструментальні твори викладачі музичних дисциплін училища включають до програм, індивідуальних планів студентів. Академічний хор студентів і викладачів спеціальності «Музичне мистецтво» виконує хорові твори композитора. Проте багато творів В. Лиса залишаються маловідомими музичній громадськості міста, велика кількість ненадрукованих рукописів зберігаються у власному архіві музиканта.

Особливе місце в творчості В.В. Лиса займають дитячі пісні. Багато з них стали лауреатами конкурсів композиторів України. Надзвичайно широка палітра жанрів, музичних образів, характерів присутня в піснях автора: «Червона калина», «Пісня про Україну», «Планета Доброти», «Івасик-Телесик», «Усміхнися сонечко», «Щастя в кожного своє», «Півень-співень», «Веселі гуцулята», «Наша дума, наша пісня», «Золотий човник» та інші. Ліричні, жартівливі, патріотичні, філософські, символічні, веселі і сумні, урочисті і танцювальні пісні мають у слухачів глибокий емоційний відгук. Перша пісня для дітей «Яблуневий цвіт» на власні вірші була написана у 1961 році, ще у зовсім юному віці. Пісні В. Лиса вийшли в збірках «Червона калина» (1998), «Ясне сонечко» (2002), «Веселковий світ» (2007), з помітною регулярністю друкуються в збірках «Музична школа», «Вчитель музичного мистецтва», «Музичний керівник». Вокальні твори для дітей приваблюють своєю образно-тематичною змістовністю, зручністю вокальної теситури і інструментального супроводу. Пісня «Золотий човник» на вірші С. Пушика стала перемогою нашого земляка у Всеукраїнському конкурсі композиторів «Подаруй дітям пісню», де за головний приз змагались понад 600 пісень. І це була не остання перемога цієї пісні. Один з її юних виконавців Заблудовський Андрій (9 років), учень Київської дитячої музичної школи №32 з цією піснею два роки поспіль стає лауреатом пісенних конкурсів: в 2016 році — на конкурсі «Українські композитори — дітям», зайнявши I місце, в 2017 році — на міжнародному конкурсі «Victoria» - II місце.

Формуванню композиторської практики В. Лиса сприяли творчі контакти з видатним українським поетом В. Крищенком, в співавторстві з яким було створено дві пісні: «Сонячне яблуко» та «Вишиванка».

Дитячі пісні композитора сповнені оптимізмом і життєрадісністю. Незважаючи на те, що деякі з них були створені чверть століття тому і більше, вони залишаються не тільки актуальними, але і досить сучасними. Наголосимо на продовженні автором музично-естетичних традицій М. Лисенка, Я. Степового в розвитку національної вокально-хорової літератури для дітей, що простежується у створенні виразної вокально-інтонаційної фактури, ясного голосоведення, використанні звукообразжальних прийомів, як наприклад у пісні «До тебе я піснею лину» на слова В. Дудченка.

Творча діяльність композитора була неодноразово відмічена перемогами на різних конкурсах. В. Лис став лауреатом I премії Всесоюзного конкурсу незрячих композиторів (Москва, 1986, за дитячу сюїту «Акварелі» для баяну), конкурсу центрального регіону України (м. Богуслав, 2007), за кращу дитячу пісню — I

премія, вищезгаданого Всеукраїнського конкурсу «Подаруй дітям пісню» (Київ, 2011) — І премія, республіканських конкурсів (1979, 1989 — другі премії).

Кількісна сторона творчого доробку автора свідчить про його зацікавленість в композиторській творчості як органічній формі власного мистецького буття. Творче життя композитора минає в провінції, але воно присвячене невтомному пошуку істини в мистецтві, донесенню цієї істини до широкого кола слухачів. Адже доля культури нації залежить не тільки від видатних, відомих особистостей, а й, значною мірою, від таких, мало помітних в масштабі країни митців, чиє служіння музиці завжди було професійно бездоганним, чесним, пристрасним, вірним.

Отже, творча спадщина В. Лиса становить невід'ємну частину музичного життя сучасного Лебедина. Композиторська діяльність як органічна складова творчого самовираження свідчить про його професійну обізнаність в особливостях композиторської практики, підтверджує важливість музичної творчості композитора у справі патріотичного виховання підростаючого покоління, студентської молоді, різних верств населення Лебединщини. Вважаємо, що і подальше дослідження мистецького надбання композиторів Лебедина сприятиме створенню цілісної картини музичного життя міста, діячі якого підтримують розвиток національних культурно-мистецьких та музично-освітніх традицій України.

Література

1. Енциклопедія сучасної України. Т17. / НАН України, Наук. т-во ім. Т. Шевченка, Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України. — Київ, 2016. — 711 с. : іл., табл., карти.
2. Українська музична енциклопедія. Т. 3. / Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, — К., 2011. — 627 с.
3. Мишанич О. З минулих літ: Літературознав. ст. й дослідж. різн. років / НАН України. Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. — К., 2004. — 390 с.
4. Проект Міністерства освіти і науки України «Нова школа: простір нових можливостей», 34 с.

У.В. ПЕРХАЛЮК,

викладач Тереховлянського вищого училища культури спеціалізації
«Народне інструментальне мистецтво» (народні інструменти)

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА АМАТОРСЬКОГО КОЛЕКТИВУ НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Проблема підготовки керівника аматорського колективу народних інструментів в галузі народно-інструментального мистецтва має неперемінну актуальність, оскільки від неї значною мірою залежить відродження національної культури, розвиток художніх традицій, а відтак — гуманітаризація пост-культурного простору. Зважаючи на це, процес інструментально-виконавської підготовки аматорського колективу народних інструментів на засадах гуманітарної парадигми зорієнтований не лише на формування виконавських знань, умінь і навичок, а й на становлення

особистості виконавця, розвиток його морального та інтелектуального потенціалу, формування установки на успіх у професійній діяльності.

Цілком послідовним і логічним кроком науковців стало науково-педагогічне обґрунтування ролі викладача мистецького закладу у спілкуванні зі студентами (Л. Барановська, І. Зязюн, Н. Лисенкова, Л. Мацько, Г. Сагач та ін.). Зважаючи на те, що студентство — це динамічне, відносно однорідне вікове утворення зі специфічним способом і стилем життя, демографічною, соціально-класовою та професійною диференціацією, науковці вважають, що «спілкування у мистецьких навчальних закладах потребує формуючого, облагороджувального викладацького впливу; тонізуючої дії сприятливої соціально-психологічної атмосфери, яка залежить від кадрового потенціалу закладу. У іншому випадку соціальні фактори (гносеологічні, ідеологічні, фізичні, психологічні) у всій своїй сукупності утворюють бар'єр, висоту, що ускладнює спілкування і виступає перешкодою на шляху розвитку позитивної студентсько-викладацької взаємодії» [2, с. 13].

Мета статті — висвітлити методичні основи процесуального забезпечення інструментально-виконавської підготовки майбутнього керівника аматорського колективу народних інструментів.

Взагалі, огляд психологічних праць дозволив констатувати, що, розглядаючи спілкування як процес двосторонніх відносин між суб'єктами, в якому проходить обмін смислами, де кожен із співрозмовників бачить в другому собі рівного і подібного, дослідники в основному обмежуються виділенням трьох вищерозглянутих аспектів, які визначають відповідні функції. Крім них, виділяються ще й інші функції, які реалізуються в будь-якому процесі взаємодії і забезпечують досягнення під час спілкування певної мети, а саме:

- пізнавальна (пізнання суб'єктами спілкування один одного і оточуючої реальності);
- нормативна (регулює як поведінку людини, так і відносини між індивідами і соціальними спільнотами);
- соціалізації і культуролізації (служить засобом прилучення індивіду до суспільства і культури);
- встановлення і розвиток міжособистісних відносин;
- створення соціальної спільноти (або підвищення цієї спільноти).

Не менш важливими у даному контексті є положення Б. Ломова, згідно з якими педагогічне спілкування — це спілкування викладача з студентами в процесі навчання і виховання, спрямоване на забезпечення оптимального психологічного клімату в академічній групі і створення найкращих умов для розвитку особистості в творчій діяльності, що одночасно дозволяє максимально реалізувати в навчальному процесі особистісні якості викладача [1, с. 25].

Крім того, за визначенням В. Кан-Калика, педагогічне спілкування здійснює соціально-психологічне забезпечення виховного процесу, є засобом вирішення навчальних задач, організації взаємовідносин тих, хто навчає, і тих хто навчається, забезпечуючи успішність навчання і виховання. Отже, можна говорити, що педагогічне спілкування — це система соціально-педагогічної взаємодії між

викладачем та студентом, спрямована на створення оптимальних соціально-психологічних умов для обоюдної діяльності [7, с. 33].

Загальновідомо, що педагогічний процес — це завжди організація комунікативної взаємодії з студентами в різних видах діяльності, а успішність праці викладача визначається характером і змістом відносин, які виникають у ході педагогічного спілкування. Як відзначають В. Кан-Калік і Ш. Амонашвілі, одним з факторів, що формує успіх педагогічної діяльності, є естетичне оформлення уроку, в основі якого — естетична форма спілкування. Це обумовлює особливу значимість соціально-психологічних якостей, які сприяють міжособистісній та рольовій взаємодії викладача з студентами, а саме: гнучкості, емпатії, товариськості, емоційній привабливості, здатності до співробітництва.

Отже, педагогічне спілкування, як професійно-етичний феномен, вимагає від викладача спеціальної підготовки не лише щодо технологічної взаємодії, а й морального досвіду, педагогічної мудрості в організації взаємин з студентами, батьками, колегами у різних формах навчально-виховного процесу [5, с. 434]. Тому методологічно важливою нам здається думка Ш. Амонашвілі про те, що спілкування — це не лише взаємовплив людей один на одного, не тільки обмін інформацією, а й можливість реалізувати свою людяність, свою індивідуальність і неповторність [2, с. 125].

Більше того, педагогічне спілкування передбачає вміння керівника швидко, оперативно та правильно орієнтуватися в мінливих умовах спілкування, правильно планувати та здійснювати саму систему комунікації, швидко та точно знаходити адекватні змісту спілкування комунікативні засоби, постійно відчувати та підтримувати зворотній зв'язок під час спілкування [6]. З цього приводу привертають увагу погляди Н. Волкової, яка вважає головними ознаками педагогічного спілкування на суб'єкт-суб'єктному рівні особистісну орієнтацію співрозмовників (здатність бачити і розуміти співрозмовника), рівність психологічних позицій співрозмовників (недопустиме домінування педагога у спілкуванні, він повинен визнавати право студента на власну думку, позицію), проникнення у світ почуттів і переживань, готовність прийняття точку зору співрозмовника (спілкування за законами взаємної довіри, коли партнери вслухаються, розділяють почуття один одного, співпереживають, має особливий педагогічний ефект), нестандартні прийоми спілкування (відхід від суто рольової позиції викладача) [5, с. 430—435]. У контексті формування успішної особистості керівника аматорського колективу народних інструментів варто нагадати, що успішність професійного спілкування багато в чому залежить від «рівня володіння мовою, правильного вибору мовних засобів, від культури мови» [11, с. 430]. Мовлення майбутнього фахівця повинно бути інформативним, відповідати нормативним вимогам викладу доступного матеріалу, основними з яких є зрозумілість, доступність, впорядкованість, логіко-стилістична естетичність (Л. Мацько, О. Семеног); змістовність, точність, ясність, барвистість (Н. Волкова); поєднання логічності із емоційністю (О. Семеног), впливовістю, енергійністю, образністю (Л. Струганець).

У площині сучасної гуманістичної освітньої парадигми спілкування розглядається як основний механізм, метод, технологія організації сумісної

діяльності викладача і студента. За визначенням О. Рудницької, діалогічне спілкування у такій діяльності визнає рівноправність суб'єктів незалежно від їх віку, рівня знань і досвіду. Будучи орієнтованим на взаємне збагачення партнерів, такий стиль спілкування отримав назву «демократичний» або «стиль співробітництва». Варто мати на увазі, що аналізуючи процес педагогічної взаємодії викладача і студентів з музично-психологічної точки зору, науковці чимало уваги приділяють визначенню та обґрунтуванню типів і стилів художньо-педагогічного спілкування, що визначають рівень художньо-виконавської діяльності. За визначенням О. Рудницької, стиль спілкування є однією з найважливіших умов і засобів розвитку людини [12, с. 62].

Досліджуючи психологічні аспекти суб'єкт-суб'єктної взаємодії в процесі музичних занять В. Петрушин виділяє тріаду стилів спілкування: авторитарний, конформний і діалогічний (як найвищий). При авторитарному — зміст свідомості викладача мовби витісняє зміст свідомості студента, від якого вимагається повне підкорення вимогам, прохання і бажання з боку студента не беруться до уваги. Ні про яку рівність мова не йде. При конформному — учасники пасивно погоджуються один з одним, але таке погодження не веде до зміни їх власних позицій, поглядів і думок. Позитивний вплив на особистість у даному випадку не відбувається. Найвищим стилем спілкування вчений вважає діалогічний, при якому зберігається рівноправність суджень і кожен учасник стимулює своїми висловлюваннями міркування партнера [10].

Дослідження підтверджують, що високий рівень спілкування притаманний тим викладачам, з якими цікаво, які у своїй повсякденній діяльності виходять за рамки існуючих мовних штампів і стереотипів, які ініціюють і заохочують творчу думку студента, володіючи не тільки широкими і різноплановими знаннями, але й багатим життєвим досвідом, духовним потенціалом, необхідним будь-якому фахівцю особливо в галузі мистецтв. При всіх метаморфозах, що проходять у світовідчутті і самосвідомості сучасних молодих людей, таких викладачів поважають і цінують не тільки за виконавську майстерність, а ще й за високий рівень професійного спілкування [2, с. 132].

Аналізуючи діалогову природу художнього спілкування О. Рудницька підкреслює, що діалогічне спілкування повинно сприйматися не тільки як передача художньої інформації, в якій зворотного зв'язку може і не бути, а як складний багатогранний процес, що охоплює взаємодію суб'єктів, обмін інформацією між ними, виникнення і ствердження близької для обох учасників позиції, вираження ставлення один до одного, взаємовплив та взаєморозуміння. Крім того, «людина, яка вступає у процес художнього спілкування зі своїми мотивами, інтересами смаками, змінюється під впливом мистецтва. Це спонукає її до подальшого міжособистісного спілкування з іншими суб'єктами художньої діяльності, в якому обговорюються різні варіанти суджень щодо художніх цінностей, конкретних митців, їхньої творчості, а також усвідомлюються власні уподобання, оцінки та орієнтації. Такі дискусійні розмови стимулюють процес пізнання мистецтва і водночас ефективно позначаються на загальному розвитку комунікативності особистості, що проявляється у здатності до розуміння себе й інших партнерів спілкування». На

переконання вченої, «художні твори, передаючи різні типи міжособистісних взаємин людей, моделюючи сам процес їхніх стосунків, досягають виняткової глибини та повноти у розкритті способів спілкування, психологічного аналізу його самоцінності. Крім того, мистецтво у своїй сутності само є спілкуванням, бо структура художнього твору передбачає контакт з реципієнтом, а тому діалогічна за своєю природою» [12, с. 63–65].

Орієнтація процесу навчання гри на музичних інструментах на діалогову стратегію спілкування, передбачає підвищення рівня здатності студента розуміти смисл виконавського мистецтва і керівної педагогічної діяльності, формування вміння миттєво і тонко реагувати на зміни художньо-педагогічної ситуації, встановлення і регулювання відносин з учасниками педагогічного процесу з позиції гуманізму. При цьому необхідно враховувати, що діалогізм у процесі інструментально-виконавської підготовки знаходить своє втілення в різних формах: діалог між студентом і педагогом на уроках; діалог між студентом і музичним твором, а відповідно, і композитором — автором твору, який виконується студентом; в процесі самостійних занять; діалог між студентами, що виступають у ролі виконавців, інтерпретаторів і школярами, слухачами на концертах та заняттях колективу; макродіалог між культурами, коли вивчаються і виконуються твори різних композиторів і в програмі стикаються різні культурні епохи, а кожний учасник діалогу виступає при спілкуванні з музичним твором як представник своєї епохи, своєї культури.

Вивчення специфіки діалогової взаємодії у процесі інструментально-виконавської підготовки дозволило науковцям констатувати, що протягом навчання в класі ансамблевого виконання студент спілкується не тільки з викладачем, але й з автором музичного твору, проникаючи в його звукові ідеї, художні задуми. Більш того, він спілкується з видатними виконавцями, вивчаючи зроблені ними записи тих чи інших музичних творів, беручи на «озброєння» те, що здатне принести йому якусь користь. По суті, все, з чим має справу студент-музикант в процесі виконавської практики, все, що він сприймає, на що реагує, що засвоює в процесі навчання, — все це і є спілкування. Доречно відзначити, що різноманітні форми ансамблевого виконання (дуети, тріо та ін.) є «граничним випадком» діалогічності — цілісно неподільної взаємодії партій, самостійне існування яких взагалі неможливе. Відтак, діалогізм у процесі навчання гри на музичних інструментах знаходить своє втілення в різних формах: діалог між студентом і педагогом на уроках; діалог між студентом і музичним твором, а відповідно, і композитором — автором музичного твору; в процесі самостійних занять, між автором підручника або будь-якого наукового дослідження і майбутнім учителем; діалог між студентами, що виступають в ролі виконавців інтерпретаторів і школярами, слухачами на концертах та класних заняттях; макродіалог між культурами, коли вивчаються і виконуються твори різних композиторів, у програмі стикаються різні культурні епохи, а кожен учасник діалогу виступає при спілкуванні з музичним твором як представник своєї епохи, своєї культури [9].

Розглядаючи художньо-педагогічний діалог як одну з форм колективної імпровізації, при якій кожному надається свобода висловлювання, Л.Берікханова виділяє три типи поведінки педагогів при здійсненні імпровізації:

- «викладач-соліст» — чує тільки себе, імпровізує на основі виникаючих асоціацій, аналогій, спогадів без урахування оточуючих обставин;
- «викладач-камертон» — відгукується на будь-які зовнішні зміни, «мелодія» починає звучати в тій тональності, яку їй задають зовнішні фактори;
- «викладач-імпровізатор» — вміє слухати як себе, так і оточуючих партнерів по діалогу.

На переконання дослідниці «дійсно імпровізаційна природа діалогу розкривається тільки при останньому типі поведінки педагога. Чим вище етичний ідеал особистості кожного, тим продуктивніше загальна імпровізаційна дія, суттєвіше інтонаційне осмислення музичного образу». [3, с. 76—78].

Загалом сучасні учені підкреслюють, що художньо-педагогічний діалог це:

- показник діалогічної міри у світі взаємовідносин учасників педагогічного процесу;
- єдиний спосіб існування людини в мистецтві і мистецтва в людині;
- це особливий показник здатності до кореляції між світом зовнішнім, від якого відштовхується сприйняття дійсності, і світом внутрішнім, особистісним, де розгортається його переживання (В. Самохвалова);
- спосіб самопізнання: саморозвиток, який проходить шлях відображення в «Іншому» (Б. Соколов);
- в діалозі людина стає особистістю, вона набуває унікальності і відкриває в ній себе; перетворюється в суб'єкта творчості і свободи, здатного перетворювати себе і дійсність; створює свій внутрішній світ, виступає причиною і ціллю свого власного існування (О. Бочкарьова).

Отже, підсумовуючи вище сказане можна зробити висновки, що в контексті формування успішної особистості керівника аматорського колективу народних інструментів художньо-педагогічний діалог — це особлива емоційна мова; уміння миттєво і тонко реагувати на зміни художньо-педагогічної ситуації, багатство особистісних проявів, образний шлях постановки художньо-виконавських проблем, гра уявлення, основа натхненності, відчуття внутрішньої свободи. Художньо-педагогічний діалог гармонізує свідомість, визначає рівень здатності студента розуміти смисл виконавського мистецтва і педагогічної діяльності, встановлювати і регулювати відносини з учасниками педагогічного процесу з позицій гуманізму [4, с. 10—13].

Література

1. Амонашвили Ш.А. Единство цели: пособие для учителя / Ш.А. Амонашвили. — М.: Просвещение, 1987. — 208 с.
2. Барановська Л.В. Навчання студентів професійного спілкування: [Монографія] / Л.В. Барановська. — Біла Церква, 2002. — 255 с.
3. Белкин А.Г. Ситуация успеха. Как ее создать: книга для учителя / А.Г. Белкин — М.: Просвещение, 1984. — 179 с.
4. Бочкарева О.В. Культурологические основы худ-пед диалога / О.В. Бочкарьова // Ис-во

- и образование. — 2008. — № 6. — С. 4—14.
5. Волкова Н.П. Педагогика / Н.П.Волкова. — К.:Академия, 2001. — 576 с.
 6. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении: книга для учителя / В.А. Кан-Калик. — М.: Просвещение, 1987. — 190 с.
 7. Карпова Е.Е. Категория качества в теории и практике подготовки учителя к профессиональной деятельности: автореф.дис. д-ра. пед. наук: 13.00.04. /Е.Е. Карпова. — Одесса, 1993. — 39 с.
 8. Ломов Б.Ф. Особенности познавательных процессов в условиях общения / Б.Ф. Ломов // Психология. — 1980. — №5. — С. 23—40.
 9. Мозгальова Н.Г. Змістове наповнення поняття “інструментально-виконавська підготовка” вчителя музики / Н.Г. Мозгальова. — Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова [Текст] / [редкол. : Щолокова О.П. (голов. ред.) та ін.]. — К. : НПУ, 200-. (Теорія і методика мистецької освіти Сер.14). — Вип. 9 (14). — 2010. — 109 с.
 10. Петрушин В.И. Музыкальная психология: учебное пособие для вузов / В.И. Петрушин. — 2-е изд. — М.: Академический проект, 2006. — 400 с.
 11. Ражников В.Г. Динамика художественного сознания в музыкальном обучении: дис. в форме научного доклада... д-ра пед.наук: 13.00.01. / В.Г. Ражников. — М., 1993. — 69 с.
 12. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник / О.П. Рудницька. — Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2005. — 360 с.

Е.Т. САМЕЦЬ,

викладач І категорії Тербовлянського вищого училища культури
спеціалізації «Народна хореографія»

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ХОРЕОГРАФІЧНОГО НАВЧАННЯ

Проблема розвитку творчих здібностей особистості є однією з центральних в педагогіці, оскільки прогрес суспільства — це шлях постійної творчості, додання стереотипів і вироблення нових, нестандартних, часто несподіваних ідей, оригінальних підходів і шляхів до їх втілення. Одним з головних педагогічних завдань при цьому є виховання людини, здатної акумулювати і творчо переосмислювати набутий досвід, досягнення людства в науці, культурі, мистецтві, розвивати технології.

Хореографічне мистецтво володіє величезними можливостями для повноцінного естетичного вдосконалення дитини, для його гармонійного і фізичного розвитку. Це у свою чергу підтверджує, що у дитини гармонійно розвиватимуться творчі здібності, удосконалюючи дитячу творчість. Танець, будучи джерелом естетичних вражень дитини, формує її художнє «я».

Дана проблема висвітлюється у наукових дослідженнях І. Поклада, П. Фриз [6], О. Рудницької [3], А. Тараканової [4] та ін.

Мета дослідження — висвітлити особливості розвитку творчих здібностей у процесі хореографічного навчання.

Синкретичність танцювального мистецтва має на увазі розвиток відчуття ритму, уміння чути і розуміти музику, погоджувати з нею свої рухи, одночасно розвивати і тренувати м'язову силу корпусу ніг, пластику рук, грацію, виразність і

зображальність. Заняття танцем формують не лише правильну поставу, але і прищеплюють основи етикету і грамотної манери поведінки в суспільстві, дають уявлення про акторську майстерність [3, 42]. Останнє ж має на увазі необхідний розвиток творчості, оскільки справжній актор лише той, хто працює творчо і з душею.

Справедливо відзначити, що в багаточисельних гуртках бального, естрадного і народного танців, в даний час, займаються сотні тисяч дітей. Проводяться фестивалі і конкурси, що демонструють достатню кількість добре виучених, хореографічно грамотних дітей. Все більший розвиток отримують хореографічні відділення в школах мистецтв, відкриваються хореографічні школи, причому не лише в великих містах, але і у великих районних центрах.

Таким чином, процес навчання хореографії «безпосередньо» сприяє розвитку творчих здібностей дітей. Але все-таки, як було вже сказано вище, він є і складним процесом що будує навчання у декілька етапів.

Перший етап — освоєння азів ритміки, азбуки класичного танцю, нескладних елементів історико-побутових і бальних танців, а також народного танцю.

Другий етап — вдосконалення отриманих знань, продовження вивчення класичного екзерсису (як основи правильного фізичного розвитку і ритмічного виховання дитини), освоєння репертуару історико-побутових і масових бальних танців, вивчення і виконання народних танців, знайомство з сучасними танцювальними напрямками. Продовження початої на першому етапі роботи по розвитку акторської майстерності і вихованню здібності до танцювально-музичної імпровізації.

Третій етап передбачає спеціалізовані заняття для дітей, що проявили певні здібності до танцю. Найбільш вірогідною формою занять тут стає студійно-гурткова. Удосконалюючи свої знання у вибраному жанрі, діти активно освоюють репертуар.

Тому стверджують, що перший етап навчання хореографії повинен протікати в дошкільному віці. Обґрунтовують вони це тим, що по-перше, діти готові вже фізично до занять танцями, а по-друге, даний вік характеризується основами розвитку психічних процесів і по-третє, дошкільний вік — це період, в якому починає розвиватися творча уява. Останнє є найважливішою умовою опанування основ акторської майстерності, яка, у свою чергу, є складовою першого етапу навчання хореографії [5, 76].

В основу першого етапу навчання необхідно покласти ігровий початок. Йдеться про те, щоб зробити гру органічним компонентом заняття. Гра при навчанні танцю не має бути винагородою або відпочинком після нелегкої або нудної роботи, швидше праця виникає на ґрунті гри, ставати її сенсом і продовженням.

У процесі навчання хореографії відбувається насамперед розвиток хореографічної обдарованості. Це багатогранний процес, що здійснюється на основі природних задатків та умов навчання і виховання, набуття спеціальних умінь. Кожний етап розвитку характеризується новим змістом, формами, структурами, рівнем, складністю рухових дій, їхніх комплексів, систем, образів руху. Хореографічна діяльність є одним з видів художньо-творчої діяльності. Виразні засоби хореографічного мистецтва — це музично-організована, образно-виразна

форма рухів. Художній образ у хореографії створюється на основі високого рівня моторної координації, динаміки рухів, їхньої пластичності, гармонічності, диференційованості, ритмічності тощо. У цьому процесі бере участь оптико-кінетична система, що включає міміку, контакт очей, рухи рук, плечей, ніг, пантоміміку тіла в цілому. Людське тіло є вихідним матеріалом виявлення рухів. Проте організм — тіло та індивід — особистість існують не паралельно, і тим більше не протилежно, а в тісному зв'язку. Для артистів балету постановка тіла, вміння прийняти ту чи іншу позу, поставу голови, міміку обличчя і т. п. — результат навчання, кропіткої, щоденної роботи, виконання системи тренувальних вправ. Мета всього цього — оволодіння технологією мистецтва. Тільки на основі цієї підготовчої стадії відбувається творення образів хореографічного мистецтва [1, 139].

Заняття з дітьми включають хореографічні вправи класичного характеру — постава тіла, постава ніг, оволодіння чіткими рухами рук тощо. При вивченні танців діти відпрацьовують окремі елементи — присідання, підскоки, приставний крок, галоп, пружинка, крок полька тощо. Заняття хореографією приваблюють дітей дошкільного і молодшого шкільного віку можливостями рухатись під музику, від чого дитина одержує насолоду, збудження, проявляє індивідуальність. У дитячих садках та молодших класах вводяться уроки ритміки, хореографії, психогімнастики. Музика супроводжує фізичні вправи, зарядку, спортивно-художню гімнастику. Відоме висловлювання Д. Б. Кабалевського про те, що музика стоїть на трьох китах. Це пісня, марш і танок. Марш і танок — це форми хореографічної діяльності. Вони невідривні від музики. Тому відгук, чутливість до звуків музики, її мелодії є одним із компонентів хореографічної обдарованості.

Найчастіше нахил до хореографії виявляють діти рухливі, з розвиненою моторною сферою. Це переважно представники сангвінічного та холеричного темпераментів. Проте темперамент — тільки природна основа розвитку здібностей. Високий рівень розвитку хореографічних здібностей є результатом вияву всіх їхніх структурних компонентів — як уроджених, так і набутих.

Вікові особливості розвитку хореографічних здібностей нерозривно зв'язані з етапами загального становлення особистості дитини. Ранній прояв здібностей означає наявність природних даних для їх розвитку. Проте розвиток хореографічних здібностей в онтогенетичному (індивідуальному) плані не досліджувався. Цікаво відзначити, що реакція на музику виявляється у дитини в 9—10 місяців, а ритмічний елемент музики викликає рухи тіла, топання ніжками у дитини в перші місяці другого року життя. Спочатку цей процес відбувається хаотично, але дуже швидко він повністю може збігатися з пульсом музики [2, 75].

У сучасних умовах навчання та виховання все більше уваги приділяється формуванню творчої особистості, яка поєднує креативні здібності з розвитком вольової, емоційної, мотиваційної сфер, з набуттям професійних знань, умінь. Здібність до творчості є в кожній дитини. Щоб це побачити, дітям треба давати можливість творити в будь-якій діяльності.

У процесі творчості дитина виявляє свої почуття, думки, росте як особистість. Теоретики естетично-художнього виховання завжди підкреслюють, що в кожній

дитини є величезна творча енергія. Вона повинна знайти вихід, виявитися в діяльності. Особливо продуктивна в цьому плані художня діяльність [3, 40].

Хореографічна діяльність має великі можливості для організації творчої роботи з дітьми. Оволодіння ними на заняттях своїм організмом веде до оволодіння своєю поведінкою, вчинками. Творча діяльність дітей яскраво проявляється в ігрових ситуаціях. Найдоступніший для дітей цього віку вид творчості — імпровізація. В імпровізації головну роль відіграють емоційні стани та уява-фантазія. Джерелом створення образів в ігровій діяльності виступають їхні життєві ситуації із власного досвіду. Можна рекомендувати створювати образні скульптурні композиції, зокрема, на колективних заняттях імпровізувати на казкові сюжети, фантазувати в умовах вільного діяння.

У навчальній хореографічній діяльності бажано використовувати вправи на наслідування. Для дошкільників і молодших школярів цікаво відтворювати, наслідувати, наприклад, ходу тварин чи птахів. Такі заняття потребують правильного вибору педагогом різних способів стимуляції образної та моторної пам'яті дітей. Зокрема, можна рекомендувати попереднє читання оповідань, коротеньких уривків про тварин, краще окремо про кожну: зайця, ведмедя, вовка тощо; розгляд їхніх малюнків за допомогою наочного допоміжного матеріалу. Такий спосіб готує дітей до відтворення характерних рухів, пластики, дій, зображування окремих тварин і птахів. На хореографічних заняттях широко використовується вправа на кошачий крок, що стимулює розвиток пластичності, грації. Подобається дітям наслідувати і рух поїзда, машин, політ літака. Творча активність може починатися з наслідування. Наслідування — це не копіювання, а орієнтація на зразок. Воно не перешкоджає вияву своєрідності та індивідуальності дитини [4, 141].

Перед педагогом завжди постає питання, як навчити дітей виявляти в танцях емоційний стан через поставу, міміку, рухи, пантоміміку. Хореографічна діяльність у цьому відношенні має багатий емоціогенний матеріал. Наприклад, можна рекомендувати етюди на виявлення емоційних станів, настрою, почуттів. Роль, яку виконує учень у хореографічному етюді, вимагає від нього перевтілення, передачі емоцій через володіння системою рухів, уміння виразно передати свої переживання.

Творчі можливості танцю визначаються через актуалізацію фольклорних канонів, народних зразків та створення на їхній основі таких варіантів, що зберігають для сьогодення значення мистецького взірця водночас забезпечують оновлення традицій та їх включення у сучасну хореографічну культуру. У розвитку творчої особистості дитини засобами хореографічної культури найоптимальнішим є її участь у різноманітних танцювально-ігрових діях, що відповідають віковим особливостям. Ігрова дія, відповідно до музичного ритму супроводжена пластичними засобами виразності, утворює цілісність сюжету. Ритмізація служить засобом організації характеру танцювальної дії, а музичний сюжет — композиційним принципом цілісності. Танцювально-ігрові дії синтезують ритм музики, мелодичну основу, словесний текст і пластичну виразність рухів. Основними системними компонентами танцювально-ігрової дії є пісня, танець, сюжетно-драматичні діалоги, ігри-імпровізації, вокально-танцювальні змагання, пародії і народні жанри. Провідна роль у танцювально-ігровій дії належить музиці, яка ритмічно організовує мову.

Синтез „музичного мовлення” — пісні та „музичного руху” — танцю народжує танцювально-ігрову дію, де танець і пісня не тільки демонструють танцювальні чи вокальні навички учасників, а також засоби соціалізації і комунікації.

Зважаючи на актуальність танцювальної мови знайомство з нею доцільно здійснювати в умовах гри, оскільки сама умовність танцювальної мови сприймається дітьми як гра за правилами. Діти самостійно визначають риси танцювального образу з погляду зображальності, виразності і форми. Зміст образу у поєднанні з умовною формою викликає цілісне відчуття дійсності (ланцюг рефлексів) і поступово стає так само природним, як поєднання слова й звуку в пісні. Подальші кроки поглиблюють і розширюють уявлення дітей про танцювальний образ і про його компоненти: акторську й музичну виразність, логіку танцювального руху, його органічність.

Майстерність балетмейстера залежить від його уміння застосувати особистісно орієнтовану систему формування особистості дитини, яка передбачає нову педагогічну етику (взаєморозуміння, взаємоповагу, співробітництво, підтримку, співпереживання, довіру). Головними ознаками особистісно орієнтованого навчання є багатоваріантність методик, уміння організувати навчання одночасно на різних рівнях складності, утвердження усіма засобами цінності і гідності дитячої особистості. Диференціація та індивідуалізація навчання і виховання стають основоположним принципом роботи хореографа.

Залежно від індивідуальних потреб дитини, відповідно до нахилів і задатків, пізнавальних можливостей та інтересів вибудовується особистісна освітня траєкторія здобуття умінь та навичок, яка насамперед є національно орієнтованою і демократичною.

Отже, процес засвоєння хореографічної культури дитиною вимагає гармонійного поєднання у діяльності хореографа-балетмейстера специфіки образної мови танцювального образу, інтерпретації змісту та імпровізації форми на підставі принципів навчання і виховання: наочності як основи удосконалення хореографічних рухів; системності викладання з використанням різноманітних форм роботи з дітьми; доступності як вирішення проблеми „бар’єру” психофізичних навантажень; послідовності як основи поступального засвоєння хореографічної культури і усвідомлення синтетичної основи хореографічного мистецтва.

Література

1. Балет. Энциклопедия. — М., 1981.
2. Радынова О. П., Катинене А. И., Палавандишвили М. Л. Музыкальное воспитание дошкольников. — М., 1994.
3. Рудницька О. П. Інтегративні зв’язки у викладанні художньо-естетичного циклу // Початкова школа. — 2001. — № 5. — С. 40—43.
4. Тараканова А. П. Система хореографічного виховання у школах і позашкільних закладах. — К., 1996.
5. Филатов С. В. От образности слова - к выразительному движению. — М., 1993.
6. Фриз П.І. Зміст, форма і сутність хореографічної культури та її вплив на творчий розвиток особистості дитини // Музикознавчі студії / Наукові збірки ЛДМА імені М.В. Лисенка. — Львів. — 2007. — Вип. 16. — С. 15—23.

Н.Т. ЮЗВИШИН,
викладач вищої категорії Теробовлянського вищого училища культури
спеціалізації «Народне пісенне мистецтво»

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МЕЛОДИЧНОГО СЛУХУ НА УРОКАХ СОЛЬФЕДЖІО

В естетичному вихованні і навчанні підростаючого покоління в наші дні більшої активності набуває проблема розвитку творчо активних здібностей в результаті зближення студентів до активної самостійної діяльності.

Курс сольфеджіо має на меті виховувати в студентів добре організований музичний слух і здатність свідомо розвивати художній твір в цілому, розвивати художній смак, уміння розкривати зміст і визначати рівень художньої цінності музичного твору. Досягти цього можна лише за умови викладання сольфеджіо в тісному зв'язку з музичною практикою, з роботою у виконавських класах, з викладанням музично-теоретичних дисциплін — теорії музики, музичної літератури, гармонії.

Знання і навички з теоретичних дисциплін повинно спиратись на слуховий досвід і музичні уявлення.

Розвиток слуху має ґрунтуватись на вивченні найяскравіших зразків вітчизняної та зарубіжної музики, пісенної творчості. Розвитку музичного слуху видатні музичні діячі завжди надавали величезного значення.

Дана проблема висвітлюється у дослідженнях науковців: Ф. Аєрова [1], Б. Асаф'єва [2], М. Картанцевої [3], В. Серединської [4], А. Островського [5], О. Ростовського [6], В. Серединської [7], С. Якимчук [8].

Особливо чітко і послідовно викладено основні положення з цього приводу в «Музыкальных статьях и заметках М.А. Римского-Корсакова».

На думку автора, виховувати студентів слід на класичних творах вітчизняної і зарубіжної музики; викладання всіх музично-теоретичних дисциплін повинно ґрунтуватись на найглибшому пізнанні суті народнопісенного мистецтва.

У процесі хорового співу також найкраще розвиваються музичні задатки і здібності студентів. Правильне відтворення мелодії пісні вимагає максимальної активізації музичного слуху, музичної пам'яті, музичних слухових уявлень тощо. Для того, щоб ритмічно правильно і виразно проінтонувати пісню, треба навчитися координувати свій голос з музичними слуховими уявленнями. В процесі «спроб і помилок» (Б. Теплов) під час хорового співу на основі так званого зворотного зв'язку розвиваються, стають тонкішими, чутливішими ладо-ритмічне відчуття і музичний слух (висотний, тембровий, гармонічний). Отже, в активності хорового співу закладені багатющі можливості музично-вокального розвитку виконавців.

Інтонація, інтонування, інтонаційність, інтонаційний - ці слова часто доводиться бачити у назвах книжок, заголовках наукових і методичних статей, зустрічати у підручниках, чути у педагогічній практиці. Та, незважаючи на таке велике поширення, термін «інтонація» не має семантичної однозначності. Від

вузького, звичайного до всеохоплюючого - такий діапазон використання цієї категорії, що свідчить про її виняткове значення в музичному мистецтві.

І справді, поза інтонацією музика не існує. Інтонація становить саму сутність музики, її природу. Інтонаційність як головна якість музично-виражальних засобів реалізується в кожному окремому моменті звучання й водночас - у розгорнутому процесі становлення великих музичних форм; вона проймає всю музичну тканину.

Мета дослідження - розкрити особливості розвитку мелодичного слуху на уроках сольфеджіо в студентів училищ культури.

Згідно з метою дослідження було визначено такі завдання:

- вивчити теоретичні основи інтонування;
- розглянути роль правильного інтонування в музичному розвитку студентів.

Курс сольфеджіо обов'язковий для студентів всіх спеціальностей, методику якого слід досконало розробити.

Адже інтонаційний слух є одним з важливих компонентів музичних здібностей. Особливістю інтонаційного слуху є здатність сприймати, запам'ятовувати, відтворювати звуки різної висоти.

У завданні дисципліни не входить розвиток абсолютного слуху, головну увагу приділено вивченню зв'язків звуків, мелодії. Психофізіологічна основа мелодичного слуху, — утворення рефлексів як при слуховому сприйманні так і при співучому відтворенні.

В роботі над розвитком мелодичного слуху інтонацію розуміємо як мелодичне обернення і чистоту інтонації. Ці два значення взаємозв'язані. Потрібно, щоб цей зв'язок враховувався в роботі над розвитком слуху. Говорячи про мелодичні основи розвитку і виховання ладового чуття, не можна не враховувати ролі гармонії. Гармонія, акорди, звукові комплекси допомагають усвідомити ладові зв'язки.

Потрібно навчити майбутнього керівника аматорського хорового колективу відчувати куди веде даний акорд, розуміти функціональні зв'язки гармонії. І в даному випадку слухове сприйняття акордів може бути не пов'язане із теоретичними знаннями гармонії, на даному етапі гармонія потрібна як фарба, яка підкреслює зв'язки і допомагає краще їх відчувати.

Звідси можна зробити висновки, що при роботі над розвитком мелодичного слуху на ладовій основі не можна обмежитись одноголосим співом а cappella, потрібно широко використовувати гармонізацію мелодій, гармонічний супровід. Рівень розвитку гармонії визначається точністю інтонування при відтворенні мелодії.

Базуючись на ладовій основі, точність інтонації має і свою специфічну сторону. В музиці немає абстрактно-чистого звуку: висота його обумовлена місцем відносно інших звуків мелодії, а також ладовим, гармонічним, ритмічним, структурним і динамічним оточенням. Отже чистота інтонування це є властивість відчувати і уточнювати висоту звуків в зв'язку з ладом і на основі усвідомлення ролі кожного звука в розвитку мелодії.

Робота над чистотою інтонації — одне з важливих й найважчих завдань в курсі сольфеджіо. Визначений процес вимагає певного рівня розвитку музичного слуху і мислення.

Основною причиною відставання студентів при інтонації — це примітивність їх внутрішніх уявлень і невідповідність голосового апарату.

Особливе значення в процесі розвитку інтонаційного слуху набуває спів і робота над вокальними навиками являється одною із головних завдань педагога.

Тому вправність співочих навиків — одна з необхідних умов при роботі над чистотою інтонації.

На початковому етапі розвитку інтонаційного слуху велике значення набуває вивчення інтервалів, цих маленьких самостійних елементів музичної мови.

Для розвитку інтонаційного слуху особливо велике значення має виховання слухових уявлень, які є основою інтонування.

Підсумовуючи вище сказане можна зробити такі висновки: якщо студент не уявляє собі, як буде звучати написаний ряд звуків, то він і не зможе перевірити правильність звучання. Тому на парах з сольфеджіо вміння слухати, пізнавати і оцінювати почуте повинно займати чільне місце поряд із співом.

Отже, мелодичною основою розвитку інтонаційного слуху є:

- виховання ладу;
- вивчення і закріплення слухових уявлень елементів музичної мови;
- розвиток вокальних навиків;
- вміння слухати і оцінювати якість вокалу.

Література

1. Аерова Ф. І. Практичні поради і методи викладання сольфеджіо.
2. Асаф'єв Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. — Л.: Музыка, 1973. — 144 с.
3. Картанцева М. Розвиток творчих навиків на уроках сольфеджіо.
4. Серединська В. Розвиток внутрішнього слуху в класах сольфеджіо.
5. Островський А. Л. Методика теорії музики і сольфеджіо.
6. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання. — К.: ІЗМН, 1997. — 248 с.
7. Ростовський О.Я. Методика викладання музики у початкових класах. — К.: ІЗМН, 1997. — 204 с.
8. Серединська В. Розвиток внутрішнього слуху в класах сольфеджіо.
9. Українське мистецтво у полікультурному просторі / За ред. О.П. Рудницької. — К.: ЕксОп, 2000. — 208 с.
10. Якимчук С. Музична грамота і хорове сольфеджіо в дитячому хоровому колективі // Мистецтво та освіта. — 2003. — № 8. — С. 21—25.

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ФІЛОСОФІЯ

В.Е. ГРОМОВ,

доктор философских наук, профессор кафедры философии и педагогики
ВУЗ «Национальный горный университет»

КУЛЬТУРА В ПОИСКЕ МЕТАФИЗИЧЕСКИХ ОСНОВ ПОДЛИННО ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО

Понятие подлинности применительно к формам человеческого существования, несмотря на постмодерное недоверие к обобщениям теоретического разума, может и должно исследоваться философски, то есть в пределах разума, поскольку природа подлинности в своём существе является выражением чего-то разумного, истинного, субстанциального.

Общественная жизнь и расхождение в ней смысловые установки настойчиво ставят подлинность человека под вопрос, демонстрируют его духовную растерянность, расстройство самосознания и ослабление моральной бдительности. Человек, лишённый связи с источниками духовной силы, превращается в иллюзорное существо, заблудшее в запутанном мире стимулов социального существования. Обществу с рекламной навязчивостью внушается псевдодемократия и свобода, как свобода безответственного потребления, что часто не только не составляет содержания блага, но является прямым выражением телесного и душевного вреда.

Существующему принадлежит столько действительности, сколько разумности согласно представлениям классических философов, и эта разумность задаётся разумом Творца, абсолютным духом, предустановленной гармонией и такими формами человеческой самодеятельности, которые согласуются с общезначимыми принципами. Эти идеи и сейчас сохраняют эвристическое значение.

В наше постмодерное, постнеклассическое время из страха перед тоталитарными нарративами не стоит отказываться от идеи осуществления разумности человеческого бытия только на том основании, что классическое представление о чистом разуме оказалось недостаточно полным для понимания самой природы разумности.

Для Гегеля нравственность предполагает интегрирование человека в разумно понятую действительность. Кант связывает осуществление морального долженствования со свободой воли, Богом и бессмертием души. Эти великие

мыслители, при всём их рационализме, в поиске разумного человека стремились найти основание единства знания и нравственности, разума, веры, воли в целостном качестве человека, в системе его знания и формах социального существования.

Неувядающая ценность моральной философии Канта в утверждении свободы моральной воли в следовании закону категорического императива. Ценность моральной философии Гегеля в убеждении, что высшую форму нравственности человек не может вывести антропоцентрически, из связи собственных отношений, поскольку сам он со своими идеями - продукт «хитрости» абсолютного духа.

Человек в бытии в качестве свободного самостоятельного существа сам себя не порождает. Его удел - прогресс в сознании свободы, где идея как выразитель разумности является подлинным действующим лицом. По мысли М. Хайдеггера свобода является для него подарком, а также мучительным процессом и проблемой самосознания.

Человек, выходящий за предел природного бытия и создающий культуру, в универсальном онтологическом смысле есть проект Трансцендентного. Кроме практического самоосуществления, ему задаётся моральная обязанность, трансцендируя за свои эмпирические границы и насущные интересы, постичь себя в качестве проекта Трансцендентного. То есть, субъективно открыть в себе предназначенное, «метафизическое долженствование» и обратить его в стержневую интенцию нравственного существования.

Здесь возникает проблема продуктивного благого тождества свободы и необходимости в духовно-практическом самоосуществлении Человека как самостоятельного существа и как проекта Трансцендентного.

Это означает, что положение человека в бытии требует от него моральности, выходящей за горизонт интересов социального существования, его общий онтологический смысл должен превзойти антропоцентрические границы, стать теоцентрически интендированным служением Творцу.

Экзистенциальная сложность означенной ситуации в том, что сущность человека как свободы и трансценденции задаётся ему с перспективой развития и утверждения в длительной духовной эволюции. Люди и в родовом и индивидуальном аспекте, в продолжении длительного культурного развития подобны животным не знающим себя, пребывают в пустоте сущностной «лишённости».

Из корня иллюзорных самоидентификаций в условиях обусловленности индивидов факторами внешнего существования возникла экзистенциалистская идея первичности существования человека по отношению к его сущности. Идея эта хороша для обострения чувства личной ответственности за выбираемую жизнь, однако, на наш взгляд, ущербна в универсальном онтологическом смысле.

Всё, что существует, имеет сущность, некое необходимое содержание и связанное с ним качество. Человек не исключение. От него только, как у «обречённого на свободу», требуется трудная духовная эволюция по превращению возможности в действительность. Мы имеем дело с частичным человеком, которому постоянно не хватает полноты и глобальности осознания.

Современное общество, создаёт мир стремительно растущего многообразия культурных форм, расширяет границы проявлений человеческого существования. Но поскольку многообразие само по себе не совпадает с полнотой проявления человечности, возникает гуманитарная проблема, насколько расширение границ возможного выражает подлинно человеческое.

Возможное ближайшим образом означает необязательное, поскольку всегда возможно и другое. В аспекте присвоения человеком своей подлинности оно может быть не обретением, а отчуждением его сущности.

Создавая мир необязательного, человек сам становится необязательным, мнимым, а не действительным. Поэтому, отнюдь не отвергая неизбежности многообразия форм человеческого существования, общество во избежание распада на уровне понимания человеческого как такового, должно искать идеи и культурные формы, удерживающие человека от потери сущности и десубстанциализации.

Не обязательно, чтобы это была какая-нибудь одинаковая для всех философская идеология. Важно, прежде всего, чтобы это была гуманитарная культура, открытая к Трансцендентному источнику, вертикаль, группирующая динамическое многообразие человеческих форм. Без такой стабилизирующей вертикали, без логической предпосылки Абсолютного культура, уравнивающая в значении все проявления человеческого, превращается в рассыпанную материю, ведёт к утрате человеком самого себя, превращая жизнь людей в безнадёжное отчуждение.

Гуманитарная культура, как выражающая проблемы духовного развития людей, обладает перманентным, не убывающим значением для человечества во все исторические времена. Её принижение или недооценка являются симптомом отклонения общества от реализации человечности в духе искомой подлинности и спасения, которые ввиду свободы и метафизической ответственности человека является, прежде всего, его собственным делом.

Литература

1. Бердяев Н.А. О назначении человека. — М.: Республика, 1993. — 383 с.
2. Громов В.Е. Смысл и границы человеческой духовности. Днепропетровск: НГУ, 2010. — 255 с.
3. Зеньковский В.В. Об образе Божьем в человеке. — Вопросы философии. — 2003, № 2 — С. 147—161.
4. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме. Проблема человека в западной философии. — М.: 1988. — 336 с.

КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ КРИТИКА ДЕМОКРАТИИ ФРИДРИХОМ НИЦШЕ

В контексте своих основных общефилософских идей, Фридрих Ницше, касаясь вопросов политической сферы, немалое внимание уделял критике демократической концепции.

Недовольство демократией у Ф. Ницше носит принципиальный характер. Демократия как «диктатура большинства», ее ценности являются для мыслителя абсолютно неприемлемыми, так как они абсолютно несовместимы с естественными законами жизни, которые предполагают отношения абсолютного произвола вышестоящих к нижестоящим. В этом контексте, Ф. Ницше и отстаивает свой идеал тоталитарного, аристократического государства. Нежизнеспособность демократии, как и иных идеологий большинства, являются для философа исходным пунктом детальной критики демократии.

Если говорить о негативных моментах в трактовки демократии у Ф. Ницше, то он, являясь оппонентом либеральной демократии своего времени, и само движение либерализма XIX века определял как форму «нигилизма» и «декаданса», выходящую по своим философским корням к более чем двухтысячелетней истории европейской культуры, европейского рационализма и христианского монотеизма [1, с. 161].

Обращаясь к реалиям жизни Германии второй половины XIX в. Ф. Ницше так оценивает эту в целом либеральную политику: «Власть посредственности существует благодаря торговле, прежде всего деньгам, инстинкт величайших финансистов выступает против всего необычного. Они не могут допустить революцию, социализм или милитаризм... Там где есть власть, они знают как быть властными, но их могущество всегда направлено в одну сторону. Наиболее благородное имя этой посредственности, конечно, слово «либерал» [1, с. 160–161].

Безусловно, что демократия и примыкающий к ней либерализм сами по себе оцениваются Ф. Ницше однозначно негативно, так как они ориентированы на интересы массы, на формирование посредственности. Однако, как к временному явлению жизни современного общества Ницше относится к демократии благосклонно.

Ницше видит будущие плоды демократии в создании новой европейской геополитической общности, в рамках которой позже возникнет и новый тип человека, который будет благоприятствовать установлению более естественных форм жизни, как их понимал Ф. Ницше. «Практическим результатом такого распространения демократии будет то, что она преобразуется в недалеком будущем в европейский народный союз, в котором каждый народ, отделенный целесообразными географическими границами, получит организацию кантона с его особыми правами» [2, с. 383].

Можно сказать, что Ницше «как в воду глядел» и относительно будущего единой Европы, и относительно предпосылок к укреплению демократии. Все о чем говорил Ницше, сбылось.

Однако, по мнению Ф. Ницше, эта демократическая интеграция в далекой перспективе создаст условия для появления «сверх национального и кочевого вида человека», который в силу своих определенных черт, что сформировались в условиях демократии, «подготовлен к рабству» и станет средой для появления сильных людей, тиранов.

«Те же самые новые условия, под влиянием которых в общем совершается уравнивание людей и приведение их к посредственности, т. е. возникновение полезного, трудолюбивого, на многое пригодного и ловкого стадного животного «человек», в высшей степени благоприятствуют появлению исключительных людей, обладающих опаснейшими и обаятельнейшими качествами... *Сильный* человек в отдельных и исключительных случаях должен становиться сильнее и богаче, чем он, может быть, был когда-либо до сих пор, - благодаря отсутствию влияния предрассудков на его воспитание, благодаря огромному разнообразию упражнений, искусств и притворств. Я хочу сказать, что демократизация Европы есть вместе с тем невольное мероприятие к расположению *тиранов* — если понимать это слово во всевозможных смыслах, а также и в умственном» [3, с. 362]. Видно, что демократия, по мнению Ницше, движется к своей противоположности — тирании меньшинства, как к итогу антропологических изменений человека, что вызваны демократией.

Таким образом, демократия по Ф. Ницше создает благоприятные политические условия для антропологических изменений в обществе, которые способствуют появлению расы рабов и расы господ, в конечном счете, подготавливают появление сверхчеловека.

Тут можно провести аналогию с учением Ф. Ницше о государстве. Демократия, так же как и институт государства, сами по себе дисгармонируют с универсальными законами жизни. Однако они полезны как средства, могущие привести современное массовое общество к истинным, формам существования через определенные антропологические изменения в нем. Хотя Ф. Ницше считал, что для государства более приемлемой является тоталитарная форма правления, демократия, видимо, считается мыслителем другой дорогой ведущей к той же самой цели.

Литература

1. Мочкин А.Н. Метаморфозы консерватизма в философии А. Шопенгауера и Ф. Ницше: В кн. От абсолюта свободы к романтике равенства. Из истории политической философии // М.: Российская академия наук. Институт философии, 1994. — 212с.
2. Ницше Ф. Странник и его тень. Т. 2 // М.: «REFL-book», 1994. — 400 с.
3. Ницше Ф. По ту сторону добра и зла // М.: Мысль, 1990. — 829 с.

СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ

ПСИХОЛОГІЯ

А.О. ГАЛУЩЕНКО,

студентка Інституту післядипломної освіти
Київського національного університету ім. Т. Шевченка

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ТА ТРИВОЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність проблеми дослідження. В умовах суспільної трансформації нині формується уважніше та вимогливіше, ніж раніше, ставлення до особистості, нове розуміння соціального та психологічного благополуччя, самореалізації, її становлення. Наш час вимагає від кожної дитини старшого шкільного віку активності, вміння актуалізувати здібності та реалізувати себе як особистість у різних сферах діяльності та навчання.

Безумовно трансформації, які відбуваються в сучасному українському суспільстві, впливають на становлення та розвиток свідомості, самосвідомості, а також суб'єктності дитини старшого шкільного віку, а також на якість її самореалізації у подальшому виборі професійної сфери.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема самореалізації особистості є насамперед психологічною проблемою, однак вона ще не розкрита на належному рівні. Різним аспектам самореалізації особистості присвячено роботи А. Деркача, Е. Дорошенко, О. Іванової, Л. Кандибович, Є. Клімова, Л. Корнеевої, В. Рибалки, В. Сафіна, Л. Сохань, В. Татенко, В. Шадрікова.

У той же час недостатньо вивченим є вплив на самореалізацію людини її особистісних властивостей. Зокрема, недостатньо дослідженим залишається вплив тривожності. Особливо це стосується вивчення впливу тривожності у дітей старшого шкільного віку. Відповідно до вказаного, *актуальною метою дослідження* є встановлення зв'язку між самореалізацію та тривожністю особистості дитини старшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Проблема самореалізації особистості в цілому є значущою для багатьох сучасних концепцій про людину. Однак на сьогоднішній день дане поняття недостатньо вивчене, і єдиного підходу до його розуміння не існує. У найзагальнішому вигляді самореалізація є процесом реалізації себе в житті, повсякденній діяльності, пошуку та ствердження свого особливого життєвого шляху, своїх цінностей, змісту свого існування.

Найчастіше поняття «самореалізація» інтерпретується як «реалізація власного потенціалу» [1, с. 13].

Аналізуючи праці зарубіжних науковців, О. Сахнік робить висновок, що основу феномену самореалізації людини складають її потреби зростання, розвитку і самовдосконалення, які описують дуже близькі явища, такі як: прагнення здійснити повну реалізацію справжніх можливостей (К. Хорні); бажання найбільш повного виявлення та розвитку своїх здібностей (К. Роджерс); прагнення людини стати тим, чим вона може стати (А. Маслоу) [5]. Виходячи з теорії самореалізації К. Хорні, у людини є як реальне «Я», так й ідеальне «Я», і процеси реалізації можуть бути спрямовані на будь-яке з них. Реальне «Я» веде особистість здоровим шляхом розвитку, а спрямованість на реалізацію ідеального «Я» призводить до різних невротичних, соматичних, психопатологічних проблем [5].

Аналізуючи праці корифеїв психологічної науки (К. Абульханова-Славська, Л. Анциферова, Б. Ананьев, Є. Галажинський, Л. Коростилева, Д. Леонтьєв, І. Єгоричева, Д. Фельдштейн та ін.), С. Кудінов зауважує, що більшість вітчизняних дослідників розглядають самореалізацію як цілісний процес самовдосконалення. При цьому людині властиве прагнення як до сутнісної, внутрішньої реалізації (самоактуалізація), так і до суто зовнішньої реалізації себе [3, с. 337].

Великої уваги у процесі самореалізації надається суб'єктній активності людини. В. Харченко зазначає, що становлення особистості великою мірою від зусиль самої людини, орієнтованих на самовдосконалення та самореалізацію як неодмінну умову досягнення успіху у житті. При цьому, на думку В. Харченко, потреба самореалізації є однією із ключових потреб людини, і задовольняється вона у будь-якій діяльності, не обов'язково лише в тій, де людина розвиває свої сутнісні сили і стає суб'єктом творчості [6, с. 123].

Самореалізація особистості тісно пов'язана із потребами і мотивами діяльності як раз відповідно до її вікових етапів розвитку. У старшому шкільному віці важливим показником успішності життєдіяльності є рівень соціалізації та готовність до вибору професійного шляху.

С. Кудінов зазначає, що до психологічних умов, що сприяють успішності самореалізації особистості, відносяться психічні пізнавальні процеси, властивості особистості і психоемоційні стани. У той же час агресія, тривожність, нервовість, роздратованість, значна схильність до стресів та неадекватної поведінки під час вирішення проблем не сприяють самореалізації особистості [3, с. 338].

Високий рівень тривожності здійснює демобілізуючий вплив на дитину, яка відчуває себе неспроможною виконати, наприклад, шкільне завдання, навіть володіючи необхідними знаннями, втрачає здатність правильно оцінити складність завдання та рівномірно розподілити час, відведений на його реалізацію. Також високий рівень тривожності ускладнює діяльність, звужуючи зону уваги та гнучкість стратегій дій, знижує інтелектуальну працездатність, дезорганізує діяльність включно до відмови від неї, викликає надмірну емоційну

напругу, а в довгостроковій перспективі — сприяє формуванню низької самооцінки у дитини [4].

Однак спостерігаємо й протилежну думку. За ствердженням Д. Мольченко, В. Шевченко, тривожність як сигнал про небезпеку привертає увагу до можливих труднощів, перешкод для досягнення мети, що міститься в ситуації, дозволяє мобілізувати сили і тим самим досягти якнайкращого результату. Тому нормальний (оптимальний) рівень тривожності розглядається як необхідний для ефективного пристосування до дійсності (адаптивна тривога). У цьому контексті тривожність тісно пов'язана з мотивацією до успіху, стійким прагненням до самореалізації [7, с. 232].

Узагальнюючи вищевказане, підтримуємо думку дослідників М. Є. Паламарчук і Л. С. Сердюк [7], за якими стан тривожності, залежно від показника рівня, може спричиняти як позитивний, так і негативний вплив на діяльність та успішність самореалізації дитини старшого шкільного віку.

Висновки. Відповідно до вищевказаного адаптивний рівень тривожності мобілізуюче впливає на дитину, активізує її навчальну діяльність, однак за умови формування стійкої особистісної тривожності — здійснює негативний вплив на успішність навчання, соціалізацію та свідомий вибір професійного шляху.

Література

1. Голованова Т. М. Психологічні особливості самореалізації особи юнацького віку у віртуальному просторі / Т. М. Голованова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. — 2016. — Вип. 3(2). — С. 12–17.
2. Коропецька О. Психологічні детермінанти самореалізації особистості / О. Коропецька // Психологія особистості. — 2010. — № 1. — С. 115–123.
3. Кудинов С. И. Полисистемный подход исследования самореализации личности / С. И. Кудинов // Сибирский педагогический журнал. — 2007. — № 11. — С. 337–346.
4. Паламарчук М. Є. Вплив рівнів тривожності на пізнавальну діяльність студентів [Електронний ресурс] / М. Є. Паламарчук, Л. С. Сердюк. — Режим доступу : <http://studscientist.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/download/47/49>.
5. Харченко В. Є. Теоретичний аналіз підходів щодо визначення поняття «самореалізація особистості» у психологічній літературі / В. Є. Харченко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Психологія і педагогіка. — 2014. — Вип. 30. — С. 123–127.

Розділ 5

ПРАВО

УДК 342.2. 081

К.М. ПАСІЧНИК,
адвокат

ЮРИДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

Анотація. Стаття присвячена юридичним особливостям процедури сурогатного материнства, ускладненої іноземним елементом. Проаналізовано суб'єктний склад учасників правовідносин сурогатного материнства, а також критерії, яким повинна відповідати кожна зі сторін договору про виношування дитини як основного регулятора правовідносин між сурогатною матір'ю та подружжям генетичних батьків. Окрему увагу присвячено документам, якими супроводжується процес сурогатного материнства, з урахуванням іноземного елементу.

Ключові слова: сурогатне материнство, ембріон, допоміжні репродуктивні технології (ДРТ), біологічне (генетичне) батьківство, подружжя, дитина, іноземець, медичні показання, договір про виношування дитини, безпліддя, екстракорпоральне запліднення.

Постановка проблеми. Впродовж тривалого часу Україна залишається однією з небагатьох країн, де сурогатне материнство на комерційній основі прямо передбачене законом. Наведена обставина, а також порівняно невисока вартість послуг сурогатних матерів, стрімкий розвиток допоміжних репродуктивних технологій (далі - ДРТ), роблять Україну юридично привабливою для іноземних громадян, які не можуть стати батьками у природний спосіб та не бажають усиновити дитину. Цілком справедливо, що і сурогатна мати, і генетичні батьки, вступаючи у ці специфічні правовідносини, прагнуть одержати якомога більше гарантій. Позаяк законодавство України залишається доволі лаконічним у цьому зв'язку, а окремі норми розосереджені з-поміж різноманітних юридичних джерел, запитання багатьох іноземців щодо особливостей процедури сурогатного материнства в Україні, наявності у них юридичної можливості стати учасниками цих правовідносин, а також конкретного алгоритму їхніх дій за таких обставин залишається без відповіді.

Стан дослідження. Незважаючи на те, що стрімкий ріст попиту на послуги сурогатних матерів збільшує пропозицію, і жінок, що бажають стати сурогатними матерями, стає дедалі більше, наука приділяє небагато уваги цьому надскладному та доволі делікатному питанню. Більше того, ґрунтовних досліджень, присвячених правовідносинам сурогатного материнства, ускладнених іноземним елементом, в Україні майже немає. В той же час, вказане питання частково досліджувалося

Н.Абятіповою, Т.Борисовою, І.Вересом, О.Данченко, П.Козіною, А.Коломійцем, Р.Майдаником, Х.Мирсаєвим, О.Михальчук, О.Онщенко, Ю.Талановим, О.Хіневич, О.Явор.

Виклад основного матеріалу. Маловідомо, що сурогатне материнство зберігає свою актуальність як предмет правового дослідження іще з часів Плутарха. Останній описував ситуацію, що нагадує сучасне сурогатне материнство: «Стратоніка, розуміючи, що її чоловікові необхідно мати законних дітей для передачі у спадок його царської влади і, не народжуючи сама, переконала його зробити дітей з іншою жінкою і дозволити їй, Стратоніці, прийняти їх як своїх рідних. Дейотар, захоплений її самовідданістю, надав їй свободу дій, і вона, вибравши з числа полонених прекрасну дівчину на ім'я Електра, звела її з Дейотара, а народжених від цього союзу дітей виховала як своїх законних, з любов'ю і прекрасною щедрістю» [10].

Відомо, що у Стародавньому Римі чоловіки віддавали своїх дружин *ventrem locare* (під найм) подружнім парам, де дружина була безплідна, і дитина, народжена за допомогою «найманої» матері, в подальшому була законною дитиною безплідної подружньої пари [10].

З часом науково-технічний прогрес, як і процес жіночої емансипації сприяли пошуку нових шляхів вирішення проблеми безпліддя, одним із яких стало сурогатне материнство.

Юридичний та моральний аспекти сурогатного материнства уже тривалий час є предметом гострих юридичних дискусій у багатьох країнах світу, включаючи Україну. Причиною цьому є прогресивність українського законодавця у питанні застосування ДРТ, у порівнянні із деякими європейськими країнами, як-то Австрія, Нідерланди, Німеччина, Швейцарія, де сурогатне материнство заборонено взагалі.

Незважаючи на те, що поняття сурогатного материнства в Україні на законодавчому рівні не визначено, ним, фактично, позначається процес, що складається з трьох етапів:

- 1) вагітності, що настала в результаті перенесення в порожнину матки сурогатної матері ембріона або ембріонів, отриманих шляхом запліднення *in vitro* (у склі), які генетично не споріднені з сурогатною матір'ю та при цьому генетично споріднені принаймні з одним з потенційних батьків (біологічних батьків);
- 2) народження дитини (дітей) сурогатною матір'ю;
- 3) передачі дитини (дітей) біологічним батькам, для яких виношування вагітності та народження дитини є неможливими за медичними показаннями [8].

В той же час, немає жодних сумнівів щодо перебування процесу сурогатного материнства у правовому полі України. Повнолітня особа наділена правом за медичними показаннями на проведення щодо неї лікувальних програм ДРТ згідно з порядком та умовами, встановленими законодавством (ч. 7 ст. 281 Цивільного кодексу України). Окрім того, така особа може виступати донором органів, інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин (ч.1 ст.290 ЦК України) [7].

Згідно ч.1 ст.3 Закону України „Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства”, перебуваючи в Україні на законних підставах, такі особи користуються тими самими правами і свободами, несуть такі самі обов'язки, як і

громадяни України, за деякими винятками, до яких сурогатне материнство не належить [5]. Відтак, генетичні-батьки іноземці, що набагато простіше ставляться до питання запліднення *in vitro* та, як правило, мають вищий рівень платоспроможності, ніж українці, дедалі частіше стають стороною договору про виношування дитини, у порівнянні із громадянами України.

Необхідно зазначити, що законодавець приділяє чималу увагу умовам, яким повинні відповідати сторони договору. Так, *генетичними батьками* можуть бути лише *особи, які перебувають у зареєстрованому шлюбі між собою*.

Незважаючи на те, що прямої вказівки у законі немає, очевидно, йдеться про поняття шлюбу в розумінні ст.21 Сімейного кодексу України, як сімейного союзу саме чоловіка і жінки [6]. Відповідно, генетичними батьками не можуть бути одностатеві іноземні подружжя, навіть за умови, що їх шлюб зареєстровано у порядку, встановленому законом країни їх громадянства.

Особи, які проживають однією сім'єю, у так званому цивільному шлюбі, не перебуваючи при цьому у зареєстрованому шлюбі, чи одинока особа не можуть бути генетичними батьками.

Окрім того, відповідно до п.6.1. Порядку застосування ДРТ в Україні затвердженого наказом Міністерств охорони здоров'я України від 09.09.2013 № 787 (надалі — Порядок) [1], однією із необхідних умов для проведення сурогатного (замінного) материнства є *наявність у генетичних батьків медичних показань до нього, передбачених п.6.2. порядку*, а саме:

- відсутність матки (вроджена або набута);
- деформація порожнини або шийки матки при вроджених вадах розвитку або внаслідок хірургічних втручань, доброякісних пухлин, при яких неможливе виношування вагітності;
- структурно-морфологічні або анатомічні зміни ендометрія, що призводять до втрати рецептивності, синехії порожнини матки, які не піддаються лікуванню;
- тяжкі соматичні захворювання, при яких виношування вагітності загрожує подальшому здоров'ю або життю реципієнта, але які не впливають на здоров'я майбутньої дитини;
- невдалі повторні спроби ДРТ (4 і більше разів) при неодноразовому отриманні ембріонів високої якості, перенесення яких не приводило до настання вагітності.

Як справедливо зауважують у цьому зв'язку Оніщенко О. та Козіна П., „репродуктивна медицина можлива лише за медичними показаннями, в жодному разі не за соціальними. Так, договір сурогатного материнства не може бути укладений через те, що дружина боїться виношувати дитину, тому що може погладшати, або що їй доведеться залишити на якийсь час роботу. Іншими словами, це лише питання здоров'я, дійсної можливості генетичних батьків-іноземців до зачаття та народження дитини [11].

Іншою самостійною умовою, згідно п.6.10-6.11 Порядку, є *відібрання у генетичних батьків заяви пацієнта/пацієнтів щодо застосування ДРТ* [1]. Необхідно зазначити, що, за загальним правилом, *заява щодо застосування ДРТ* не повинна засвідчуватись нотаріально. Таку заяву генетичні батьки підписують у

присутності лікаря та керівника закладу охорони здоров'я, де проводитиметься запліднення, за допомогою ДРТ. Однак, з урахуванням того, що генетичні батьки-іноземці, найімовірніше, українською мовою не володіють, заяву можна оформити, за допомогою перекладача, у будь-якого нотаріуса. Справжність підписів заявників та перекладача буде засвідчено нотаріально.

Необхідно звернути увагу, що *подружжя (або один з майбутніх батьків), в інтересах якого здійснюється сурогатне материнство, повинно (повинен) мати генетичний зв'язок з дитиною, якого не повинно бути у сурогатної матері.* В той же час, дозволяється виношування вагітності близькими родичами майбутніх батьків (мати, сестра, двоюрідна сестра тощо).

Відповідно до вимог ст.281 Цивільного кодексу України [7], а також ст.6 Закону України „Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині” [4], кожен із генетичних батьків повинен бути *повнолітнім та дієздатним.*

Необхідно зазначити, що правовий інтерес для іноземних громадян-потенційних генетичних батьків складає, у цьому зв'язку, поняття повноліття та дієздатності, яке у різних країнах настає у різному віці.

Згідно ст.34 ЦК України [7], яка встановлює критерій повноліття, незалежно від країни громадянства потенційних генетичних батьків, повнолітньою є особа, яка досягла вісімнадцятирічного віку.

Відповідно, подружжю генетичних батьків-іноземців, які приїжджають на Україну, з метою укладення із громадянкою України договору про виношування дитини, необхідно подбати про наявність у них із собою, окрім документів, що посвідчують особу, оригіналів перекладених та, у передбачених законом випадках, апостильованих свідоцтва про реєстрацію шлюбу між ними, медичних документів, якими підтверджується наявність показань для застосування ДРТ, а також заяви про таке застосування, яка може бути оформлена в Україні.

Іншим, не менш важливим учасником правовідносин сурогатного материнства, є потенційна сурогатна мати. Згідно п.6.4. Порядку [1], нею може бути повнолітня дієздатна жінка за умови наявності власної здорової дитини, а також за відсутності медичних протипоказань, які можуть бути виявлені в ході додатково обстеження.

Отже, якщо сурогатною матір'ю має намір стати громадянка України, яка не досягла 18-річного віку, однак має власну здорову дитину та не має протипоказань щодо застосування ДРТ, вона не може цього зробити навіть попередньо пред'явивши генетичним батькам належним чином засвідчену копію такого, що набрало законної сили, рішення органу опіки і піклування або суду про надання їй повної цивільної дієздатності в порядку емансипації, на підставі ст.35 ЦК України [7].

Крім копії документу, що посвідчує особу, від сурогатної матері належить відібрати декілька заяв, підписи на яких, попри відсутність прямої вказівки закону, рекомендується також посвідчити нотаріально.

Однією із таких заяв є, заява, адресована закладу охорони здоров'я, що безпосередньо застосовуватиме ДРТ, щодо наміру жінки стати сурогатною матір'ю,

усвідомлення необхідності проходження клінічного обстеження, усвідомлення порядку проведення процедури тощо.

Другою заявою, яку рекомендовано відібрати у потенційної генетичної матері, до моменту укладення договору про виношування дитини, є заява про її згоду на запис генетичного подружжя батьками дитини.

Сурогатна мати також повинна пред'явити генетичним батькам та закладу охорони здоров'я копію свідоцтва про шлюб або про розлучення, якщо вона перебуває або перебувала у шлюбі, а також копію свідоцтва про народження дитини (дітей).

Видається, що поза увагою законодавця залишився той факт, що у сурогатної матері повинна бути власна здорова дитина. Наведене не враховано у Порядку [1] при визначенні переліку документів, необхідних для застосування ДРТ. В той же час, поряд зі свідоцтвом про народження дитини, потенційним генетичним батькам-іноземцям доцільно наполягти також на пред'явленні результатів обстеження стану здоров'я дитини або лікарського висновку щодо таких результатів до моменту укладення договору із сурогатною матір'ю.

Якщо сурогатна мати, на момент укладення договору про виношування дитини, перебуває у зареєстрованому шлюбі, для її участі у програмі сурогатного материнства згода також повинна бути надана її чоловіком.

У цьому разі, видається за доцільне відібрати аналогічну згоду, а також згоду на запис генетичного подружжя батьками дитини, і від чоловіка, з яким потенційна сурогатна мати проживає однією сім'єю (у цивільному шлюбі) на момент укладення договору про виношування дитини із генетичними батьками.

Після того, як сторони надали одна одній усі документи, про які йдеться вище, а також їх належним чином засвідчені переклади, можна переходити до наступного етапу — укладення договору про виношування дитини. За юридичною природою фахівці у галузі права здебільшого відносять такий договір до договорів про надання послуг [12].

Питання щодо форми такого договору залишається не визначеним на законодавчому рівні, як і питання його істотних умов. Останні ж взагалі є темою для окремого дослідження, з урахуванням об'єму питань, що входять до його предмету.

Оскільки Порядком [1] вимагається надання закладу охорони здоров'я нотаріально засвідченої копії письмового спільного договору між сурогатною матір'ю та генетичними батьками, доцільно було б включити його до переліку договорів, що підлягають обов'язковому нотаріальному посвідченню, так як перспектива нотаріального засвідчення документу, викладеного у простій письмовій формі, видається сумнівною.

З урахуванням специфіки прав та обов'язків, що виникатимуть на підставі договору про виношування дитини, ризиків, які несуть обидві сторони, критично необхідно закріпити його істотні умови на законодавчому рівні. Разом з тим, до внесення відповідних змін до чинного законодавства України, такий договір вважається укладеним за фактом досягнення сторонами згоди щодо його предмету - виношування дитини, її народження та подальша передача подружжю, що надає

генетичний матеріал, за винагороду. Іншими умовами договору є його ціна, права та обов'язки сторін, умови розірвання, припинення, а також відповідальність за його невиконання або неналежне виконання.

Як справедливо звертають увагу Оніщенко О. та Козіна П., „з приводу можливості укладення договору сурогатного материнства на території України іноземцями часто виникають непорозуміння та суперечки. Все залежить від того, яким чином питання сурогатного материнства вирішується на батьківщині „замовників”. Не поодинокі випадки, коли генетичні батьки-іноземці не можуть забрати додому вже народжену сурогатною матір'ю дитину, оскільки відповідно до чинного законодавства їх держави такий вид репродуктивних технологій не передбачений або заборонений законом”[11].

Данченко О. пропонує запобігти виникненню такої проблеми шляхом попереднього отримання довідки з Міністерства закордонних справ або посольства (консульства) відповідної держави про легітимність сурогатного материнства в цій країні. У цій довідці також має бути визначений порядок оформлення генетичними проїзних документів на майбутню дитину, народжену від сурогатної матері в Україні [9].

Після укладення договору про виношування дитини, сторони укладають також договір із закладом охорони здоров'я про застосування ДРТ, який є класичним прикладом договору про приєднання. Оскільки сторони не можуть наполягати на включенні до такого договору додаткових умов або виключення із нього існуючих, єдиною порадою генетичним батькам-іноземцям є забезпечити себе нотаріально засвідченим перекладом його змісту.

Після народження дитини сурогатною матір'ю, інформація про неї, в день виписки з пологового будинку або відділення по телефону надається до дитячої поліклініки (за місцем проживання дитини). Якщо батьками дитини, народженої сурогатною матір'ю, є іноземці, вони повідомляють тимчасове місце проживання до моменту оформлення документів та виїзду з країни для здійснення патронажу спеціалістами з педіатрії та спостереження [9].

Державна реєстрація народження дитини проводиться за заявою генетичного подружжя іноземців. Так, відповідно до Правил реєстрації актів цивільного стану в Україні, затверджених Наказом Міністерства юстиції України 18.10.2000 № 52/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України 24.12.2010 № 3307/5), реєстрація актів цивільного стану за заявами іноземців провадиться за законодавством України. При цьому лише в графі «Для відміток» робиться відповідний запис про сурогатну матір [2].

Вказану заяву доцільно оформлювати за участю перекладача та посвідчувати нотаріально. Одночасно з документом, що підтверджує факт народження дитини сурогатною матір'ю, подається заздалегідь оформлена заява про її згоду на запис генетичного подружжя батьками дитини, справжність підпису на якій має бути нотаріально засвідчена, а також довідка про генетичну спорідненість батьків (матері чи батька) з плодом, що видається закладом охорони здоров'я, який здійснював застосування ДРТ.

У той же час, генетичні батьки-іноземці мають можливість звернутися до посольства (консульства) своєї держави з метою реєстрації народження дитини, якщо це передбачено законодавством відповідної країни. При цьому фахівці у галузі права наголошують на необхідності заздалегідь з'ясувати позицію посольства (консульства) держави, де генетичні батьки мають постійне місце проживання, щодо визначення громадянства дитини. Навіть коли у свідоцтві про народження дитини будуть зазначені імена обох батьків, в той час як у ході екстракорпорального запліднення використовувався біологічний матеріал лише одного з них та донорські гамети, посольство (консульство) може відмовити у видачі паспорта на дитину, якщо законодавство цієї держави пов'язує набуття громадянства із кровною спорідненістю з дитиною. Тоді виникає необхідність в отриманні імміграційної візи на дитину, що є, як відомо, довготривалою процедурою [9].

Після отримання генетичними батьками паспортного документа або, за необхідності, візи на новонароджену дитину у посольстві (консульстві) своєї держави в Україні, вони, разом із дитиною, можуть вирушати у країну свого громадянства або постійного президентства для подальшого проживання.

З урахуванням браку законодавчого врегулювання процедури сурогатного материнства, фахівці у галузі права справедливо звертають увагу на чималу кількість судових спорів, пов'язаних із ним. Зокрема, в учасників цих своєрідних та складних правовідносин, найчастіше виникають спори щодо визнання договорів недійсними, оспорування материнства, виключення відомостей з актового запису про народження та внесення змін до нього, встановлення родинного зв'язку новонародженої дитини з генетичними батьками, визнання материнства/батьківства тощо[8]. Відтак, генетичне подружжя іноземців, укладаючи договір про виношування дитини із громадянкою України, керуючись чинним законодавством України, повинно враховувати, що вірогідний спір, навіть якщо такий договір уже виконано, буде, найімовірніше, вирішуватись українським судом.

При цьому, чинне законодавство України захищає сурогатних батьків, встановлюючи, що подружжя визнається батьками дитини, як у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям в результаті застосування ДРТ, так і у разі народженої дружиною після перенесення в її організм ембріона людини, зачатого її чоловіком та іншою жінкою в результаті застосування ДРТ (ч. 2, 3 ст. 123 Сімейного кодексу України)[6].

Як справедливо зазначає Бобак О., аналізуючи ст.123 СК України [6]: „Положення цієї статті свідчать про те, що СК України у питаннях штучного запліднення за допомогою сучасних репродуктивних технологій не захищає інтереси біологічної матері, а ставить на перше місце умови угоди, яка була укладена між сурогатною матір'ю та подружжям”[8].

Окрім того, Оніщенко О. та Козіна Ю. висувають, у цьому зв'язку, аргументовану гіпотезу, що у такий спосіб законодавець також забезпечує і захист прав дитини, гарантуючи їй право на родину[11].

Саме цим фактором визначається юридична привабливість України, в питаннях сурогатного материнства, у порівнянні з, наприклад, Російською

Федерацією, Канадою, деякими штатами Америки, де особи, які перебувають у шлюбі, та які дали згоду у письмовій формі на імплантацію ембріона іншій жінці, з метою його виношування, можуть бути записані батьками дитини лише за згодою жінки, яка народила дитину [9].

На додачу до цього, ст.139 СК України [6] передбачає можливість оспорування материнства жінкою, яка записана матір'ю дитини, або жінкою, яка вважає себе матір'ю дитини, але не записана нею. Однак, жодним чином не може бути оспорене материнство генетичної матері сурогатною матір'ю.

Висновки. Незважаючи на те, що законодавець уже висловився щодо легітимності сурогатного материнства, проблемою цього процесу, як і будь-якого іншого, залишається недостатня урегульованість. Вірогідно, причиною цьому є неготовність українського суспільства перетворювати дитину на об'єкт цивільного обороту. В той же час, варто лише скористатись браузером, щоб переконатись у актуальності питання сурогатного материнства. Оскільки останнє характеризується єдністю волі і волевиявлення усіх учасників цього процесу, то чи не найбільш урегульованим на законодавчому рівні повинно бути питання алгоритму кроків потенційних учасників правовідносин сурогатного материнства, що стане дієвою гарантією їх правової захищеності.

Література

1. Інструкція про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 1 листопада 2013 р. № 82 // Офіційний вісник України. — 2013. — № 82. — Ст. 446.
2. Про затвердження правил реєстрації актів громадянського стану в Україні: Наказ Міністерства юстиції України від 18 жовтня 2000 р. №52/5 // Офіційний вісник України. — 2000. — № 42. — Ст. 205.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. №2801-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — №4. — Ст.19.
4. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині: Закон України від 16 липня 1999 р. №1007-XIV // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — №41. — Ст. 377.
5. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 р. №3773-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2012. — №19—20. — Ст.179.
6. Сімейний кодекс України: Закон від 10 січня 2002 р. №2947-III // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — №21—22. — Ст.135.
7. Цивільний кодекс України: Закон від 16 січня 2003 р. №435-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — №40—44. — Ст.356.
8. Бобак О. Юридичні аспекти сурогатного материнства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://protokol.com.ua/ua/yuridichni_aspekti_surogatnogo_materinstva/
9. Данченко О. В Україну за дитиною [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ukrinur.kiev.ua/publications/publications_1.html
10. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. Сурогатне материнство. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D1%82%D0%BD%D0%B5_%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE
11. Оніщенко О.В., Козіна П.Ю. Сурогатне материнство в Україні та за кордоном / О.В. Оніщенко, П.Ю. Козіна // Юридичний вісник. — 2015. — №3 (36). — С.102—108.
12. Сидоренко М. Істотні умови договору щодо виношування дитини (сурогатне материнство) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sidorenko.at.ua/publ/1-1-0-3>

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

В.В. АЛЕКСЕЙЧУК,

експерт сектору дактилоскопічних видів досліджень та обліків
відділу криміналістичних видів досліджень

Рівненського Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

МЕТОДИ РОЗПІЗНАВАННЯ МАЛЮНКА ПАЛЬЦЯ В БІОМЕТРИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЯХ

Анотація. У статті детально розглянуті методи розпізнавання рисунка пальця в біометричних технологіях, а також показано властивості статичних біометричних методів ідентифікації особи для різних типів систем доступу.

Дактилоскопія — найбільш відомий та поширений метод встановлення особистості за біометричними параметрами, відмінно зарекомендував себе у криміналістиці 20-го століття і допоміг розкрити не оду сотню злочинів. Технології не стоять на місці, але відбитки пальців не перестають бути ключем ідентифікації особи. При цьому ідентифікація особи за відбитком пальця є найвдалішою біометричною технологією завдяки простоті використання, зручності і надійності. Вірогідність помилки при ідентифікації користувача за відбитками пальців набагато менше порівняно з іншими біометричними методами. Крім того, сам пристрій ідентифікації за відбитком пальця малогабаритний і прийнятний за ціною.

Папілярний візерунок — це своєрідний «паспорт», «ідентифікатор» людини. Адже навіть якщо шкіра на пальцях була пошкоджена, то з часом, у міру загоєння, візерунок відновиться. Унікальний він тому, що в природі в принципі немає абсолютно ідентичних істот, також як немає людей з ідентичним набором ДНК, однаковим малюнком райдужної оболонки ока, відбитка губ, візерунків на стопах ніг, розташуванням родимок на тілі.

Дактилоскопічний метод базується на унікальності та незмінності протягом життя відбитків пальців людини, що доведено криміналістичною наукою та підтверджено експертною практикою. На відбитку пальця знаходяться мінущі — унікальні для кожного узору точки зміни структури папілярних ліній — їх закінчення, роздвоєння, розрив, тощо. Система визначає для кожної мінущі її координати і орієнтацію папілярних ліній у цій точці. Еталонний відбиток містить приблизно 70 мінущі. Об'єктом дослідження в даній статті виступає зображення відбитка пальця [1].

Залежно від якості отриманого із сканера зображення відбитків пальців можна виділити деякі характерні ознаки поверхні пальців, які надалі будуть використовуватись в цілях ідентифікації.

На найпростішому технічному рівні, наприклад, якщо дозвіл отриманого із сканера зображення складає 300–500 dpi, на зображенні поверхні пальця можна виділити чималу кількість дрібних деталей (*minutiae*), по яких можна їх класифікувати, але, як правило, в автоматизованих системах використовують усього два типи деталей узору (особливих точок) [2-4]:

- кінцеві точки — точки, в яких «виразно» закінчуються папілярні лінії;
- точки розгалуження та злиття — визначаються як точки, в яких папілярні лінії роздвоюються.

На рис. 1 наведений приклад, на якому явно видно, що з себе представляють кінцеві точки і точки галуження.

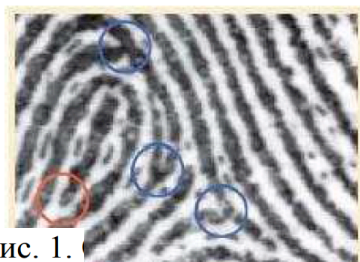

Рис. 1.

Рис. 2.

Рис. 7. Внутрішня будова папілярних ліній

Якщо є можливість отримати зображення поверхні пальця із роздільною здатністю, близькою до 1000 dpi, на ньому можна виявити деталі внутрішньої будови самих папілярних ліній, зокрема, пори потових залоз (рис. 2) (порожніми кільцями відмічені пори, чорними точками відмічені кінцеві точки і точки розгалуження та злиття) і відповідно використовувати їх

розташування в цілях ідентифікації. Проте цей метод мало поширений через складність отримання зображень такої якості в нелабораторних умовах.

В автоматизованому розпізнаванні відбитків пальців, на відміну від традиційної дактилоскопії, виникає значно менше проблем, пов'язаних з різними зовнішніми чинниками, що впливають на сам процес розпізнавання. При отриманні відбитків пальців фарбованим способом (за допомогою відкатки) важливо виключити або, принаймні, максимально зменшити зсув або поворот пальця, зміну тиску, зміну якості поверхні шкіри і т.д.

З електронних безфарбових сканерів отримати зображення відбитка пальця з достатньою для обробки якістю істотно простіше.

Практика показує, що відбитки пальців різних людей можуть мати однакові загальні ознаки, але абсолютно неможлива наявність однакових деталей. Тому загальні ознаки використовують для розділення бази даних на класи і на етапі аутентифікації. На другому етапі розпізнавання (унікальна ідентифікація) використовують вже локальні ознаки.

У даний час виділяють такі класи алгоритмів порівняння відбитків пальців:

За локальними ознаками:

Етап 1. Поліпшення якості вихідного зображення відбитка. Збільшується різкість кордонів папілярних ліній.

Етап 2. Обчислення поля орієнтації папілярних ліній відбитка. Зображення розбивається на квадратні блоки зі стороною більше 4 пікселів і по градієнтах яскравості обчислюється кут t орієнтації ліній для фрагмента відбитка.

Етап 3. Бінаризація зображення відбитка. Приведення до чорно-білого зображення (1 bit) порогової обробки.

Етап 4. Потоншення ліній зображення відбитка. Потоншення проводиться до тих пір, поки лінії не будуть шириною 1 піксель.

Етап 5. Виділення мінуцій. Зображення розбивається на блоки 9×9 пікселів. Після цього підраховується число чорних (ненульових) пікселів, що знаходяться навколо центра. Пікселем у центрі вважається мінуція, якщо він сам ненульовий, а сусідніх ненульових пікселів один (мінуція «закінчення») або два (мінуція «роздвоєння»).

Координати виявлених мінуцій і їхні кути орієнтації записуються у вектор: $W(p) = [(1x, 1y, 1t), (2x, 2y, 2t) \dots (xp, yp, tp)]$ (p — число мінуцій). При реєстрації користувачів цей вектор вважається еталоном і записується в базу даних. При розпізнаванні вектор визначає поточний відбиток (що цілком логічно).

Етап 6. Зіставлення мінуцій. Два відбитка одного пальця будуть відрізнятися один від одного поворотом, зміщенням, зміною масштабу і / або площею дотику у залежності від того, як користувач прикладає палець до сканера. Тому не можна сказати, чи належить відбиток даній людині, чи ні, на підставі простого їх порівняння (вектори еталона та поточного відбитка можуть відрізнятися по довжині, містити невідповідні мінуції і т.д.). Через це процес зіставлення повинен бути реалізований для кожної мінуції окремо.

Етапи порівняння:

- реєстрація даних;
- пошук пар відповідних мінуцій;
- оцінка відповідності відбитків.

При реєстрації визначаються параметри афінних перетворень (кут повороту, масштаб і зрушення), при яких деяка мінуція з одного вектора є певною мінуцією з другого. При пошуку для кожної мінуції потрібно перебрати до 30 значень повороту (від -15 градусів до +15), 500 значень зсуву (від -250 пкс до +250 пкс) і 10 значень масштабу (від 0,5 до 1,5 з кроком 0,1). Разом до 150 000 кроків для кожної з 70 можливих мінуцій. На практиці всі можливі варіанти не перебираються. Після підбору потрібних значень для однієї мінуції їх намагаються підставити і до інших мінуцій, інакше було б можливо зіставити практично будь-які відбитки один одному.

Оцінка відповідності відбитків виконується за формулою $K = (D * D * 100\%) / (p * q)$, де D — кількість мінуцій, що збігаються, p — кількість мінуцій еталону, q — кількість мінуцій ідентифікованого відбитка. У випадку, якщо результат перевищує 65%, відбитки вважаються ідентичними (поріг може бути знижений виставленням іншого рівня пильності).

Якщо виконувалась аутентифікація, то на цьому процес закінчується. Для ідентифікації необхідно повторити цей процес для всіх відбитків у базі даних

(потім вибирається користувач, у якого найбільший рівень відповідності (зрозуміло, його результат має бути вищим за поріг 65%)).

Кореляційне порівняння — два зображення відбитка пальця накладаються

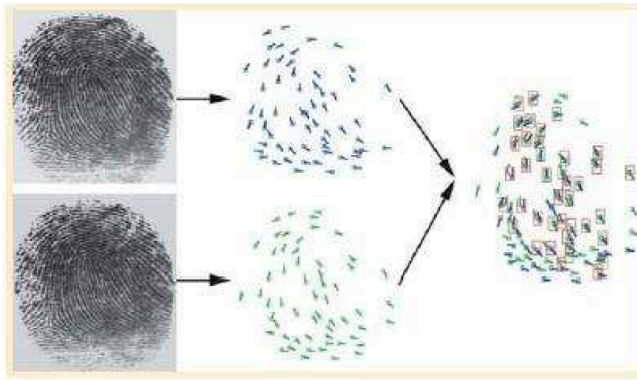

Рис. 3. Кореляційне порівняння

одне на одне, і підраховується кореляція (по рівню інтенсивності) між відповідними пікселями, обчислена для різних вирівнювань зображень один відносно одного (наприклад, шляхом різних зсувів і обертань) (рис. 3). За відповідним коефіцієнтом приймається рішення про ідентичність відбитків. Внаслідок складності і тривалості роботи даного алгоритму, особливо при вирішенні завдань ідентифікації

(порівняння «один-до-багатьох»), системи, побудовані з його використанням, зараз практично не використовуються [5, 6, 8].

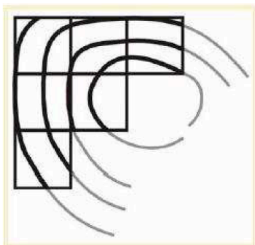

Рис. 4. Визначення ідентичності відбитків

Порівняння по особливих точках — по одному або декількох зображеннях відбитків пальців із сканера формується шаблон, що є двовимірною поверхнею, на якій виділені кінцеві точки і точки розгалуження та злиття. При порівнянні на відсканованому зображенні відбитка також виділяються ці точки, карта їх точок порівнюється із шаблоном, і по кількості точок, що збіглися, приймається рішення про ідентичність відбитків (рис. 4).

Завдяки простоті реалізації і швидкості роботи алгоритми даного класу є найбільш поширеними. Єдиним істотним недоліком даного методу порівняння є досить високі вимоги до якості отриманого зображення (близько 500 dpi) [5-8].

Порівняння за узором — у даному алгоритмі порівняння використовує безпосередньо особливості будови папілярного узору на поверхні пальців. Отримане зі сканера зображення відбитка пальця розбивається на безліч дрібних вічок, як показано на рис. 4.

Розташування ліній у кожному вічку описується параметрами

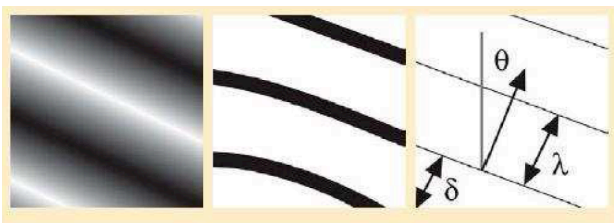

Рис. 10. Синусоїдальна хвиля розташування ліній

синусоїдальної хвилі (рис. 5), тобто, задаються початкове зрушення фази (δ), довжина хвилі (λ) і напрям її поширення (θ).

Спеціальний модуль розглядає папілярні лінії в квадратах по черзі, і кожен з них описує рівнянням синусоїдальної хвилі, тобто встановлює початкове зрушення фази, довжину хвилі і напрям її поширення. Саме ці дані і використовуються для ідентифікації: у базі даних еталонів зберігаються параметри всіх відрізків у кожній області. Потім порівнюються параметри

хвилевих представлень відповідних вічок еталонного зображення і зображення, отриманого при скануванні.

Перевагою алгоритмів цього класу є те, що дані алгоритми порівняння не потребують отримання зображення високої якості [5-8].

На жаль, метод порівняння за узором відбитка пальця поки не набув широкого застосування. Даний метод дуже складний для реалізації і вимагає солідної математичної бази. Лише небагато компаній узяли на озброєння подібний підхід.

У даній статті були розглянуті методи розпізнавання малюнка пальців, що набули найбільшого поширення у технологіях дактилоскопії, що використовуються у системах захисту інформації [8]. Вищевказані засоби розпізнавання малюнка пальців надають змогу підвищити захищеність інформаційних ресурсів. Зокрема біометричні системи не виключають використання класичних засобів надання доступу а лише доповнюють їх при розумному впровадженні та налаштуванні.

Література

1. Биометрия или сам себе идентификатор. — Режим доступа: <http://www.artkis.ru/biometria.php>.
2. Задорожный В. Идентификация по отпечаткам пальцев. Ч. 1 [Электронный ресурс] / В. Задорожный // PC Magazine/Russian Edition. — 2004. — № 1. — Режим доступа: <http://bre.ru/security/20994.html>.
3. Давлетханов М. Способы идентификации по отпечаткам пальцев [Электронный ресурс] / М. Давлетханов. — 2004. — Режим доступа: <http://www.infobez.ru/article>.
4. Jain A.K. A Multichannel Approach to Fingerprint Classification" // A.K. Jain, S. Prabhakar, L. Hong // IEEE transactions on pattern analysis and machine intelligence. — 1999. — Vol. 21, № 4. — P. 348 — 359.
5. Задорожный В. Идентификация по отпечаткам пальцев. Ч. 2 [Электронный ресурс] / В. Задорожный // PC Magazine/Russian Edition. — 2004. — № 2. — Режим доступа: <http://bre.ru/security/21052.html>.
6. Зиятдинов А.И. Принципы построения систем биометрической аутентификации / Зиятдинов А.И. — М.: МФТИ, 2005. — 8 с.
7. Кухарев Г.А. Материалы из монографии "Биометрические системы" / Кухарев Г.А. — СПб.: Политехника, 2001. — 240 с.
8. Мороз А.О. «Біометричні технології. Методи дактилоскопії».

С.П. ГЛАВАЦКИЙ,

аспирант кафедры метрологии стандартизации и сертификации
Одесской национальной академии связи им. А.С. Попова

В.Г. ТКАЧЕНКО,

научный руководитель, кандидат технических наук, доцент кафедры метрологии
стандартизации и сертификации Одесской национальной академии связи им. А.С. Попова

ИССЛЕДОВАНИЕ КОЛИЧЕСТВА И РАЗМЕРА КАДРОВ ПРОТОКОЛА 10 GIGABIT ETHERNET В МАГИСТРАЛЬНОЙ СЕТИ ПРОВАЙДЕРА

В настоящее время технология Ethernet является одной из наиболее широко распространенных и востребованных технологий для создания домашних сетей. Около 90% всех компьютерных сетей работают именно по этой технологии. С момента создания технология Ethernet пережила ряд модификаций. В зависимости от скорости передачи данных и передающей среды существует несколько вариантов технологии. К наиболее популярным относятся FastEthernet, GigabitEthernet и 10GigabitEthernet. В Ethernet сетях используются пакеты переменной длины. Минимальная длина кадра составляет 64 байта, максимальная равна 1518 байтам [1]. Размер пакета может существенным образом повлиять на эффективную пропускную способность протокола, а значит и на производительность сети. Знание эффективной пропускной способности каналов связи является важной задачей при исследовании и расчете показателей производительности компьютерных сетей.

Из проведенных ранее исследований [2–3] получены данные о зависимости производительности сети от размеров пакетов. Стоит отметить, что соотношение кадров по размерам меняется во времени в зависимости от использования абонентами различных современных сетевых сервисов. Свежих, современных данных о количестве кадров по размерам не обнаружено

Для получения статистических данных о размерах пакетов в сети был использован коммутатор уровня распределения DGS-3420-26SC с большим объемом трафика одного из одесских провайдеров. Загрузка магистрального порта коммутатора за 14 дней отображена на рисунке 1.

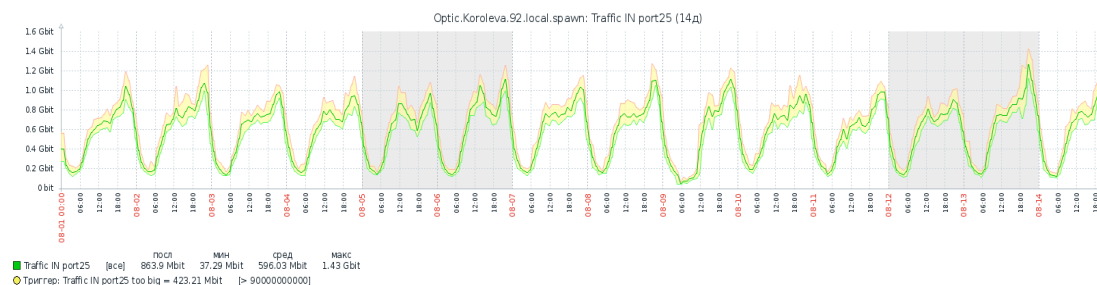

Рисунок 1. Загрузка порта коммутатора.

Как видно из рисунка 1 загрузка исследуемого порта коммутатора меняется от 100-200Мбит/с ночью до 1,2Гбит/с в “час пик”.

Данная модель коммутатора имеет 24 гигабитных SFP и 2 десяти гигабитных порта SFP+. Стоит отметить, что коммутатор имеет встроенное программное обеспечения для отображения размеров пакетов согласно рекомендаций RFC2544 [4]. Пример отображения данных о пакетах на порту отображены на рисунке 2.

```
DGS-3420-26SC Gigabit Ethernet Switch
Command Line Interface

Firmware: Build 1.00.B046
Copyright(C) 2011 D-Link Corporation. All rights reserved.
UserName:spawn
Password:*****

DGS-3420-26SC:admin#show packet ports 25
Command: show packet ports 25

Port number : 25
Frame Size/Type      Frame Counts      Frames/sec
-----
64                    132905193         171
65-127               2722523355        21915
128-255              2601114503        1833
256-511              2901231310        1002
512-1023             2992968174        1462
1024-1518            1023279572        33690
1519-2047            1471414638        3762
2048-4095            0                  0
4096-9216            0                  0
Unicast RX           3502024123        39854
Multicast RX         343405198         16
Broadcast RX         394689881         14
```

Рисунок 2. Отображения данных о пакетах на порту коммутатора

С целью получения данных с коммутатора была написана небольшая программа на языке shell, которая авторизуется по протоколу телнет с коммутатором, отображает статистику исследуемого порта, добавляет время измерения и удаляет данные счетчика пакетов. Программа размещалась на внутреннем сервере под ОС FreeBSD и запускалась планировщиком cron каждый час, полученные данные добавлялись в текстовый файл. Листинг программы отображен ниже.

```
#!/bin/sh
HOST='172.16.246.32'
USER='spawn'
PASSWD='xxxxxxx'
CMD='show packet ports 25'
CMD2='clear counters'
echo $(date)(
echo open "$HOST"
sleep 2
echo "$USER"
sleep 2
echo "$PASSWD"
sleep 2
echo "$CMD"
```

```
sleep 2
echo "$CMD2"
sleep 2
echo "logout")|telnet
```

Листинг 1. Скрипт получения данных

Для изучения распределения размеров кадров по времени проанализируем полученные данные за разные месяца, например за 1 Февраля 2017 и за 1 Апреля 2017, полученные данные сведем в таблицы 2 и 3.

Таблица 2 – Статистика распределения кадров по размерам за 1 Февраля 2017 г.

Время замера	Количество кадров						
	64	65-127	128-255	256-511	512-	1024-1518	1519-2047
0:00:00	1339906	173393774	7134215	3075843	6065822	212586020	29131803
1:00:00	832339	128457687	4827640	2153928	4127921	141374854	19747733
2:00:00	1088280	109898750	3165762	1572959	3284848	105050610	15164762
3:00:00	546420	95585965	2115981	1337431	1473638	85547452	10676539
4:00:00	542668	76682744	1532787	1072243	1068399	51721572	4990834
5:00:00	598332	73820915	1349116	947822	988443	46460109	4364260
Время замера	Количество кадров						
	64	65-127	128-255	256-511	512-	1024-1518	1519-2047
6:00:00	587317	73385346	1427418	961104	1038513	52073397	4450456
7:00:00	551479	77717364	1653670	1183101	1343126	80534966	8280954
8:00:00	548747	95311085	2645101	1645621	1846959	112461508	11725248
9:00:00	557521	110533131	3662490	2123861	2919038	130047960	14890824
10:00:00	564172	123694160	3954445	2425646	2957248	136246689	16311109
11:00:00	687375	130282558	4726758	2706369	2527804	136476977	12280007
12:00:00	616723	130156024	5166997	2756102	2947941	157075891	15202483
13:00:00	820616	140076524	5777767	2806207	3179550	151761978	18939848
14:00:00	799370	132391401	6112479	3239230	3723287	152838655	21779049
15:00:00	1096853	146330798	6571290	3709056	3486729	180835825	22826530
16:00:00	1173549	158852841	7924186	4335003	3709854	195893167	23549756
17:00:00	854499	137927432	8269130	4219201	4415895	231807368	22954895
18:00:00	927736	147274775	8632146	4555628	5118581	258401902	29947985
19:00:00	750424	159707740	1161267	6238776	6906213	276927360	32068495
20:00:00	2154524	189049377	1548137	5880602	6739089	311947526	32024801
21:00:00	916731	202501053	1844909	6774840	7552273	306050621	36352360
22:00:00	760921	198980755	1711012	6777101	7784627	296760604	29593117
23:00:00	890175	186788060	1496830	6377111	7545791	233252587	23326093
Средне	844967	134513496	6979067	3347410	3961084	171995794	19630181
%	0,24759	39,4153331	2,04501	0,98086	1,16068	50,3984488	5,7520631

Таблица 3 – Статистика распределения кадров по размерам за 1 Апреля 2017 г.

Время замера	Количество кадров						
	64	65-127	128-255	256-511	512-1023	1024-1518	1519-2047
0:00:00	915669	14788298	17054020	4396948	7090447	253869601	26725685
1:00:00	737341	97109143	10984881	3020842	5064395	176370418	17405932
2:00:00	627275	65639138	8156224	1956687	2767336	115487360	14829245
3:00:00	581589	50759007	5816181	1480571	2222206	86174733	12480150
4:00:00	579565	36378298	4564411	1081324	1858320	53652866	9113671
5:00:00	601305	28018344	3763994	1015320	2110754	42309564	10738292
6:00:00	865708	28672047	2800524	909304	2637882	43455530	10799269
7:00:00	762215	41263796	3674169	1441142	2609470	67854813	10224256
8:00:00	589177	59518648	4910592	1893814	2230005	98863742	12611479
9:00:00	594477	55261215	5566741	1894488	2401520	91266865	12585460
10:00:00	603746	71213891	6538280	2269302	3565326	124605785	11004564

11:00:00	606009	78525524	7391374	2828149	4118655	130213387	14003916
12:00:00	599163	68693582	8097646	2439526	3455150	118278537	13768390
13:00:00	596634	77032618	7744909	2481541	3343018	136665577	15380337
14:00:00	714994	86135326	7521529	2591215	3589119	149731200	11962233
15:00:00	1101680	99161959	10801035	2880221	4839729	175753688	10594744
16:00:00	1065466	11447620	14955308	3852157	4842839	219716828	15499806
17:00:00	1794327	11315140	16321899	3922892	6303091	193324312	22935539
18:00:00	1592833	11922718	18216323	4582683	6326367	201186928	26088370
19:00:00	936626	13296342	21131637	4761935	6784704	239638017	20895324
20:00:00	681590	13638166	18023308	4594837	7040973	232564048	23969035
21:00:00	703593	16829455	21088526	6076358	10143993	268119262	28153622
22:00:00	686226	21133505	25619609	7440914	10840254	328710910	40659358
23:00:00	699671	20460401	23397855	6243462	8411238	324220378	36751287
Среднее	801 537	95 487	11 422	3 168	4 774 866	161 334	17 882 499
%	0,27182	32,38261	3,8737199	1,07469	1,6192977	54,7133700	6,06448188

В результате практических исследований, были получены статистические данные о временной зависимости размеров пакетов в локальной сети провайдера. Наименьшее использование сети наблюдается с 3 до 7 утра. Наиболее часто передаваемыми оказались пакеты размером от 1024 до 1518 байт и пакеты от 65 до 127 байт. Отообразим среднесуточное соотношение размеров кадров на рисунке 3.

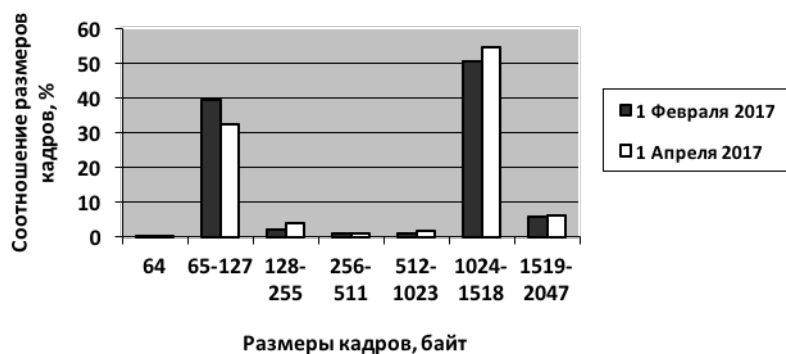

Рисунок 3. Среднесуточное соотношение размеров кадров

Проведенные практические исследования количества пакетов в сети по размерам кадров и расчеты пропускной способности, позволяют сделать следующие выводы:

- Наибольшее количество кадров имеет диапазон от 1024 до 1518 байт;
- Наибольшие потери пропускной способности вносят кадры размером от 65 до 127 байт, количество которых составляет 32-39%;
- Количество кадров в сети имеет временную зависимость;
- В сети не используются большие кадры от 2048 до 9216 байт.

Литература

1. Олифер В.Г., Олифер Н.А. Компьютерные сети: Принципы, технологии, протоколы. — СПб: Питер, 2001. — 287 с.
2. Главацкий С.П. Метод анализа нагрузки на маршрутизатор при преобразовании сетевых адресов / С. П. Главацкий //Збірник “Цифрові технології”. — № 19. — Одесса, 2016. — С. 53–58.

3. Главацкий С.П. Дослідження впровадження і продуктивності IPV6/С. П. Главацкий // Вестник Херсонского национального технического университета. — Херсон, 2016. — № 59 — С. 148—154
4. RFC 2544: Benchmarking Methodology for Network Interconnect Devices. <http://www.ietf.org/rfc/rfc2544.txt>.

Ю.В. ОКСАМИТНИЙ,

студент навчально-наукового інституту інформаційних та освітніх технологій
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ КОРПОРАТИВНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Сьогодні функціонування підприємств в динамічному середовищі характеризується високими вимогами до усіх виробничих і організаційних процесів, підвищенням соціальної відповідальності для малого та середнього бізнесу. Неменше важливим є і питання корпоративного навчання [1]. Дедалі більшого значення набуває корпоративне навчання, що організовується на підприємствах з метою навчання та професійного розвитку працівників.

Корпоративне навчання, на відміну від традиційного «професійного навчання», має характерні риси та пріоритети, серед яких можемо виділити наступні [2]:

1. До системи корпоративного навчання залучені і члени організації.
2. Корпоративне навчання має випереджувальний характер стосовно структурних змін та оновлення.
3. Корпоративне навчання є мотивуючим і спрямоване на формування потреби оволодіння новими знаннями, навичками, здібностями, на усвідомлення необхідності саморозвитку та самореалізації.
4. Корпоративне навчання неперервне — як у набутті професійних знань, навичок та вмінь, так і в соціально-культурному розвитку.
5. Система корпоративного навчання гнучка і мобільна, здатна адаптуватися до постійних змін, що відбуваються в суспільстві, економіці, на виробництві.
6. Метою корпоративного навчання є результативне передавання знань.
7. Корпоративне навчання є інноваційним або креативним.

Дослідження проблем, пов'язаних з формуванням та розвитком корпоративного навчання, знаходять відображення у працях багатьох науковців. Зокрема: вітчизняні (М. Безлепкіна, О. Грішнова, О. Голишенкова, М. Козак, В. Савченко, О. Харчишина), російські (О. Воронов, Д. Ісакова, К. Сорокіна, Д. Артюшкін,) та зарубіжні вчені (К. Вілер, Л. Денсфорд, Д. Кіркпатрік, К. Камерон)[1].

В науковій праці [3] автором зазначено, що стратегічною метою організації корпоративного навчання є підвищення ефективності бізнесу за рахунок системного розвитку знань і компетенцій найманих працівників.

Ця мета досягається за рахунок реалізації наступних цілей:

- передача працівникам необхідних знань, умінь, ділових якостей;
- формування і підтримка організаційної культури;
- мотивація і підвищення лояльності персоналу;
- створення позитивного іміджу компанії.

Корпоративне навчання персоналу не може бути ефективним, якщо воно представлене тільки разовими подіями: бізнес-тренінгами, семінарами, курсами, тощо. Тому компанії організовують власні корпоративні університети, центри для проведення професійної підготовки та організації неперервного навчання персоналу.

Отже, основними цілями корпоративного навчання для малого та середнього бізнесу є: створення конкурентної переваги; послідовний і комплексний організаційний розвиток компанії; формування функціональних систем управління; удосконалення індивідуальної результативності; підвищення ефективності роботи персоналу.

Варто відмітити, що питання побудови ефективних інформаційних систем керування професійною інформацією та підтримки безперервного навчання набуває особливої значущості в умовах екстенсивного розвитку науки і технологій. Не є винятком і малий та середній бізнес комерційних організацій, адже їм потрібні власні системи корпоративного навчання, які відображають бізнес. Все частіше відчувається необхідність у створенні таких систем на базі сучасних web-технологій. Отже, задача створення web-орієнтованої інформаційної системи корпоративного навчання для малого та середнього бізнесу є актуальною.

Сьогодні доцільним є широке застосування найсучасніших web-технологій, які базуються на одержанні якісних оцінок даних і наближених висновків на цій основі, що підкреслюють необхідність і обґрунтованість даної розробки. Безумовно, що існують схожі за тематикою системи, які мають певні переваги та недоліки.

Створена система повинна бути орієнтованою на спрощення користування web-сервісом на мобільних пристроях. Для реалізації поставленої задачі необхідно:

- здійснити аналіз сучасних освітніх вимог до інформаційних систем корпоративного навчання; останніх досліджень з проблеми проектування сервісів і технологій хмарних обчислень; моделей використання хмарних сервісів та переваг й недоліків існуючих засобів хмарних технологій;
- проаналізувати особливості програмних систем, що застосовуються для керування web-контентом інформаційних порталів навчального та професійного призначення;
- розробити web-сервіс корпоративного навчання для малого та середнього бізнесу;
- розробити базу даних для збереження даних про користувача та збереження загальної інформації;
- розробити мобільний додаток для спрощення доступу до сервісу;

- в процесі розробки інформаційної системи корпоративного навчання для малого та середнього бізнесу застосовувати програмні засоби: Android Studio 2.0; Емулятор ОС Android Genymotion; PHP Storm; Sublime text 3.

В роботі представлено корпоративне навчання як інноваційну освітню технологію та його актуальність для малого та середнього бізнесу, а також розглянуто постановку завдання. Вище викладений підхід дозволяє застосування найсучасніших web-технологій для створення інформаційних систем корпоративного навчання для малого та середнього бізнесу.

Література

1. Баніт О. Корпоративне навчання як інноваційна технологія у системі внутрішньо-фірмової підготовки персоналу / О. Баніт // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. – 2014. – Вип. 1. – С. 94–98. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ped_in_2014_1_17.
2. Внутрикorporativное обучение [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studall.ru/ref/387-vnutrikorporativnoe-obuchenie.html>.
3. Створення корпоративного навчального центру як інструмент формування організаційної культури підприємств харчової промисловості / О. В. Харчишина // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 2. – С. 181–184.

АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

V. VASYLYSHYN,

Ph.D., profesor inżynierii i grafiki komputerowej
Iwano-Frankowskij Narodowy Techniczny Uniwersytet Nafty i Gazu

ENERGOOSZCZEDNA KONSTRUKCJA I TECHNOLOGIA

Obecnie do tworzenia nowych rodzajów energooszczędnych budynków mieszkalnych należy zająć się w gruncie architektonicznych trendów technicznych i społeczno-ekonomicznych. Budynki mieszkalne można podzielić na dwa główne rodzaje: komunalnych i komercyjnych, które mają znaczący wpływ na architekturę domu. Różnorodność budynków mieszkalnych ma ogromne znaczenie w zużywaniu zasobów energii w ogóle. Szczególnie rodzaj komercyjnych budynków mieszkalnych jest częścią różnych budynkach iw związku z tym ogromnej mocy. Specjalne urządzenia techniczne są również obiekty o wysokim zużyciu energii, czyli Podgrzewana podłoga, sufity wielopoziomowe z oświetleniem, zapalone nisz i korytarzy, montaż wielu telewizorów, sprzętu kina domowego, kuchenkę mikrofalową, komputery, pokoju i sauny i tp. Efektywność energetyczna budynków mieszkalnych obejmuje opracowanie racjonalnych kosmicznych planuje decyzje domów, obudowy na zewnątrz, inżynierii systemów, wykorzystanie niekonwencjonalnych źródeł ciepła, aparatury kontrolno-pomiarowej. Na efektywność energetyczną budynków mieszkalnych objętych ich liczby kondygnacji. Wielopiętrowych wieżowców (więcej niż 50-100 m.) Mają szczególny wpływ na środowisko naturalne. Na wysokości 40m w budynku są silne prądy wirowe. Wiatr powoduje infiltrację i chłodzenia powietrza w mieszkaniach na nawietrznej budynku i może zakłócić system powietrza i mikroklimat w budynkach mieszkalnych. Na górnych piętrach znajduje się powietrza wywiewanego z niższych piętrach. Aby mieć czyste powietrze w mieszkaniach na wyższych piętrach, stosowanych technik architektonicznych i zainstalować układ wydechowy.

Tryb wentylacji przez urządzenia innych drzwi, co zmniejsza straty ciepła i chroni mieszkańców przed hałasem. Dla zachowania ciepła wynikające ze stosowania miejskiej recepcji "zamknięty" gospodarstwa domowe schronienie przed wiatrem, hałasem od ruchu i ulicy. W nowoczesnych standardów wprowadzono wskaźnik jako czynnik zwartości.

$$K = A_{z.ogr} / V_b$$

Plac zewnętrzną ogrodzenia - $A_{z.ogr}$

Podgrzewana objętość budynku — V_b .

Optymalne podgrzewane podłogi budynku mieszkalnego 9 - 16 pięter. Przypadku budynków mieszkalnych, a jego szerokość wpływa na utratę ciepła, jako technika planowania z umieszczeniem mieszkań od 8 do 12 pięter bez rozszerzania wnekwartirnyh komunikację. Stosunek Racjonalne długości i szerokości pomieszczenia poprawia komfort życia i pozwala zaoszczędzić ciepło w pomieszczeniu. Wyposażenie kwadratowy w planie bardziej skuteczne niż przestrzeni kosmicznej. Tryb Powierzchnie temperatura jest zapisany, gdy stosunek głębokości do szerokości i przestrzeni w 1,4 - 1,6. Regulacja ilości ciepła regulującego temperaturę w urządzeniu grzewczym. Zwiększenie wykorzystania światła z przodu na mieszkania decyduje podjęciem budowy domów mieszkalnych z wewnętrznym zespołem schody, windy. Klatka schodowa w tej przestrzeni ogrzewanej jest niekontrolowana, ponieważ znajduje się na zewnętrznej ścianie z oknami obowiązkowego urządzenia. Koszty ogrzewania domów zależy od nieregularności elewacje, gzymsy, na zachód projekcji w fasadzie, etc. i uzupełnić 12 - 15% w stosunku do budynku z płaskiej elewacji. Teraz w modzie penthouse z dużym tarasem na dachu lub dużej powierzchni szklanej. Decyzja konkretnego przeglądu środowiskowego czynnika prowadzi do przekroczenia limitów wydatków na energię do ogrzewania. Przeszkłone loggie, balkony, zmniejszając straty ciepła, naruszają warunków nasłonecznienia i zmniejszają przepływ światła naturalnego i ponad 25% są pozbawione bezpośredniego wentylatorni. Rozmieszczanie półprzezroczystej obudowie z podwójnym lub potrójne przeszkłone właściwości osłony termicznej jest 5 razy mniej niż w przypadku ścian. W konsekwencji, półprzezroczysty ogrodzenia w mieszkalnych, budynkach użyteczności publicznej powinny być stosowane wraz z uzasadnieniem.

W związku z rozwojem konstrukcji budynków mieszkalnych ogrzewać strat powstałych w wyniku infiltracji gorącego powietrza, niewystarczającej wartości R, odpadów przepływu ciepłej wody, tryb nieuregulowanych eksploatacji systemów grzewczych. Infiltracja następuje na skutek wycieku skrzydeł parowania i drzwi balkonowych; Rezystancja termiczna ścian, dachów, dach zależy od naturalnych systemów wentylacyjnych, planowania architektonicznego i rozwiązań inżynierskich ogrzewanych klatkach schodowych bloków schody, windy; od jakości izolacji termicznej murowe. Strategia oszczędności energii w eksploatacji budynków i budowli, mających na celu realizację miejskich architektonicznych środków planistycznych, projektowych i inżynierskich. Wdrożenie technologii energooszczędnych dostępnych poprzez modernizację i przebudowę działających budynki, budowle, narzędzia komunikacji; projektowanie nowych budynków i struktur niezbędnych do przełączania energii - wydajna przepisami. Według ekspertów naukowych dzielić oszczędności energii ze względu na konstrukcję racjonalnych decyzji urbanistycznych będzie 9%, architekturoplanowania decyzje aż do 12-15%, systemy konstrukcyjne - nawet do 20-25%, inżynieria i wentylacji - do 25-30% dzięki ulepszonej technologii operacyjnego wsparcie inżynierskie - nawet do 20%. Podczas przebudowy mieszkań i wykorzystywane przy budowie nowych budynków wskazane jest opracowanie nowych systemów inżynierskich: ogrzewanie, wentylacja; zastosowanie systemów konstrukcyjnych, materiałów budowlanych, produktów i urządzeń, zarówno na istniejących, jak również na novymnapravleniyam, która weźmie pod uwagę wymogi związane z oszczędnością energii, ekologii, technologii, ekonomii i innych.

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

Д.Д. ДМИТРІЄНКО,

студент Мелітопольського інституту екології і соціальних технологій
ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

С.М. КАЗАКОВА,

науковий керівник, кандидат біологічних наук, доцент кафедри фізичної реабілітації
Мелітопольського інституту екології і соціальних технологій
ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

СКЛАДОВІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ БІЙЦІВ АТО

Змінюються віхи історії, відбуваються зміни в суспільстві і державі. Вікова дружба братніх народів обернулася кривавою ворожнечею. Загарбницькими діями Росія окупувала східні рубежі України. З метою протидії російській агресії і приведення у повну бойову готовність збройних сил України (ЗСУ) у березні 2014 р. РНБО затвердила, план проведення часткової мобілізації по всій території держави, розпочато проведення антитерористичної операції (АТО). Впродовж 2014–2017 рр. мобілізовано більш ніж 200 тисяч чоловік [1]. Тривала економічна криза кінця 90-х рр., яка передувала даним соціальним і політичним процесам, також значно вплинула і на обороноздатність країни — скорочення фінансування, відчутний брак господарчого забезпечення, затяжний перехід на контрактну армію і нестача кваліфікованих військових кадрів зумовили неготовність України до воєнних дій і спровокували значну кількість людських жертв. За час проведення АТО на території Луганської і Донецької областей відбуваються періодичні бойові зіткнення по всій лінії розмежування, травмуються і гинуть люди. За офіційними даними спікера Міноборони України В. Лисенко, з початку проведення АТО загинули 2 тисячі 629 українських військових, водночас поранено 2 629 українських бійців [2].

З початком бойових дій на Сході України питання реабілітації військовослужбовців постало надзвичайно гостро. Тисячі демобілізованих військовослужбовців ЗСУ, із зони проведення АТО по закінченню терміну служби вертаються до дому, до мирного життя і стикаються з цілим комплексом соціально-побутових та психофізіологічних проблем. Жахливі картини війни: обстріли, втрати бойових побратимів, «польові» умови життя, переохолодження, травматизм, постійні стреси значно погіршують стан здоров'я бійців АТО, провокуючи загострення хронічних і викликаючи цілий ряд нових захворювань. Серед усіх демобілізованих військовослужбовців, котрі звертаються до закладів охорони здоров'я, 54% потребують медичної, до 30% - фізичної і понад 80% - психологічної реабілітації.

У 90 % випадках в учасників бойових дій поряд з фізичним травматизмом спостерігається комплексний стресовий посттравматичний синдром, подолати котрий лише фізичними методами не можливо, тому актуальною і результативною є комплексна реабілітація, надання якої повинно бути своєчасним, кваліфікованим і якісним [3, с. 74–92]. Приймаючи нові виклики сьогодення, психологічна та медична служби були також не в повній мірі готові до виконання своїх функцій — питання кадрового забезпечення військовими медиками, військовими психологами стало дуже актуальним.

Першим етапом реабілітаційної допомоги є психологічна, спрямована на ресоціалізацію, повернення до умов мирного життя і саме цей етап є запорукою подальшого виведення бійців і ветеранів АТО з агресивного, воєнного стану, який попереджає соціальну деградацію особистості. Досвід війн — Афганської, В'єтнамської, військові дії в секторі Газа - вказують на важливість психологічної підтримки у реабілітації військових. У в'єтнамській війні США вбитими втратили 58 тисяч військових, а з часом від руйнування психіки, соціальної деградації і самогубств померло ще 62 тисячі тих, що повернулись з В'єтнаму живими [4].

Фахівці з фізичної реабілітації, у співпраці лікарями-травматологами, невропатологами, здійснюють наступний етап з відновлення, корекції та підтримки рухових функцій та рухової діяльності людини, проводять обстеження пацієнта для виявлення рухових дисфункцій, визначення рухового потенціалу, розробляють індивідуальний план фізичної реабілітації.

Сумний досвід інших країн і воєнні дії на сході держави спонукали Україну 2016 р. прийняти поправки до Закону про "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", згідно якого кожен військовослужбовець із зони бойових дій та зони проведення АТО має право пройти безоплатну психологічну, медико-психологічну реабілітацію у відповідних центрах [5]. Поки що в Україні діє декілька медичних центрів, з якими Міністерство оборони офіційно уклало договори на надання реабілітаційних послуг для військових: санаторій "Курорт Березівські мінеральні води" на Харківщині, "Південь-Курорт-Сервіс" санаторій "Орізонт" на Одещині, "Санаторій "Феофанія" у Києві, Менський санаторій "Остреч" на Чернігівщині, але створення центрів реабілітації для військових триває.

Таким чином, надання якісної психологічної і медико-реабілітаційної допомоги учасникам бойових дій та ветеранам АТО залежить від забезпеченості лікувальних установ кваліфікованими кадрами; реабілітація має бути комплексною: медичною, фізичною і психологічною, а процес реабілітації має бути безперервним і фаховим.

Література

1. Генштаб: В Украине будет проведена седьмая волна мобилизации [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://gordonua.com/news/war/genshtab-v-ukraine-budet-provedena-sedmaya-volna-mobilizacii-115550.html>
2. Назвали втрати ЗСУ за весь час АТО [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/donbas/_nazvali-vtrati-za-chas-ato-cifri-shokuyut/760273
3. Черношвитов Е.В. Социальная медицина / Черношвитов Е.В. — М: Юнити-Дана. — 2002. — С. 74–98.

4. Психологічна реабілітація бійців АТО: де отримати і як добитися [Електронний ресурс].
— Режим доступу: <https://prozahid.com/content-20570.html>
5. В Україні створять центри психологічної реабілітації бійців АТО [Електронний ресурс].
— Режим доступу: <http://nbnews.com.ua/ua/news/164157/>

О.В. ЛУК'ЯНЕНКО,

студент магістратури кафедри фізичної реабілітації
Мелітопольського інституту екології та соціальних технологій
ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

ХАТХА-ЙОГА ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ПРИ ПОРУШЕННІ ПОСТАВИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Згідно з наявними статистичними даними поширеність порушень постави серед школярів 1—3-х класів складає 40—50%.

Питання порушень постави серед дітей молодшого шкільного віку детально описані в працях вітчизняних і зарубіжних авторів. Проте, ця проблема залишається актуальною і в даний час, викликаючи інтерес фахівців в області фізичної реабілітації.

Постава має нестійкий характер в період посиленого росту тіла дитини, що припадає на молодший шкільний вік. Це пов'язано з неодночасним розвитком кісткового, суглобово-зв'язкового апаратів і м'язової системи дитини. Кістки і м'язи збільшуються у довжині, а рефлекси статички ще не пристосувалися до цих змін. Створення загальноосвітніх шкіл нового типу веде до перевантажень дитячого організму через збільшення тривалості занять і об'єму навчального матеріалу. Сумарний об'єм знань, який отримують учні у сучасній українській школі набагато перевершує їх можливості його засвоєння, що веде до погіршення стану здоров'я дітей. Зокрема, це є причиною виникнення відхилень від нормальної постави. Вже через рік після початку навчання у школі кількість дітей з поганою поставою значно збільшується.

Дефектна постава створює умови для прояву захворювань хребта і інших органів опорно-рухового апарату, що приводять до розладів діяльності внутрішніх органів. У дітей з порушеннями постави понижена життєва ємкість легенів, зменшена екскурсія грудної клітки і діафрагми, що несприятливо відбивається на діяльності серцево-судинної і дихальної систем. Порушенню нормальної діяльності органів черевної порожнини сприяє слабкість м'язів живота. Зниження ресорної функції хребта у дітей з плоскою спиною спричиняє постійні мікротравми головного мозку під час ходьби, бігу і інших рухів, що негативно позначається на вищій нервовій діяльності, супроводжується швидким настанням втоми, а нерідко і головними болями.

Виховання і формування правильної постави базується на знанні анатомії. М'язи приводять у рух кістки, утримують у вертикальному положенні хребет. Виконуючи роботу, вони збільшуються в обсязі, набувають сили і витривалості.

Фізичні вправи укріплюють м'язову систему, підвищують її працездатність, покращують кровообіг в суглобах і в зв'язках, потовщують кісткову тканину.

Симпатичний відділ нервової системи, який іннервує м'язову тканину, регулює в ній обмін речовин, пристосовує її до функціональної діяльності. Джерелом енергії для роботи м'язів є ферментативні і окислювальні процеси, які в них відбуваються. В м'язах збільшується маса саркоплазми м'язових волокон, в результаті чого їх об'єм збільшується. Хімічні процеси в м'язах людини, яка фізично тренувана звершується більш інтенсивно [1, с. 138–139].

Корекція порушень постави досягається за допомогою спеціальних вправ, які дозволяють виправити кут нахилу таза, порушення фізіологічних вигинів хребта, положення та форму грудної клітки, добитися симетричного розташування пояса верхніх кінцівок, зміцнити черевний прес. Правильне положення частин тіла під час виконання фізичних вправ закріплюється за допомогою створення сильного природного м'язового корсета.

Серед інноваційних методів поліпшення здоров'я і фізичного стану дітей та молоді хатха-йога, може зайняти одне з лідируючих місць. Потенціал йоги, як «інструменту» для лікування недуг практично безмежний. Цей факт підтверджений науковими дослідженнями і особистим досвідом тисяч людей. Саме тому її популярність з кожним роком збільшується в рази.

Якщо звернутись до практики, то можна побачити, що багато елементів йоги окремими частинами давно знайшли застосування в сучасному спортивному тренуванні і лікувальній фізичній культурі [2, с. 193–197].

Вплив на організм асан залежить, принаймні від двох чинників: сильного розтягування нервових стовбурів і м'язових рецепторів, посилення кровотоку в певному органі (або органах) в результаті зміни положення тіла.

Розглядаючи дихальну гімнастику йоги (пранаями) треба звернути увагу на користь затримок подиху, у результаті яких у крові та клітинах органів і тканин накопичується вуглекислий газ який відіграє важливу роль у життєдіяльності організму. Багато процесів окислювання не можуть проходити без вуглекислоти. Роль вуглекислого газу в різних фізіологічних процесах, які протікають у людському організмі дуже різноманітна. Наприклад, вуглекислоти — це кращий судинорозширювальний, а також прекрасний анестизуючий засіб, що є транквілізатором (заспокоювачем) нервової системи. Без вуглекислоти не синтезуються амінокислоти, а це веде до порушення обмінних процесів, породжуючи цілий ряд захворювань. Вуглекислота відіграє велику роль у діяльності дихального центру, збуджуючи його [3, с. 71–73].

Користь пранаями доведена дослідженнями. Під час дихання грудна клітка розтягувалася в сагітальному і фронтальному напрямках, зменшувався кут нахилу верхньогрудного відділу хребта і помітно зміщувалися плечі назад відносно тулуба, це значно поліпшувало поставу. Ось чому йогівські вправи-пранаями так важливі для осіб, які мають вади здоров'я.

Комулятивний ефект використання асан і дихальних вправ знайшов своє відображення в покращенні фізичної підготовленості, функціонального стану систем зовнішнього дихання і працездатності школярів. Встановлен позитивний

вплив асан на розвиток спритності, швидкісно-силових якостей, загальної і силової витривалості, статичної рівноваги.

Патологічні зміни в кістково-зв'язковому апараті хребта не можуть протікати ізольовано, не викликаючи змін у м'язовому апараті не тільки цього сегмента, а й кінцівок, суглобів, а також те, що вищезгадані процеси фіксуються і тонко регулюються на супрасегментарному і корковому рівнях мозку. Перше найважливіше положення при коригуванні постави полягає в тому, що руховий стереотип треба перевести з неоптимального в оптимальний стан, являє собою сукупність умовних і безумовних рефлексів, що базуються на кістково-м'язовому каркасі. Руйнування домінанти неоптимального рухового стереотипу повинне йти паралельно зі створенням домінанти оптимального рухового стереотипу. Як руйнування хворобливого, так і творення здорового, буде більш ефективним тоді, коли в цих процесах буде задіяна максимально велика кількість факторів впливу і якщо ці фактори творення й руйнування відрегульовані у визначену систему.

Крім фізичної частини вправи хатха-йоги містять і психічну частину, яка полягає в тім, що школярі, виконуючи фізичні вправи, виконують елементи аутотренінгу. Самонакази повинні бути короткими, чіткими, простими, затверджувати здоров'я і ні слова не говорити про хвороби. Всі асани необхідно виконувати в стані розслаблення, зосередитись на окремих органах з налаштуванням на позитивний результат.

Література

1. Клапчук В.В. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина / В.В. Клапчук, Г.В. Дзяк, І.В. Мурашов та ін. / За ред. В.В. Клапчука, Г.В. Дзяка. — К.: Здоров'я, 1995. — 312 с.
2. Мухін В.М. Фізична реабілітація / В.М. Мухін. — К.: Олімпійська література, 2005. — 470 с.
3. Корнійчук Я. Оздоровчий вплив йоги на організм людини : збірник наукових праць [“Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві”]. / Я. Корнійчук — Луцьк: вид-во “Волинська обласна друкарня”. — 2005. — Т. 2. — С. 70—74.

С.В. ПОДКОЛЗІН,

студент Мелітопольського інституту екології та соціальних технологій
ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Н.А. ІДРІСОВА,

науковий керівник, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичної реабілітації
Мелітопольського інституту екології і соціальних технологій
ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИ БРОНХІАЛЬНІЙ АСТМІ У ДІТЕЙ 7–10 РОКІВ

В сучасному світі бронхіальну астму стає настільки поширеним захворюванням, що дослідження методів лікування, як і його профілактика, реабілітація після лікування стають дуже актуальними. Методологія лікування та засоби реабілітації потребують все нових і нових підходів. За останніми даними, від бронхіальної астми страждають від 2,5 до 5 відсотків людської популяції. Це типове мультифакторне захворювання, у розвитку якого мають велике значення як чинники зовнішнього середовища, так і генетична схильність до розвитку даної патології.

Первинна астма найчастіше зустрічається у дітей віком до 5 років. (Відповідно до класифікації БА, затвердженої на XII з'їзді педіатрів України (2010 р., м. Київ) встановлено форми БА за етіологією, ступенем тяжкості, рівнем контролю, періодом захворювання, наявністю ускладнень. Відповідно до етіології виділяють алергічну (екзогенну), що виникає під впливом неінфекційних інгаляційних агентів та ділиться на атопічну (IgE-залежну) та неатопічну (IgE-незалежну) варіанти, а також неалергічну (астма фізичного навантаження, аспіринова астма) та змішану [1, с. 30].

Первинна астма найчастіше зустрічається у дітей віком до 5 років. У подальшому вірогідність захворювання поступово зніжується, залишаючись практично постійною у підлітків та дорослих. До 10 років хлопчики хворіють у 2 рази частіше, ніж дівчинки. У підлітковому віці це співвідношення нівелюється. В залежності від регіону, кількість дітей, які хворіють на БА, може змінюватися до 30 відсотків.

БА — психосоматичне захворювання, у багатьох хворих дітей можна діагностувати депресивний стан, емоційні переживання, що може привести до погіршення стану здоров'я [2, с. 121].

Впровадження в медичну практику новітніх методів реабілітації відбувається дуже повільно.

Так, парадоксальна дихальна гімнастика Стрельникової, яка зарекомендувала себе в усьому світі як прогресивний метод реабілітації в тому числі при захворюванні на бронхіальну астму, в сучасній українській медицині застосовується вкрай рідко. Про застосування в реабілітації БА танцювальної терапії практично взагалі немає відомостей.

В ході роботи нами було обґрунтоване застосування в реабілітаційному процесі при захворюванні на бронхіальну астму дихальної та танцювальної терапії, складено реабілітаційну програму [3, с. 623].

Як показали дослідження, впровадження оздоровчих дихальних методик та танцювальної терапії в практику фізичної реабілітації дітей, хворих на бронхіальну астму дозволило значно підвищити оздоровчий ефект реабілітації, зміцнило здоров'я дітей, навчило їх самостійно піклуватися про своє здоров'я.

За допомогою застосування запропонованої комплексної програми фізичної реабілітації у хворих дітей спостерігалось підвищення загальної якості життя й стану здоров'я [4, с. 156].

У хворих дітей, що проходили реабілітацію за нашою програмою раніше відзначалася позитивна динаміка: приступи задишки стали менш інтенсивними, виникали рідше, зменшився кашель, покращилося відходження мокроти, покращився сон і самопочуття. Підвищилася працездатність, функція дихальної й серцево-судинної систем, підвищився загальний рівень фізичного здоров'я і якість життя [5, с. 66–69].

Основним здобутком реабілітації стало значне зменшення дози бронхолітиків. Астма стала більш контрольованою. Наші пацієнти усвідомили, що діагноз “астма” не вирок, а одне з тих деяких хронічних захворювань, при якому можна досягти високої якості життя, характерного для здорової людини.

Література

1. Класифікація бронхіальної астми у дітей // Здоров'я України. — 2010. — Тематичний номер, грудень. — С. 30.
2. Менджерицкий И.М. Аллергия у детей / Ростов-на-Дону: изд. «Феникс», 1996. — с. 121
3. Никитин В.Н. Энциклопедия тела. Психология, психотерапия, педагогика, театр, танец, спорт, менеджмент. / В.Н. Микитин. — М.: Алетея, 2000. — 623 с.
4. Козырева О.В. Лечебная физкультура при заболеваниях органов дыхания. / Козырева О.В. М., 1993. — 156 с.
5. Уманец Т.Р. Бронхиальная астма и фенотипы свистящих хрипов у детей / Т.Р. Уманец, В.Ф. Лапшин // Клин. иммунол. Аллергология. Инфектология. — 2010. — № 2. — С. 66–69.

ТРАНСПОРТ

Г.О. НІКІТІНА,

кандидат технічних наук, викладач, спеціаліст вищої категорії
Індустріального коледжу ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Ю.В. ТАРАСЮК, М.Г. КАПІТАНЧУК,

студенти Індустріального коледжу ДВНЗ «Криворізький національний університет»

СИСТЕМА ВІБРАЦІЙНОГО ВИПРОБУВАННЯ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ

При експлуатації транспортний засіб зазнає впливу транспортної вібрації, що проявляється в одночасній дії поступальних і кутових вібрацій. При цьому спостерігається залежність властивостей підсилення (послаблення) коливань об'єкту від параметрів передаточної функції механічної системи [1, 3].

Отже для нормальної експлуатації і безвідмовної роботи транспортного засобу необхідно, щоб величини амплітуд коливань або вібронапружень, а відповідно, і величини накопичуваних протягом експлуатації виробу пошкоджень не перевищували заданих нормативним документом значень [2].

Метою роботи було вдосконалення способу випробувань об'єкту на вібронадійність в умовах транспортної вібрації, коли в контрольній точці об'єкту випробувань відтворюється еліптична траєкторія заданої форми і орієнтації в нерухомому тривимірному евклідовому просторі.

При цьому випробуванні азимут траєкторії співпадає або з напрямком найменшої жорсткості підвіски об'єкту.

Блок-схема, що реалізує роботу запропонованої системи вібраційних випробувань транспортних засобів представлена на рисунку 1.

Поставлене мета реалізується за рахунок того, що сигнал управління вібростендом формують з урахуванням попередньо виміряної матриці передатних функцій $W(p)$, що зв'язує трьохкоординатні поступальні вібрації платформи вібростенду $\bar{Q}_{пл.к.т.}$ і об'єкту випробувань $\bar{Q}_{об.к.т.}$ в контрольних точках $K_{пл}$ і $K_{об}$, а в контрольній точці $K_{пл}$ платформи трьохкоординатного поступального вібростенду відтворюють вектор заданої вібрації.

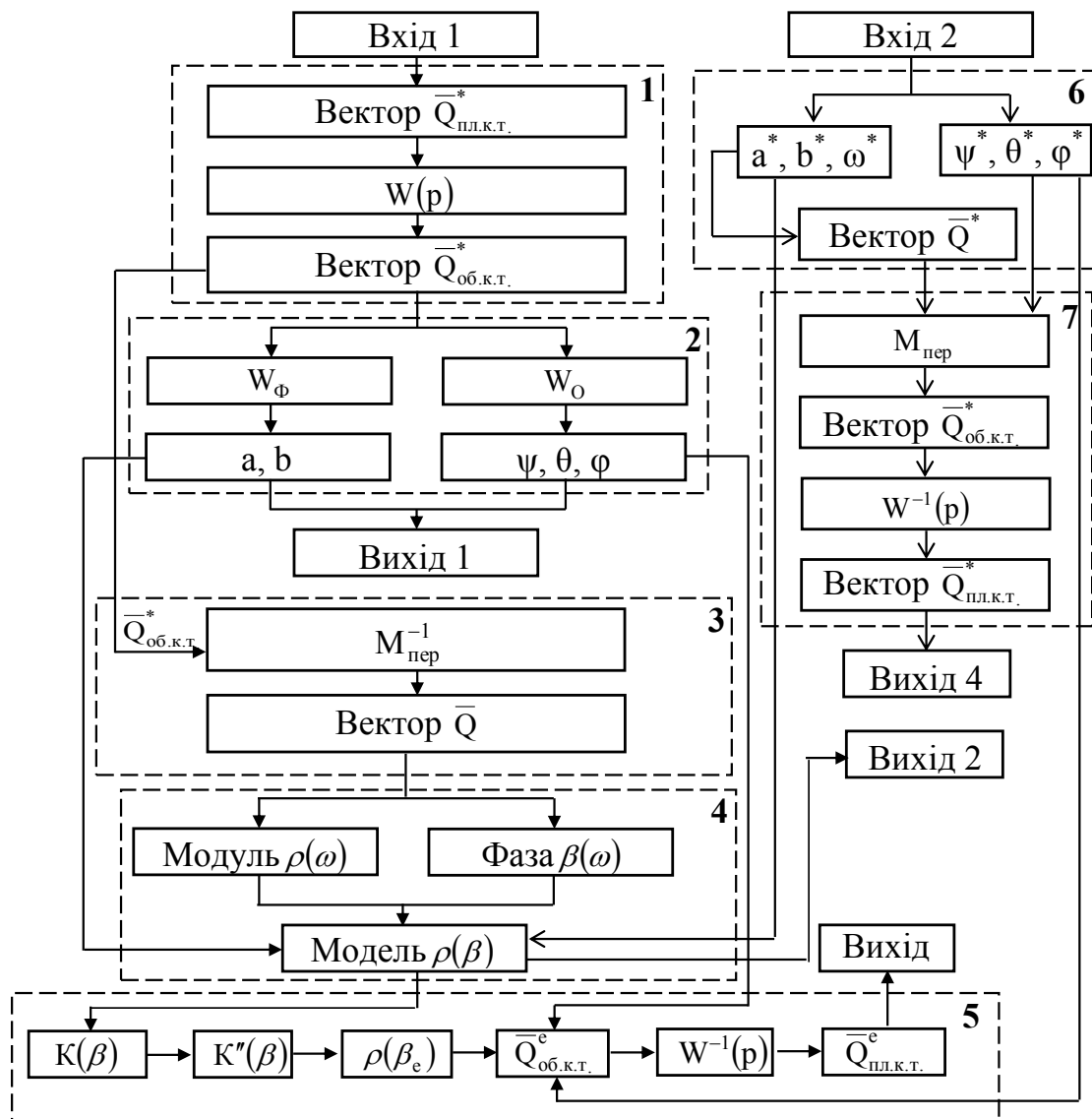

Рисунок 1 — Блок-схема реалізації системи вібраційних випробувань

Перед початком випробувань на платформі трьохкоординатного поступального вібростенду через пружні елементи закріплюють об'єкт випробувань В контрольних точках $K_{пл}$, $K_{об}$ платформи і об'єкту встановлюють трьохкоординатні вібровимірювальні перетворювачі.

В контрольній точці платформи $K_{пл}$ відтворюють системою вібровипробувань трьохкоординатну поступальну вібрацію платформи, а в контрольній точці $K_{об}$ одночасно вимірюють виникаючу при цьому трьохкоординатну поступальну вібрацію об'єкту випробувань. З урахуванням отриманих векторів $\bar{Q}_{пл}^{ід}$ і $\bar{Q}_{об}^{ід}$ виконують ідентифікацію матриці $W(p)$ передатних функцій. Для матриці $W(p)$ визначають обернену матрицю $W^{-1}(p)$ [3].

Потім визначається вектор $\bar{Q}_{об.к.т.}^*$ заданої трьохкоординатної поступальної вібрації контрольної точки $K_{об}$ об'єкту.

Після всіх вищезазначених процедур проводять випробування транспортного засобу шляхом відтворення в контрольній точці вектору $\bar{Q}_{\text{пл.к.т.}}^*$ заданої транспортної вібрації.

Висновок. Таким чином, застосування заданої системи випробувань забезпечує проведення випробувань транспортного засобу на вібронадійність в умовах трьохкоординатної транспортної вібрації. В результаті розширюються функціональні можливості способу випробувань і досягається можливість визначення технічного стану транспортного засобу без його розбирання.

Література

1. Добрынин С.А. Методы автоматизированного исследования вибрации машин: справочник / С.А. Добрынин, М.С. Фельдман, Г.И. Фирсов — М.: Машиностроение, 1987. — 224 с.
2. Пространственное вибровозбуждение / Божко А.Е., Гноевой А.В., Шпачук В.П. — Киев: Наук. думка, 1987. — 192 с.
3. Патент 75080 Україна, G01M 7/00. Спосіб випробувань об'єкту на вібронадійність в умовах трикоординатної поступальної вібрації / В.П. Шпачук, Г.О. Нікітіна, В.В. Дудко; заявник і патентовласник Харківська національна академія міського господарства. - u201203871; заявл. 29.03.2012; опубл. 26.11.2012. Бюл. № 22.

ЗМІСТ

Розділ 1 ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

А.С. Дрокіна, ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ОДНА З УМОВ ІХ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ У ПОДАЛЬШІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	3
О.О. Корж, ЗМІСТ ШКІЛЬНОЇ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	5
О.О. Корж, ОСВІТА ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ	7
М.О. Курицина, КРЕАТИВНИЙ ПІДХІД ВЧИТЕЛЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ	10
Т.В. Лехіцький, ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «КОМП'ЮТЕРНА ГРАФІКА»	13
А.В. Нуржинська, ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ФОРМУВАННІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДГОТОВКИ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ РР ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗІ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ	16
Д.Д. Озерний, Н.Ф. Шведова, ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ІНТЕГРОВАНИХ КУРСІВ З ХІМІЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ	19
Д.Д. Озерний, О.А. Серостанова, НМК «BRITISH LITERATURE» ТА «AMERICAN LITERATURE» ДЛЯ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ ЗА РІВНЯМИ B2-C1 CEFR: УКЛАДАННЯ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ	20
К.С. Орду, РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В АСПЕКТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ВНЗ	23
А.В. Сергієва, ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ КУРСІВ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ	25
М.О. Сяба, Є.А. Зеленов, СІМ'Я ЯК ОСНОВА ПІДТРИМКИ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В США	27

А.Ю. Чуфарлічева, ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИЗМУ АНГЛОМОВНОГО ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ НА ОСНОВІ КОМП'ЮТЕРНИХ ВПРАВ	29
Ю.В. Шалівська, УПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ	33

Розділ 2 КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

I. Vinichuk, A. Vinichuk, THE MAIN DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF ARTISTIC TECHNOLOGIES IN THEATER AND CONCERT ACTIVITY OF MODERN SOCIETY.....	39
М.М. Волосюк, ДУХОВНА МУЗИКА І СПІВ ПЕРШИХ ХРИСТІЯН	42
Н.М. Деменко, Р.О. Деменко, КОМПОЗИТОРСЬКА ТВОРЧИСТЬ В. ЛИСА В РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА МІСТА ЛЕБЕДИНА	45
У.В. Перхалюк, МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА АМАТОРСЬКОГО КОЛЕКТИВУ НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ	49
Е.Т. Самець, СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ХОРЕОГРАФІЧНОГО НАВЧАННЯ	55
Н.Т. Юзвишин, ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МЕЛОДИЧНОГО СЛУХУ НА УРОКАХ СОЛЬФЕДЖІО	60

Розділ 3 ГУМАНІТАРНІ НАУКИ ФІЛОСОФІЯ

В.Е. Громов, КУЛЬТУРА В ПОИСКЕ МЕТАФИЗИЧЕСКИХ ОСНОВ ПОДЛИННО ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО	63
А.Ф. Захарчук, КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ КРИТИКА ДЕМОКРАТИИ ФРИДРИХОМ НИЦШЕ.....	66

Розділ 4
СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ
ПСИХОЛОГІЯ

<i>А.О. Галущенко,</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ТА ТРИВОЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	68
--	----

Розділ 5
ПРАВО

<i>К.М. Пасічник,</i> ЮРИДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ	71
--	----

Розділ 6
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

<i>В.В. Алексейчук,</i> МЕТОДИ РОЗПІЗНАВАННЯ МАЛЮНКА ПАЛЬЦЯ В БІОМЕТРИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЯХ	79
--	----

<i>С.П. Главацкий, В.Г. Ткаченко,</i> ИССЛЕДОВАНИЕ КОЛИЧЕСТВА И РАЗМЕРА КАДРОВ ПРОТОКОЛА 10 GIGABIT ETHERNET В МАГИСТРАЛЬНОЙ СЕТИ ПРОВАЙДЕРА	84
--	----

<i>Ю.В. Оксамитний,</i> СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ КОРПОРАТИВНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ	88
--	----

Розділ 7
АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

<i>V. Vasylyshyn,</i> ENERGOOSZCZEDNA KONSTRUKCJA I TECHNOLOGIA	91
--	----

Розділ 8 ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

<i>Д.Д. Дмитрієнко, С.М. Казакова,</i> СКЛАДОВІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ БІЙЦІВ АТО	93
<i>О.В. Лук'яненко,</i> ХАТХА-ЙОГА ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ПРИ ПОРУШЕННІ ПОСТАВИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	95
<i>С.В. Подколзін, Н.А. Ідрісова,</i> ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИ БРОНХІАЛЬНІЙ АСТМІ У ДІТЕЙ 7–10 РОКІВ	98

Розділ 9 ТРАНСПОРТ

<i>Г.О. Нікітіна, Ю.В. Тарасюк, М.Г. Капітанчук,</i> СИСТЕМА ВІБРАЦІЙНОГО ВИПРОБУВАННЯ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ ..	100
---	-----

Підписано до друку 02.10.2017. Формат 60х84/16. Папір офсетний білий.
Гарнітура «Literaturnaya». Друк цифровий. Ум. друк. арк. 6,28.
Зам. № 0210-1. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами.

Віддруковано з готового оригінал-макета ФОП Москвін А.А.
м. Запоріжжя, пр. Леніна, 109, моб. 38 (067) 259-11-89

Інститут інноваційної освіти. Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України
e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

**Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40**